

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Кафедра філософії

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Тези доповідей
XIX Міжнародної наукової конференції
аспірантів та студентів
(18 травня 2023 року)

Харків
«Право»
2023

УДК 340.12
Ф56

Організаційний комітет:

голова – А. П. Гетьман, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України, ректор Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

члени: О. Г. Данильян, доктор філософських наук, професор; С. Б. Жданенко, кандидат філософських наук, доцент; І. І. Коваленко, кандидат філософських наук, доцент; Ю. В. Мелякова, кандидат філософських наук, доцент; Г. В. Коваленко, кандидат юридичних наук

Філософія і право : тези доп. XIX Міжнар. наук. конф. аспірантів та студентів (18 трав. 2023 р.). – Харків : Право, 2023. – 200 с.
ISBN 978-966-998-531-6

У пропонованій до уваги читачів збірці тез доповідей висвітлюється широке коло як загальнофілософських проблем, так і різноманітних аспектів філософії права. Певна частина матеріалів конференції розвиває і поглиблює філософські уявлення у царині правової онтології, правової антропології, теорії правових цінностей, теорії пізнання права та інституційного виміру права. Деякі напрацювання містять спроби не тільки по-новому підійти до осмислення вже достатньо розробленої проблематики, а й виявляються кроком на шляху пізнання раніше не відрефлектованого шару правової реальності. У цьому сенсі зміст поданих тез засвідчує зацікавленість майбутніх фахівців права у більш глибокому теоретичному освоєнні тих феноменів правової реальності, пізнання яких є умовою розв'язання нагальних практичних завдань правотворчого й правозастосовного характеру в контексті гідного виконання професійної місії щодо розбудови правової державності в Україні.

УДК 340.12

Адреса редакційної колегії:

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна

© Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2023
© Видавництво «Право», оформлення, 2023

ISBN 978-966-998-531-6

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні учасники та гості зібрання!

Щиро вітаю Вас на відкритті XIX Міжнародної наукової конференції аспірантів та студентів «Філософія і право»!

Сьогодні, у важкий для нашої держави час, ми вкотре показуємо здатність долати труднощі, висловлюємо прихильність кращим ідеям європейської культури у незворотному поступі України до волі, слави та добробуту. Філософія зміцнює силу людського духу і є надзвичайно корисною для будь-якого сучасного фахівця, у тому числі й для служителя Феміди.

У роботі конференції беруть участь представники усіх навчальних підрозділів нашого університету, а також провідних вищих навчальних закладів України, Бельгії, Литви, Польщі, Словаччини та Чехії.

Долучаючись до філософських здобутків, сучасні студенти та аспіранти не тільки пильно зберігають давні інтелектуальні традиції, а й продовжують рухатись уперед, продукуючи творчі модерні ініціативи.

Чимало колишніх студентів-учасників наших конференцій та проблемних груп при кафедрі філософії щорічно поповнюють лави аспірантів університету, блискуче захищають дисертації, при написанні яких вони спираються на фундаментальні знання з філософії та філософії права.

Дана конференція – прекрасна можливість для відкритого діалогу, обміну думками та досвідом. Бажаю всім учасникам конференції яскравих виступів, цікавих дискусій, набуття цінного досвіду та дружніх контактів, а також продуктивних успіхів у досягненні поставлених цілей. Також хочу висловити сподівання на подальші вагомні здобутки у дослідженні актуальних проблем філософії та права. Одне з наших головних завдань – розвивати накопичений потенціал, зберігати все найкраще в гуманітарній освіті, спираючись на нові ідеї та знання.

**Ректор
Національного юридичного університету імені Ярослава
Мудрого, доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України
А. П. Гетьман**

ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Авраменко Тетяна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет I
курс, 2 група*

НІЦШЕАНСЬКА НАДЛЮДИНА ЯК ЧИННИК ПРОГРЕСУ ЛЮДСТВА

Упродовж усієї історії людство розвивається. Не можна сказати, що зміни припинялися під час певної епохи та відновлювалися за наступної. Людство прогресувало завжди. Цей процес продовжується і в наш час також. У зв'язку з цим виникає слушне запитання, завдяки яким чинникам людство розвивається ?

Відповідь можна дізнатися завдяки ознайомленню з працями німецького мислителя Фрідріха Ніцше. Саме він є автором концепції «Надлюдини», яка вперше згадана в його роботі «Так говорив Заратустра». Критики та коментатори філософії Ніцше зазначають, що Надлюдина – це найвища форма розвитку індивідуума. У свою чергу, звичайна людина є лише проміжною ланкою між твариною та Надлюдиною. Філософ говорить, що всі люди мають волю до влади. Навіть найменший прагне панувати над ще меншим за себе. Проте Надлюдина характеризується не тільки волею до влади, а й містить сутність творця. Концепцію мислителя можна розглядати у двох вимірах: внутрішній та зовнішній.

Внутрішня воля до влади, яка необхідна для розвитку надлюдини, передбачає, що особистість може бути володарем для себе. Тобто людина постійно вдосконалює себе, веде боротьбу з комплексами, страхами. Зовнішній вимір – це здатність людини бути володарем, покровителем, наставником для інших. Це означає, що вона веде за собою націю, народ. Варто зазначити, що другий вимір розуміння сутності Надлюдини цілком залежить від першого – самовдосконалення, щоб вести інших необхідно демонструвати найкращі індивідуальні результати.

Ф. Ніцше говорить про існування двох видів людей: панів і рабів. Відповідно, є два типи моралі – мораль панів, аристократів та мораль рабів. Як відомо, творча меншість завжди керує більшістю. Перша, забезпечує постійний розвиток підконтрольної останньої. Через владу сильних над слабкими у останніх утворюється феномен ресентименту і формується християнська мораль, яку сам Ніцше засуджує у своїх працях. Раби будуть чинити опір панам в будь-яку епоху, тому «правлячий вид» просто вимушений застосовувати певні засоби для «приборкання плебеїв». Попри такий природний хід подій, аристократія не дає іншого вибору «черні», окрім розвитку. Особистість, яка входить до творчої меншості, і є надлюдиною.

Надлюдина, як така, була завжди і її можна побачити в звичайних історичних постатях, за допомогою діяльності яких відбувалися фундаментальні події, що мали значний вплив на розвиток як усього людства, так і права. Не варто вважати, що «Надлюдина» є завжди символом чистоти і новаторства. Адже дії осіб з волею до влади і здатністю виконувати роль творця, які знаходяться на чолі держав в різний період історії, не завжди відповідають позитивним цілям з точки зору всього людства. Наприклад, деякі правителі вважали, що можна підкорювати інші країни шляхом ведення жорстокої війни. Проте, такі дії активізували появу іншої «Надлюдини» або їх групу, які спрямовували свою діяльність на захист людства. Якщо розглядати це питання в розрізі ведення війни, то ми бачимо обмеження у використанні певних видів озброєнь, встановленні заборони застосування насильства для збереження мирного населення. На жаль, ми фіксуємо, що дотримання правил ведення війни відбувається часто в односторонньому порядку, або вони взагалі не виконуються. На мою думку, також з часом знайдеться «Надлюдина», яка унеможливить таке поведіння.

Отже, вся людська культура, прогрес людства – це результат невпинної праці кожної Надлюдини. Спочатку ми можемо говорити про самовдосконалення людини результати якого у деяких випадках знаходять своє відображення в глобальних процесах, невід’ємною частиною яких є розвиток права, моралі, політики, економіка, культури. Тобто «Надлюдина» є двигуном прогресу найважливіших сфер життя.

Anhelina Allakhverdova
*Yaroslav Mudryi National University
of Law*
Major: Prosecutor; Course 1; Group 3
LCC International University
Major: Contemporary Communications;

LANGUAGE ISSUE IN UKRAINE – PHILOSOPHICAL DISCOURSE

One of the first words that comes to mind when thinking about language is communication. In fact, language is a crucial element of one's identity and is required for all aspects of connecting with the outside world. Identity development necessitates a certain amount of awareness because it requires individuals to make a conscious decision. The relevance of the language issue is quite high in Ukraine.

Most people are arguing about the importance of speaking in the state language, but some citizens are thinking that it's not important to keep this tendency. As a result of the influence of russification, a lot of Ukrainians were brought up, studied in Russian because of Soviet propaganda. Khrystyna Kotsira (2022) interprets that the language of Soviet totalitarianism – or newspeak, as George Orwell called it – was intended to implement the «only correct» Marxist-Leninist ideology and made all other forms of thought impossible. Its use narrowed the scope of thinking. This goal was achieved, in particular, by limiting the vocabulary of the language and distorting the semantics of words.

On June 28, Ukraine celebrates Constitution Day. Article 10 of the Basic Law states, «The state ensures the comprehensive development and functioning of the Ukrainian language in all spheres of public life throughout the territory. In Ukraine, the free development, use, and protection of Russian and other languages of the national minorities of Ukraine is guaranteed». In Ukraine, there is a democracy, which is confirmed by law, and people can use any language they want. Spartak Subbota, a famous Ukrainian psychotherapist, debunking myths, agrees that Ukrainianization should happen gradually and exclusively voluntarily. One of the myths is that the tougher it is, the better everyone will learn the language and culture. Spartak Subbota (2023) writes, «No. According to research, the most effective way to teach a person new behavior is through positive reinforcement. Namely, the scientists found out

that if a person receives a reward, praise, support after certain actions, the association «I feel good if I do this» is formed in him, and in this way, he forms new patterns of behavior. And vice versa, if you scold a person, it only stimulates them to «leave everything as it is» due to despair and demotivation».

Is it relevant to raise the question about language now, during the war? Yuriy Kasyanov (2017) said: «We have a war going on. And I believe that the current protectionist policy regarding the Ukrainian language is correct and sufficient for now. It is necessary to create conditions, and not limit people's ability to speak the language they are used to. Raising the language issue now means splitting Ukraine to one degree or another». Otarii Dovzhenko (2017) notes that the language issue does not cause opposition or division in Ukrainian society, in some cases, it is rather negative comments. «This issue is not urgent for people, but far-sighted politicians must see that this issue is urgent for the future of Ukraine», the expert notes. The protection of Ukraine by military actions and the spread and popularization of the Ukrainian language must take place in parallel. Because the protection of the language is the protection of the statehood of Ukraine, in turn, People's Deputy Oksana Yurynets emphasized.

In conclusion, relying on the analysis of different opinions of experts on this issue, I want to express my agreement with the opinion that Ukraine needs gentle ukrainization, because the language that people are used to interpreting only as a means of communication is also a powerful force that shapes our identity, culture, and society. Nelson Mandela said: «Language is the foundation of a nation; to speak the native language of one's country means to maintain its rich heritage and preserve its collective memory».

Андрущенко Олеся
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
аспірантка кафедри філософії*

ВСТУП ДО ЄС ЯК ДЕТЕРМІНАНТА НОВИХ ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД В УКРАЇНІ

Захист прав людини є одним із основних напрямів діяльності Європейського Союзу відповідно до цілей та принципів цієї організації, закріплених в установчих договорах. Проблематика європейських цінностей і стандартів прав людини не втрачає своєї актуальності, оскільки саме вони формують «європейську ідентичність».

У Європейському Союзі не існує цілісного механізму захисту прав людини; національну систему їх захисту, яка функціонує в державах-членах, доповнює система захисту на рівні ЄС. Окрім цього, захист прав і свобод людини здійснюється в межах Ради Європи, учасниками якої є всі держави – члени Євросоюзу. Формування системи правових норм на рівні ЄС, що забезпечують захист прав і свобод людини, відбувалося поступово, і ця система й до сьогодні має значний потенціал для свого розвитку.

Договір про Євросоюз (ДЄС) містить кілька положень стосовно забезпечення прав людини. У статті 2 зазначено, що Союз засновується на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права і поваги до прав людини, включно з правами осіб, які належать до меншин. Ці цінності є спільними для усіх держав-членів, де домінують плюралізм, недискримінація, терпимість, справедливість, солідарність і рівність між жінками і чоловіками. Стаття 6 ДЄС закріплює принцип поваги до основних прав і свобод людини. У ній наголошується, що основні права, гарантовані Європейською конвенцією про захист прав людини і основних свобод і передбачені конституційними традиціями, спільними для всіх держав-членів, становлять загальні принципи права Союзу.

Особливий статус у праві ЄС має Хартія ЄС основних прав 2007 р.. Вона містить розгорнутий каталог основних прав і свобод, які визнаються за кожною особою, що знаходиться на території Євросоюзу, й охоплює громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права.

Варто зазначити, що гарантії прав і свобод у ЄС охоплюють інституційні, процесуальні та матеріальні заходи. До інституційних гарантій належать судовий захист і позасудові механізми захисту: Омбудсман Європейського Союзу, Комісія, Європейський контролер із захисту даних, Загальний контрольний орган у межах Європолу, дипломатичні та консульські представництва держав-членів у третіх країнах. Процесуальні гарантії містять: право особи на справедливий і публічний розгляд її справи протягом розумного часу незалежним і неупередженим судом (ст. 47.2); право на юридичну допомогу (ст. 47.2); презумпцію невинності (ст. 48.1); принцип законності та пропорційності злочинів і кари (ст. 49); принцип недопущення повторного притягнення до кримінальної відповідальності за злочин, за який особа вже була покарана чи виправдана у державах-членах (ст. 50); заборона позбавлення свободи за борги;

право на апеляцію стосовно кримінальних справ. Матеріальні гарантії полягають у компенсації збитків, завданих особам з боку інших осіб. Майнову відповідальність можуть понести фізичні та юридичні особи, органи ЄС та держави-члени.

Таким чином, вступ нашої держави до ЄС надасть нові гарантії захисту прав і свобод, але перед цим ставить перед Україною питання про необхідність удосконалення власної системи захисту прав людини, оскільки відповідно до критеріїв вступу до ЄС лише держава із відповідним рівнем дотримання прав та основних свобод людини може стати повноправним членом Євросоюзу.

Антонова Єва
Пряшівський університет
м. Пряшів, Словаччина
факультет економіки, менеджменту
та торгівлі
2 курс, група 2ТНК-1

СИМВОЛІЗМ КОМУНІКАТИВНОЇ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ

Факт невідвортної інформатизації суспільства має, серед іншого, своїм наслідком своєрідну культурну глобалізацію, яка не завжди є явищем культурного взаємозбагачення, проте призводить до поступової втрати специфіки локальних культур і формування нового типу культури, в якому панують символи культурного продукту, рекламовані ЗМІ. Цілі, потреби, дії, ситуації та інтереси людей все частіше постають як спрощені стандартні образи і символи дійсності, моделі поведінки та алгоритми управління нею.

Актуальність даної теми обумовлена суперечливим явищем надмірного домінування масової культури, яка формує примітивізовану масову свідомість, що часто виявляє себе у обмежених естетичних смаках споживачів, їх низькому культурному рівні, заплутаних символах, споживацькому ставленні до мистецтва, руйнації духовних цінностей і традицій, однак, водночас сприяє утворенню глобального ліберального простору комунікації.

Постають питання про джерела масової культури, обумовленість і ефективність її форм, способів буття в ній людини, а також впливу її на успіх ідентифікації та інтеграції індивіда у горизонт світової культури. Відповіді на них слід шукати у символічному характері сучасної масової культури та стереотипів масової свідомості, що і становить мету даного дослідження. Теоретичні основи вивчення масової комунікації та її ролі у культурному та соціальному житті були закладені, зокрема, західними теоретиками М. Вебером, Г. Тардом, Г. Лебоном, П. Лазарсфельдом, Г. Лассвеллом, Д. Дьюї, М. Маклюеном, О. Тоффлером тощо.

Символізм як явище зародився у мистецтві й визначився як напрям в європейській художній культурі кінця XIX ст., будучи реакцією на панування в гуманітарній сфері норм буржуазної «розсудливості» (у філософії, естетиці – в формі позитивізму, в мистецтві – натуралізму). Символісти, в більшості агностики, стверджують, що справжня реальність недоступна розуму і досягається лише інтуїтивно-екстатичним засобом. Так, Й. Гейзінга вважає, що символічне мислення полягає не в причинно-наслідковій залежності речей, а в смисловій і цільовій, тобто символізм відкидає будь-які прояви детермінізму. Символ, на думку символістів, розширює зміст звичайного слова і сприяє художній вразливості. З. Фрейд, в свою чергу, співвідносив масову свідомість і символ з архаїчними структурами людської психіки, що переконує у їх універсальному характері. Згідно неофрейдистам, «вроджена» символіка дісталася людям від епохи розвитку мови і однакова за змістом у всіх народів, незважаючи на відмінність мов.

Узагалі-то, символ має низку властивостей, які роблять його невід'ємною умовою комунікації, а саме: 1) властивість символу в лаконічній формі передавати значні масиви інформації; 2) унаслідок тиражування в медіапросторі, ставати загальноживаними; 3) встановлювати зв'язок між планом означуваного та планом означуючого в результаті консенсусу, на зразок домовленості між рекламодавцем та його цільовою аудиторією про спосіб прочитання знаків; 4) здатність до спрощення і адаптації інформації; 5) здатність символу включати реципієнта у вертикальний контекст культури й виступати його навігатором у сприйнятті текстів; 5) зв'язок з інтертекстуальністю комунікаційних повідомлень, що полягає у співвідношенні літературних творів за допомогою таких засобів, як цитата, центон, ремінісценція, алюзія, пародія, плагіат, стилізація, переспів тощо.

В «масовій культурі» не існує необхідності у послідовності та взаємозалежності потоку образів. Так, зокрема, при прослуховуванні популярної музики не потрібно уявної обробки інформації, оскільки вплив музики на почуття людини створюють асоціації. Тобто, спостерігається відокремлення емоційних елементів від морального, соціального та інформаційного контекстів. Тому можна беззаперечно стверджувати, що символи дедалі активніше стають умовою комунікації, а саме впливають на засоби, фрази, якими буде користуватися особа, моделі її поведінки та способи встановлення контакту, обмін думками та фактами.

Існує досить розгалужена система індустрії символічної масової культури, що включає в себе наступні підрозділи: засоби масової інформації (ЗМІ); систему організації та стимулювання масового попиту на продукцію (реклама на вулицях, у транспорті); індустрію здоров'я (формування іміджу здорового способу життя); індустрію дозвілля (туризм, популярна музика); міжнародну комп'ютерну мережу Internet; масову соціальну міфологію тощо.

Виявлення структурних закономірностей окремих об'єктів досягається шляхом виведення відмінностей між цими об'єктами як перетворень одне в одного конкретних варіантів єдиного абстрактного інваріанта. Новітні форми філософського структуралізму зберегли як «спадкову рису» – увагу до словесних, вербальних текстів, хоча його методи вже застосовані до всіх знакових систем в принципі. Структуралізм базується на переконанні в існуванні єдності всього сущого, універсальності його принципів, що сприяє розробці механізмів комунікації. Комунікація (з лат. – єдність, з'єднання), є консолідуєчим елементом передачі життєвого досвіду від покоління до покоління та інформації – від суспільства до суспільства. Засоби масової комунікації створюють символічну постмодерністську культуру – культуру симулякрів («симулякр» – те, що заміщує собою справжню дійсність). Запозичення ж західних символів для багатьох культур (серед них українська), що не мають можливості для інноваційного створення власних модерних витворів, виявляється найбільш простим способом задоволення потреби масових споживачів, зокрема, такої, що викликана сучасною індивідуалізацією, прагненням до більшої автономії, поведінкової мобільності особистості.

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВОСВІДОМОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Феномен правосвідомості досліджували чимало науковців у різні історичні епохи. Ці дослідження не можна вважати цілком вичерпними, адже суспільство повсякчас трансформується, особливо на сучасному етапі, у зв'язку з цим проблема правосвідомості людини та суспільства постає досить гостро, викликаючи неабиякий інтерес. Актуальність теми даної роботи обумовлена процесами суспільних трансформацій в Україні, переосмисленням цінностей, постійними змінами у системі правовідносин.

Правова свідомість є складним системним утворенням, що містить у собі різні елементи, які утворюють її структуру, розгляд якої є важливим у зв'язку з тими реформами, які супроводжують сучасну правову дійсність. Злам усталених стереотипів у філософсько-правовій науці, докорінне реформування законодавчої бази стали факторами, які змінили саме уявлення про елементи правосвідомості. Кількість елементів правової свідомості, їх взаємозв'язок трактуються різними авторами неоднозначно.

Підґрунтям сучасного розуміння правосвідомості є праці І. Канта та Г. Гегеля, адже вони вирізняються своєю фундаментальністю, змістовністю та логічністю думки. Саме І. Канту належить розробка основних категорій правосвідомості. Він аналізує державу та владу, обґрунтовує існування правової держави, вказуючи на роль правової свідомості в її побудові. На його думку, держава – це об'єднання людей, підпорядкованих правовим законам.

Також проблеми правової особистості та правосвідомості знайшли своє відбиття в теоретичних розробках й українських науковців одним з яких був Б. Кістяківський. Термінологічним аналогом до сучасного терміну «правова особистість» у працях автора можна вважати поняття «культурна людина». Говорячи про правову державу, Б. Кістяківський ототожнює її з «культурним людством, яке живе в культурній спілці». Засобами досягнення цієї єдності вчений вважав: недоторканність особи (обов'язок держави перед особою); реалізацію права на народне представництво; солідарність влади і солідарність нації; участь людини у законотворенні та управлінні державою.

Спираючись на окреслений вище науковий спадок, сучасні автори до елементів правової свідомості відносять правову ідеологію (систематизоване наукове вираження правових поглядів, принципів, вимог суспільства, класів, різних соціальних груп і прошарків населення) та правову психологію (сукупність правових почуттів, ціннісних відношень, настроїв, побажань і переживань, характерних для всього суспільства в цілому або конкретній соціальній групі).

Інші дослідники уявляють правову свідомість у вигляді складнішої системи, яка містить у собі раціональний, емоційний, інформаційний, оцінний та вольовий елементи. Поведінковий компонент правосвідомості складають правові настанови й відповідні стереотипи поведінки, які сприяють переведенню уявлень і цінностей у площину практичної реалізації. У правовій поведінці суб'єктів проявляється реальний зміст їхньої правосвідомості. Внаслідок цього в структурі правосвідомості доцільно виділити поведінкові компоненти, до яких треба віднести правові настанови, які у своїй сукупності становлять ціннісну орієнтацію суб'єктів і готовність до діяльності в галузі правового регулювання. Правова настанова і правова поведінка існують в органічній єдності, їх стійкі стереотипи є обов'язковим елементом правової свідомості особистості, соціальної групи або суспільства в цілому. Усі розглянуті елементи правосвідомості відносно самостійні й разом з тим взаємопов'язані, щільно переплітаються, утворюючи специфічну цілісність.

Таким чином, правосвідомість є сукупністю правових уявлень, почуттів, переконань, оцінок, що виражають ставлення індивідів, соціальних груп, суспільства в цілому до права, до поведінки людей, до існуючої системи правового регулювання. Вона має складну внутрішню структуру і сенсовірний характер, тому дозволяє більш повно та об'єктивно пізнати й зрозуміти правову дійсність.

Baranytska Yelizaveta

*Yaroslav Mudryi National Law
University*

Faculty of Justice, course 1, group 6

CYBERAGGRESSION AS A PHENOMENON OF MODERN CULTURE: A CINEMATOGRAPHIC REPRESENTATION

Cyberbullying is one among the multiple types of cybervictimization. The underlying causes of cyberbullying could be vividly illustrated by referring

to the concept of ostracism, namely the actions of a group of people aimed at individuals, whom they consider to be of non-average type of behavior or thinking. Cyberbullying, unlike traditional bullying, is an indirect and often anonymous contact between the «victim» and the «aggressor». It is characterized by the absence of immediate feedback and reaction from the victim; the limited opportunity for the aggressor to receive the satisfaction by bullying the victim in front of the public; the larger audience that potentially could observe the victim being bullied; the bigger role the observers of bullying play. Cyberbullying does not have borders, meaning that it is impossible or at least difficult to be escaped from.

Cyberbullying is defined as «an aggressive act or behavior carried out using electronic means of communication by a group of people or an individual repeatedly and over a period of time against a victim who cannot easily defend himself.»

In the world of cinematography cyberaggression is expressed in the genre of screenlife or computer screen movie, where the action predominantly takes place on a computer screen. The movies of such type are pseudo-documentary by their nature.

Typically, screenlife movies explore the topic of human fears and relationships by featuring the individuals who spend a significant part of their time on the Internet. Since communication in a virtual environment can be carried out anonymously, the said individuals often neglect the values of ethics, morality and culture that they abide by in the real world. Significant freedom the people allow themselves while expressing their emotions (including negative ones) leads cyber aggression to become an inalienable feature of virtual communication. Characters of screenlife movies are almost always in danger when they come into contact with other «virtual» characters being usually in need to protect their psychological well-being and life.

Given the rapid development of the contemporary technologically saturated reality, the characters of screenlife movies have to coexist in the mode of switching between two worlds – real and virtual. Such duality is reflected in how the movie plot is designed, how the characters look, and which techniques are used in digital design of the movie (lighting, color, editing and sound solutions). Furthermore, it affects the psychology and behavior of the characters, their attitude towards themselves and other characters. The desire for success – both external (in society) and internal (among family and peers) – makes it necessary for characters to wear masquerade «masks» when communicating online.

The discrepancy between the real and virtual behavior of the movie characters leads to the latter's negative self-perception, which, in turn, makes them more vulnerable and turns them into either aggressors or victims in the virtual world. In many cases, virtual aggression and conflicts lead to dramatic and tragic consequences in the real life of the characters (depression, suicide attempts).

Screenlife movies, while creatively interpreting real events, emphasize the controversial, dual role played by information and communication technologies in the life of modern society.

Бацман Юлія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
II група*

ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА ТА ПРАВ ЛЮДИНИ

Права людини та право загалом викликають багато етичних та моральних проблем. Ці проблеми виникають на різних рівнях та стосуються різних аспектів права та прав людини.

Однією з основних етичних проблем права є питання про те, які права має мати людина. Це питання виникає через те, що права людини можуть бути різними в різних країнах та культурах. Наприклад, в деяких країнах не визнають права на свободу слова, в інших – право на вільну релігійну практику. Це ставить питання про те, які права є універсальними та єдиною нормою для всіх країн.

Іншою етичною проблемою права є питання про те, які дії можна вважати правопорушенням, а які – не такими. Це питання стосується не тільки прав людини, а й загальних норм права. Наприклад, деякі люди вважають, що відмова від служби в армії – це право людини, водночас інші вважають, що це є порушенням закону та загрозою національній безпеці.

Третьою етичною проблемою права є питання про те, як забезпечувати права людини та забороняти дискримінацію. Це питання стосується не тільки прав людини, а й загальних норм права. Наприклад, деякі люди вважають, що заборона на дискримінацію – це право людини,

водночас інші вважають, що це є порушенням закону про свободу підприємництва.

Також, етичні та моральні проблеми права та прав людини пов'язані з питанням про те, як захищати права людини в умовах війни та конфліктів. Це питання стосується не тільки прав людини, а й міжнародного права. Наприклад, в умовах війни можуть з'являтися питання про те, чи можуть бути обмежені деякі права людини, які механізми захисту прав людини мають застосовуватися в умовах війни.

Отже, етичні та моральні проблеми права та прав людини – це складна та багатогранна тема, яка вимагає детального вивчення та обговорення. Незважаючи на це, забезпечення прав людини та дотримання етичних та моральних принципів права є важливими завданнями для будь-якої країни та суспільства.

Bobrus Yelyzaveta

Yaroslav Mudryi National Law

University

Faculty of Justice, course 1, group 6

DISCURSIVE THINKING AS A PATH TO THE SACRED: ANCIENT SPECIFICITY

The access mode to the sacred, which is provided by philosophy, significantly differs from the mythological one. The difference primarily lies in the fact that in conditions where the destruction of traditional mythology leads to the withdrawal of the sacred from everyday and its revelation only in special situations and for specially selected trained individuals, it is easy to conclude that the sacred transcends the everyday world and exists in a supernatural realm. The supernatural realm is connected to the natural world and influences it, but this connection is very specific, and understanding it requires significant intellectual effort from competent professionals who possess the appropriate methods of thinking.

The question of the interaction between the supernatural and natural worlds becomes a cornerstone of philosophical research. The first philosopher to systematically approach the solution of this important worldview task was Plato. He made an attempt to create a unique type of thinking that allows describing the interactions between the world of ideas and the world of things. Plato's entire system revolves around two main concepts: the first is an answer

to the question of why, in addition to the eternal world of ideas or even the world of a single higher idea, there exists a changing world? The second is an answer to the question of what principle determines the multitude of types of being that make up the sensory and temporal world?

The discursive chain that leads a person to being is devoid of the numinous. The sacred dimension of existence is experienced not thanks to, but in spite of discourse, which serves as a precondition for human attainment of the concept of being as a totality of the existent, awareness of the limitations of discursive means for modeling being, and immersion in the experience of the contradictory nature of being. But after existence has become the object of experience, a person needs to retrace their the experience of everyday life. On this path, it is important to preserve the sacred energy of being that has been revealed to the individuals in the experience of being. To achieve this goal, it is necessary to construct a maximally consistent model of the world, with the experience of being at its center, which is not subject to verbalization, and with the categories of everyday human life on the periphery. Despite their prosaic nature, these categories must be transparently related to the sacred and bear its imprint to motivate people to live in harmony.

The existence of Plato's theory of the relationship between the world of ideas and the world and the world of things is determined by the need to create a worldview that combines an active attitude towards reality with existential experience. It is worth noting that ancient philosophy is not the only project that established such a connection. The emergence of major personal religions is based on a similar need – to establish a connection between the world of active engagement and the sacred dimension of reality. The uniqueness of ancient philosophy lies in the significance it places on rational procedures as a path to the sacred core of human consciousness. This feature is both its strength and its limitation.

The conflicting unity of the sacred and the rational, realized in the body of philosophy, constantly gave rise to the temptation to abandon the sacred principle, which, due to its subordination to conscious control, significantly complicated the development of the discursive potential of philosophy. Starting with Aristotle, ancient philosophy takes a course towards increasing the weight of the discursive component. Plato's metaphors are replaced with rigorous discursive models based on the laws of formal logic, starting with Aristotle. This does not mean that the figurative-symbolic component of philosophical thinking disappears. It continues to exist in the shadows, on the periphery, not fully consciously recognized.

Буліч Артем
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
аспірант кафедри філософії, 1 курс*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРАВОВУ СФЕРУ

Інтенсивний процес глобалізації, що спостерігається протягом останніх десятиліть, викликає багато дискусій серед науковців різних галузей. Проблема глобалізації та її наслідкам присвячено багато сучасних досліджень, проте багато питань є відкритими, суперечливими і потребують вирішення.

Погодимося з думкою, що виитоки глобалізаційних процесів є давніми, оскільки взаємозалежність держав простежувалася на протязі майже всієї історії людства, але глобалізація – феномен ХХ ст. [1, с. 46]. Прогрес суспільства супроводжується переходом від безлічі спільнот до поступової єдності, посиленням тенденції до інтернаціоналізації суспільного життя.

Глобалізаційні трансформації в усіх сферах суспільства стирають кордони між внутрішньою та зовнішньою політикою держави, між різними національними правовими системами, їх окремими інститутами й елементами, у результаті цього з'являються глобальні інструменти управління й інститути забезпечення реалізації такого управління, нові правові норми.

Під впливом глобалізації загалом і правової глобалізації зокрема змінюються як правові системи, так і форми їх взаємодій між собою та з іншими соціальними системами, що зумовлює їх теоретичне осмислення, спрямоване на визначення фундаментальних трансформацій сучасних правових систем на засадах сучасної юридичної науки, нових методологічних підходів, репрезентованих постнеокласичною раціональністю, постмодернізмом, синергетикою, плюралістичним праворозумінням. Першочерговим у цьому відношенні є визначення змісту, характеру й сутності тих змін, які відбуваються в межах національних правових систем, обґрунтування нових критеріїв типології правових систем.

Враховуючи, що глобалізація загалом і права глобалізація зокрема є одними з визначальних зовнішніх чинників трансформації національних правових систем, які значною мірою виокремлюють напрями й тенденції їх розвитку, вважаємо, що одним із критеріїв класифікації націо-

нальних правових систем є ступінь глобалізованості національної правової системи.

Можна припустити, що визначальними мають бути правові критерії класифікації, оскільки досліджуються юридичні феномени, хоча як додаткові можуть використовуватися й інші, неюридичні, зокрема етнокультурні, технічні тощо. Під час ідентифікації правової системи в якості глобалізованої важливим є врахування й інших однопорядкових, однак різноспрямованих процесів світового розвитку, а саме: локалізації як зворотного, протилежного глобалізації процесу, спрямованого на збереження особливого, традиційного; глокалізації як певної єдності глобальних і локальних економічних, правових, політичних, культурних, моральних факторів. Важливим є й установлення перехідного стану – фрагментарної глобалізації, яка відображає, з одного боку, наявність значних показників (кількісних та якісних) процесу правової глобалізації, а з іншого – невизначеність чи суперечливість подальшого розвитку, наслідком чого може стати перехід до іншої якості правової системи (як до глобалізованої, так і до глокалізованої) [2, с.155].

Література:

1. Хабіров Р. Ф. Глобалізація, державний суверенітет, права людини. *Юридичний світ*. 2007. № 10. С. 45–49.
2. Удовика Л. Г. Глобалізаційні трансформації права. *Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т.* Харків: Право, 2017. Т 2. : Філософія права / редкол. : С. І. Максимов (голова) та ін. С. 154–156.

Буркун Валерія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс, 7
група*

СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ ТА КОНЦЕПЦІЯ НАРОДОВЛАДДЯ У ВЧЕННІ ЖАН-ЖАКА РУССО

З початком економічних перетворень почалися зміни і в соціальній сфері. Однією з таких змін є утворення соціальної нерівності. Питання соціальної нерівності хвилювало людство з часів його зародження.

Проблематику соціальної нерівності досліджувало багато зарубіжних та вітчизняних вчених. До зарубіжних вчених доцільно можна віднести К. Девіса, Е. Дюркгейма, Ф. Енгельса, Дж. Конноліа, С. Кузнеця, Дж. Ленські, К. Маркса, А. Мунро, Д. Мура, Т. Парсонса, П. Флора та ін. В Україні видатними вченими, які досліджували питання соціальної нерівності є К. Курбанов, Е. Лібанова, Л. Черенько, М. Семенкова, О. Чурина.

Видатний англійський економіст Девід Рікардо досліджував соціальну нерівність у своїй праці «Про теорію вартості». В цій праці він поділяв суспільство на три великі класи. Це були земельні власники, капіталісти та робітники. Цей поділ він ґрунтував на джерелах доходу (земельна рента, прибуток, зарплата).

Питання щодо соціальної нерівності досліджував у своїх працях Жан-Жак Руссо. У своїй науковій праці «Роздуми про походження та обґрунтування нерівності між людьми» Руссо поділяв розвиток соціальної нерівності на три етапи.

Перший етап, за вченням Руссо, починається з появою приватної власності. Деякі люди здобували собі певні матеріальні блага, а деякі ні. Тобто почалося розшарування на багаті та бідні прошарки суспільства. Тому Руссо вважав, що виникнення приватної власності, а з цим і виникнення соціальної нерівності, призвело до того, що ці різні суспільні стани починають ворогувати один з одним.

Другий етап починається з утворенням держави, а разом з державою і утворенням законів. Виникнення держави і законів, як писав Руссо, «наклали нові та тяжкі обов'язки на слабкого і додали більшої влади багатому, безповоротно знищили природну свободу, назавжди встановили закон власності і нерівності, перетворили спритну узурпацію в непопорушне право і заради вигоди кількох честолюбців прирекло з тих пір людський рід на працю, рабство і злидні». Тобто, виходячи з цього, перший етап ще й доповнився розподілом суспільства на правлячих та підданих.

Руссо стверджував, що на третьому етапі держава, яка містить розподіл суспільства на правлячих та підданих, може перетворитися на деспотію. В праці зазначалося, що на цьому етапі піддані можуть стати рабами. Руссо казав, що під час цього періоду розвитку соціальної нерівності люди можуть стати рівними в своєму безправ'ї.

Жан-Жак Руссо, спираючись на свою наукову працю «Роздуми про походження та обґрунтування нерівності між людьми», почав розвивати

ідею повного народовладдя. Руссо вважав, що рівність, як і демократія, можлива лише там, де законодавцем є безпосередньо народ. Тому є справедливим те, що закон, який приймається, буде ухвалюватися всім народом без виключення, шляхом вільного голосування, бо саме народ може висловлювати волю всіх громадян, а також ухвалювати ті рішення, які будуть спрямовані на забезпечення вільного та справедливого життя всіх станів суспільства, а не лише заможних прошарків суспільства.

Отже, доцільно сказати, що вчення Руссо зробили величезний внесок в розвиток сучасних теорій про соціальну нерівність та демократію. Вчення Руссо про соціальну нерівність та народовладдя спричинило переверот в розвитку політико-правової думки XVIII ст., є в наш час вкрай актуальними, потребують подальшого дослідження на рівні філософсько-правової рефлексії.

Бурма Ігор

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
аспірант кафедри кримінально-
правової політики
1 курс, 2 група*

ВИЗНАННЯ ЯК НЕОБХІДНІСТЬ ДЛЯ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СУБ'ЄКТОМ ПРАВА

Формування людини як особистості та суб'єкта права залишається проблемним питанням, адже проблемним видається момент сприйняття іншої особистості рівноцінній собі. Саме тут йдеться про принцип визнання, який є засадою становлення особистості як реального суб'єкта права.

Нині правознавча доктрина притримується думки, що людина є центром правової системи, тим базисом та стрижнем на якому вона тримається, адже без неї право втрачає свій сенс. Складності формування особистості як суб'єкта права дозволяють виокремити, що зрілий суб'єкт має людську гідність, незалежне особисте «я», що і відрізняє його від суб'єкта впливу державної влади [1, с.16]. Проблема визнання іншої особистості в праві є морально-духовною проблемою та проблемою співвідношення моралі та права, адже моральне ствердження права є про-

цесом визнання людьми один одного рівноцінними суб'єктами права [2, с.574]. Особистості повинні визнавати правові цінності свободи, рівність, особисті права, суспільний інтерес, що складає їх моральну політику. Таким чином, поза моральною політикою держава не може стати правовою, а відповідно і людина, як особистість, не може стати повноцінним суб'єктом права. Якщо неготовність до життя на засадах правової рівності демонструє переважна частина суспільства, державна влада, то, попри наявність норм права, кодексів, нормативних актів, судів і суддів, правового життя в суспільстві не буде.

Право є сукупністю норм та принципів, які призначені для об'язкового порядку, однак немає верховенства права там, де немає верховенства природних прав людини. Саме завдяки підкоренню праву та визнанні принципу правової рівності людина стає правовою особистістю, констатує свою право-культурну сутність і стає носієм правової рівності [3, с. 247].

Зрілий суб'єкт права – це людина, яка готова реалізовувати право як особисту справедливість, що виражає добropорядність людини, яка добровільно й постійно виконує вимоги права, а також вимоги справедливості. Такій людині не завжди потрібне позитивне право – поводитися з іншим справедливо вона спроможна й без нього, бо їй органічно властиво сприймати іншого рівноцінним собі. У права є лише одна мета – служити людині. Правопорядок, правовідносини, загалом правове життя й суспільство можливі лише за умови, коли цілі права, його смисли та цінності відповідають суб'єктові права, його інтересам, потребам і запитам й адекватно втілені в різних формах, особливо в позитивному праві.

Підкоряючи свою поведінку праву, керуючись цією ідеєю, орієнтуючи себе на принцип правової рівності, людина поступово здійснює своє сходження до правової істоти, стає нею, стверджує себе як правова особистість. Саме завдяки визнанню права як форми буття загальнолюдських цінностей, людина конститує свою право-культурну сутність, є творцем і носієм принципу правової рівності, стверджувачем у відносинах з іншими людьми, що є суб'єктами права, правових принципів, які гармонізують стосунки між рівними людьми [4].

Те, що право можливе через визнання, було помічено давно. Так, Гегель зазначав: «Я тільки тоді істинно вільний, якщо й інший також вільний і мною визнається вільним».

В усі форми права, у правопорядок покладено визнання права в таких вимірах: права як основи, фундаментальної засади відносин між суб'єктами права, як форми життя, як об'єктивно значущої ідеї; кожен суб'єкт права визнає свою духовність – свою гідність у всіх її вимірах, власну автономію як творчу силу; кожен із суб'єктів визнає духовність, суб'єктивний світ іншого, його гідність й автономію як силу, здатну до творчості рівності.

У права є лише одна мета – служити людині. Правопорядок, правовідносини, загалом правове життя й суспільство можливі лише за умови, коли цілі права, його смисли та цінності відповідають суб'єктові права, його інтересам, потребам і запитам й адекватно втілені в різних формах, особливо в позитивному праві.

Підсумовуючи, слід констатувати, що лише в актах визнання можливе здійснення людини як правоздатного суб'єкта. Це важлива проблема для сучасної України, де порушення прав людини поширені через небажання громадян і представників їх поважати. Україна не може стати правовою державою, якщо громадяни не зможуть вийти із сучасної духовної та культурної кризи, якщо в них не сформується бажання та повага до закону, себе та інших. Це спільна проблема як для органів державної влади, так і для громадянського суспільства, і її не можна відкладати.

Література:

1. Братасюк М. Філософія захисту прав людини з позицій сучасного правового мислення. Філософські та методологічні проблеми права. 2020. №1 (19). С. 14–20.
2. Головатий С. Про людські права: лекції. Київ: Дух і літера, 2016. 760 с.
3. Петлевич Н. С. Особистість у правовідносинах: персоналістична характеристика. Антропология права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи): статті учасників Третього Всеукраїнського круглого столу (Львів, 23–24 листоп. 2007 р.). Львів. СПОЛОМ. 2008. С. 245–256.
4. Камінська Н., Ковальов А. Антропологічний вимір дослідження прав і свобод засуджених. Філософські та методологічні проблеми права, Філософсько-методологічні проблеми права. 2020. №1(19). С. 8–14.

PHILOSOPHY OF GRIGORY SKOVORODA: CONCEPTUAL FOUNDATIONS

The name of Grigory Skovoroda is associated with the birth of Russian philosophy, which goes beyond the framework of the Western European rationalistic tradition. The thinker, by his undivided service to the truth, became a model of the first ascetic scientist who practiced the philosophy of the heart. Contemporaries compared him with Socrates, who also did not share life and philosophizing. And just as philosophical reflection in ancient culture began with Socrates, so Russian philosophizing began with Grigory Skovoroda.

In contrast to the Enlightenment and European rationalism of the 18th century, Skovoroda puts forward a kind of metaphysics of man, based on the biblical basis and Platonism, and his own philosophy of the heart. Continuing the line of the great fathers of Christianity, he dreams of creating a special, general and universal science of the heart, which should lead people to happiness and lay the foundation for both theoretical and practical philosophy. Narkiss, in the mind of the thinker, is not a narcissistic hero of myths; in the process of self-knowledge, he was transformed into a source of energy and light.

Skovoroda is a deep researcher of human nature, associated with the philosophical tradition of ancient thinkers. And above all, he has elements of Platonic anthropology – the doctrine of the «erotic» nature of a person's aspirations for truth and beauty. For almost thirty years he walked in his gray retinue and preached everywhere: «The heart does not love, not seeing beauty!» But love will be holy if the human heart has found in itself divine beauty and truth.

The applied significance of Skovoroda's philosophy of the heart is to search for and find the foundations of moral consciousness for a person. The most important elements of the philosopher's ethics are interrelated human qualities: self-knowledge and virtue. «To know oneself, and to find oneself, and to find a person – all this means one thing.» He calls for self-knowledge to begin with a state of non-judgment. In other words, it is necessary to draw

conclusions about a person and about oneself not according to external signs, but according to the inner essence – according to the heart, thoughts and deeds.

«Good fruits,» according to Skovoroda, are the result of «good deeds.» The root of «good deeds» is in the very nature of man – in its core. The main thing – the source of all life – the philosopher sees in the human heart and the thoughts that it generates. «Good nature» is the result of a «good heart», «good heart» is the result of «good thoughts», «good thoughts are the seed of good deeds».

Skovoroda's ethics is based on truth, truth and virtue, since they are the basis of a person's moral behavior, his spiritual impulses and a reasonable human community.

The creativity of Skovoroda «pulsates» with the spiritual heart, just like the teachings of the ancient Greek philosophers. It is no coincidence that Grigory Savvich said about himself that he «wished to be Socrates in Rus'.» And like a great thinker, he carried the burdens of the earthly world on his shoulders. The main idea of Skovoroda's philosophy is anthropologism. Knowledge is possible only through man. Man is a microcosm. The only true life – the human heart – is the instrument of this knowledge. Therefore, for Grigory Skovoroda, the process of cognition consists in the eternal search for the path to truth, and this path passes through the faith of the «inner eye», the love of the «imperishable heart», since only it is able to perceive the «uncreated light» of truth. Truth joins us to eternity.

For us, the heritage of the great enlightener is interesting as the first experience of ethical and philosophical creativity and as the first substantiation of the philosophy of the heart in Russian thought.

Васільєва Валерія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
аспірантура, 1 курс, 2 група*

ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ ЯК ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

XXI століття – це електронна епоха, концептуальна ідея якої полягає у можливостях вільно передавати та приймати дані, мати миттєвий до-

ступ до інформації. Суспільні відносини постійно трансформуються та створюють виклики для урядів держав, для науковців, для всього суспільства.

Сьогодні набуло надзвичайної популярності використання віртуальних валют при здійсненні господарської діяльності. Так, у 2008 році було описано, а в 2009 році реалізовано розподілену базу даних, яку закладено в основу криптовалюти Bitcoin. Наразі за допомогою технології блокчейну багато підприємців проводять господарські операції, хоча дана технологія не регулюється державою і була створена з метою унеможливлення втручання у транзакції контрагентів як з боку держави, так і з боку третіх осіб.

Феномен інформаційного суспільства, у контексті віртуальних валют (криптовалют), полягає у тому, що фактично суспільні відносини врегульовані певним неюридичним алгоритмом, ці відносини функціонують автономно, правила виконуються учасниками безумовно. Лише невелика кількість держав розпочала спроби врегулювання цієї незалежної екосистеми.

З огляду на вищезазначене, головне завдання законодавчих органів полягає у тому, щоб розробити нормативно-правові акти, які б врегулювали сферу обігу віртуальних активів таким чином, щоб здійснювати належний правовий захист учасників суспільних відносин, створивши сприятливі умови для ведення такого типу бізнесу.

За даними глобальної сервісної ІТ-компанії Triple-A, Україна посідає перше місце за рейтингом країн, де є найбільше власників криптовалют серед населення (12,7% населення – 5,6 млн осіб). Таким чином, сфера обігу віртуальних активів потребує першочергового правового врегулювання.

17 лютого 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про віртуальні активи» (далі – Закон). Варто зауважити, що хоча Закон і було прийнято, однак він не набув чинності внаслідок п. 1 розд. VI Закону. Так, відповідно до вищезазначеного пункту, Закон набирає чинності з дня набрання чинності законом України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами, але не раніше дня опублікування цього Закону. Таким чином, сфера обігу віртуальних активів поки що залишається неврегульованою, однак вже наявним є орієнтир правового

регулювання і можна здійснювати аналіз положень нормативно-правового акту.

Проаналізувавши дефініцію поняття «віртуальний актив», що міститься в п.1 ч. 1 ст. 1 Закону, можна визначити наступні ознаки віртуального активу:

- 1) нематеріальне благо;
- 2) об'єкт цивільних прав;
- 3) має вартість;
- 4) виражається сукупністю даних в електронній формі;
- 5) може посвідчувати майнові права.

Отже, відносини у сфері обігу віртуальних активів фактично існують в Україні протягом тривалого часу, проте до сьогодні не набув чинності нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, який би регулював вищезазначений сектор. Закон містить засади державної політики у сфері обороту віртуальних активів.

Деякі дослідники стверджують, що віртуальні активи, у розумінні криптовалют, виникли завдяки існуванню AML (Anti-Money Laundering – протидія відмиванню грошей). Вважаємо, що така точка зору може мати місце. Однак, на нашу думку, віртуальні активи – це результат переходу суспільства від традиційної промисловості до інформаційної ери, до якісно нового виду суспільних відносин.

Volkovych Eugene

Carlow Institute (Ireland)

Professional Chef Course, course 1

TO THE ISSUE OF THE CYBER ARTS PECULARITIES

The art of the information age has the following main characteristics: the involvement of feelings and sensations during perception, interactivity, collective games, democratization. Mindset on the procedure of modern art (as opposed to traditional effectiveness) makes it possible to define art as a permanently replenishable and never completed database.

According to the 21st century cyber arts, the main artist as the subject of arts will become «the engineer of the world». The engineer of the worlds creates virtuality, build communication spaces, develop collective

infrastructures for recognizing and collecting information, and construct sensory-motor interactions with the digital universe.

In a highly dynamic and volatile information and communication environment, a work of arts loses its unique presence over time and space. Arts receive multiple and simultaneous points of entry, becoming a kind of database. The work of cyber arts is also dynamic and variable and comply with the characteristics of the «open work» defined and described by W. Eco as an example of the chapter «Wandering Rocks» from the novel «Ulysses» by J. Joyce.

This part of the work forms a little universe, which can be examined from different points of view and which differs from the Aristotle's vision of a unidirectional flow of time in homogeneous space. Reading such a work allows the reader find himself, you can start re-reading it from any place as well as you can enter the city from any point and get a different idea about it. In this situation, the reader becomes an employee of the author in the creation of the work.

Furthermore, Eco applies the Einstein's metaphor of the space to the text – a curved, self-contained (the initial word coincides with the last) and, consequently, finite, but just so limitless. This immensity is also expressed through holistic polysemy, in which several different roots are combined in such a way that one word becomes a container of knowledge, each of which faces and correlates with other centers of illusions, which in turn are opened to the new options and possibilities of reading.

Works of cyber arts possess all these characteristics. They represent mainly a stream, a process. The openness of such works is not only in the assumption of many interpretations, but also in physical sensitivity to the active immersion of the researcher and material connection with other works of the network.

In general, the art of the information society is difficult to traditionally divide into «elite» and «folk» (mass) art. In the information age of domination of mass media, which don't give either a universal model or a single aesthetic ideal in the field of art. Instead, they offer total syncretism and «polytheism of Beauty.» According to the apt expression of E. Toffler, «consensus staggered»: a person of «clip culture» is fired at «clips» with torn, meaningless and instant shots.

Ворона Анастасія
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет приватного права
та підприємництва, 2 курс, 1 група*

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Філософія є наукою, що займається осмисленням людської природи, соціальних відносин, моралі та етики. Вона допомагає нам зрозуміти сутність низки проблем, їх корені та можливі шляхи вирішення. Глобальні проблеми людства, такі як екологічна криза, соціальна нерівність, глобальне збагачення і бідність, насильство та конфлікти, зміна клімату й багато інших, вимагають філософської рефлексії.

Філософія ставить багато питань у контексті необхідності подолання глобальних проблем: як ми можемо вирішувати світові проблеми, не порушуючи прав людини та етичних принципів? Як ми можемо забезпечити справедливість та рівність для всіх, незважаючи на соціальний статус, расову або етнічну належність, гендерну приналежність та інші фактори?

Глобальні проблеми людства можна розглядати відштовхуючись від різних філософських концепцій. Низка науковців стверджують, що глобальні проблеми, з якими ми стикаємось, зрештою кореняться в нашій нездатності поважати природу та «надавати право» на існування всім формам життя на планеті.

Одним з парадигмальних підходів щодо розуміння глобальних проблем є екоософський. Екософія розглядає людину як частину природи, а не як її господаря, і постулює ідею про те, що людина має бути відповідальною за свої дії та їхні наслідки. Екологічні філософи, як наприклад А. Швейцер, А. Несса та Ф. Гваттарі, стверджували, що багато викликів, з якими ми стикаємось сьогодні, такі як зміна клімату, вирубка лісів і втрата біорізноманіття, є результатом нашої експлуатації природного світу, яка призводить до його деградації. Вони вказують на те, що ми є частиною великої екологічної системи, і що наші дії мають далекосяжні наслідки для інших видів і для планети в цілому. Як писав А. Швейцер: «Людину можна назвати моральною лише тоді, коли життя для неї настільки священне, що вона цінує життя рослин і тварин нарівні з життям

свого ближнього, і коли вона охоче присвячує себе задля допомоги всім живим істотам, які цієї допомоги потребують».

Також ми можемо аналізувати глобальні проблеми сучасності спираючись на ідеї політичної філософії, яка досліджує питання влади, справедливості та розподілу ресурсів у суспільстві. Політичні філософи, як наприклад Джон Роулз, Роберт Райх та Фредрік Джеймсон, стверджують, що багато проблем, з якими ми стикаємось сьогодні, такі як бідність, нерівність і політична нестабільність, є результатом несправедливих систем влади та привілеїв. Джон Роулз у своїй книзі «Теорія справедливості» з цього приводу зазначає: «Усі соціальні цінності – свобода і сприятливі можливості, доходи і багатство, соціальні основи самоповаги – все це має бути рівно розподілене, крім тих випадків, коли нерівний розподіл будь-якої чи всіх з цих цінностей дає перевагу кожному».

Нарешті, деякі науковці розглядають глобальні проблеми з точки зору екзистенційної філософії, ставлячи під сумнів сенс і мету людського існування перед обличчям, здавалося б, непереборних викликів. Вони заохочують нас замислитись над нашими цінностями та пріоритетами, а також подумати про те, який світ ми хочемо створити для себе та майбутніх поколінь. Карл Ясперс, один з представників екзистенційної філософії, казав про це так: «Техніка радикально змінила повсякденне життя людини у навколишньому середовищі. Тим самим відбувся повний відрив людини від її ґрунту. Він стає мешканцем Землі без батьківщини».

Загалом, філософські інтерпретації глобальних проблем підкреслюють необхідність усвідомлення нашої відповідальності за сьогодення та майбутнє. Вони спонукають нас задуматись над цінностями та пріоритетами глобального розвитку, а також працювати над створенням більш справедливого та сталого світу.

Galustyan Kateryna
Yaroslav Mudryi National Law
University
Faculty of Justice, course 1, group 2

ON FREEDOM OF CONSCIENCE IN MEDIEVAL PHILOSOPHY

The study of conscience and freedom is closely related to the formation of self-awareness of a European person. In the history of philosophy, the

problems of freedom, conscience and their relationship did not arise from the very beginning. The measurement of the inner depths of the human personality, which gained importance in the practice of introspection in the Middle Ages, became an important issue of Christian philosophizing. The contradictory of the human being, which is, on the one hand, created in the image of God and, on the other hand, bears the imprint of irreparable original sin, triggered the tension of the search for inner self-identity. So, it was conscience that became that kind of «principle of internal orderliness» or a kind of «guarantor of the subjective-psychological unity of the self», at least in the theories of Augustine the Blessed.

Scholasticism considered two types of conscience: *synderesis* (spark of conscience) – conscience that establishes universal moral regulations and is inherent in all people without any exception; conscience itself (*conscientia*), which performs the function of applying universal moral norms to specific cases and therefore can make mistakes, being influenced by the desires of the lower part of the soul. This concept of conscience formed the basis of the Ethics of Thomas Aquinas. According to him, *synderesis* is the basis of practical reason, which is aimed at creating things and behavior, setting goals and choosing means. And since the main internal function of the mind is the understanding of the self-evident truths, *synderesis* gives direct ethical knowledge that is universal by nature. Coinciding with the truths of faith, it is also available to any mind except the pagan one. In this item, Thomas refers to the Epistle to the Romans by Ap. Paul, who stated that any person has in their conscience the natural knowledge of the moral law.

According to Thomas Aquinas, the activities of the practical mind, as well as the theoretical one, are carried out syllogistically. Judgment in the act of conscience involves the derivation of certain moral judgments about actions in a particular situation from universal moral regulations and actual experiential data taken from a particular situation. That concept of conscience was a consequence of the implementation in 1215 of mandatory confession for all believers and the need for guidelines for confessors that would provide clear norms and criteria for evaluating certain immoral actions.

So, in the intellectualist ethics of Thomas Aquinas, the dictate of conscience over freedom is noted. Free will involves choosing between good and evil, and what choice will be made depends on what the conscience decides. However, it should be mentioned that this position is not inherent in all scholasticism. Later scholasticism represented by the Franciscans Duns Scotus and William of Ockham stood in the position of voluntarism. According to the

ethical theory of Duns Scotus, the human will has autonomy, independence from any reasonable determinations and even primacy in relation to them. Only a will that is not determined by anything is truly free.

Considering the issue of freedom in this context, we realize that there must be limits to our freedom, otherwise it turns into arbitrariness. If it is some external boundaries that hold us back, we cannot speak about freedom, but rather about unfreedom. In this case, there must be internal limits of freedom, which belong to it and which constitute it, that is, make freedom freedom.

So, considering the religious conscience we see that it is not the same as the concept of free will and even contradicts it in some ways. Of course, we don't mean obedience as blind submission to authority, that is to something external as for a person. A person acts «from themselves», they are the subject of action, not an obedient tool of someone else's will. However, in the situation of religious conscience, we deal with faith, when a person cannot choose («will») whether to believe it or not. However, the limit for the religious conscience, which is guided by faith, is the spirit of the Holy Scriptures, beyond which the rational interpretation cannot go.

Гапчук Надія

*Академія Леона Козмінського
м. Варшава, Польща
факультет економіки, 1 курс*

ПОНЯТТЯ «ЦИНІЗМ»: ІСТОРІЯ І АКТУАЛЬНІСТЬ

Сучасний європейський світ демократії, де панує плюралізм світоглядів, містить в собі багато небезпек. Він гарантує людині свободу думки, слова, ідеології, свободу вибору і способу життя. Проте існує можливість зловживання цими свободами, яка виражається у повному нехтуванні загальнолюдськими цінностями, мораллю, і в кінцевому рахунку, людьми. Активне і неприкрите заперечення моралі, нігілізм, неприйняття авторитетів, використання утилітарної етики для маніпулювання людьми в своїх інтересах – ознаки цинізму як моральної характеристики і практично-філософського світогляду.

Метою дослідження є сутнісний аналіз поняття «цинізм» в аспекті його походження, історичного змісту, особливостей сучасного сенсу та значимості. Це обумовлено тенденцією імморалізму, егоцентризму

й комерціалізації світогляду сучасного пересічного індивіда, що шукає оптимальних шляхів інтеграції у глобальний «ринковий» простір. Отже, принципи цинізму стають зараз дедалі популярнішими, що пояснює теоретичну й практичну актуальність дослідження поняття «цинізм».

Джерелом цинізму як сучасної форми світогляду вважають давньогрецьку філософію, яка у своїй первісній формі мала назву «кінізм» (кініків назвали циніками латиняни). Засновником же її по праву вважається афінський філософ, учень Сократа – Антисфен. Проте справжнім символом кініків був Діоген Синопський. Він шукав чесноти і моральної свободи у звільненні від бажань: «будьте байдужими до благ, якими обдарувала вас фортуна, і ви звільнитесь від страху». Відома фраза Діогена: «шукаю людину». Він повторював її з ліхтарем у руках серед натовпу і серед білого дня, провокуючи іронічну реакцію. Шукаю людини, яка живе у відповідності зі своїм призначенням. Шукаю людину, яка вище всього зовнішнього, вище суспільних упереджень та капризів долі, знає і вміє знайти власну і неповторну природу, а значить щаслива. Цим філософ прагнув показати, що людина завжди в своєму розпорядженні має все, щоб бути щасливою, якщо розуміє вимоги своєї натури. Кінізм став найбільш антикультурним і волюнтаристським явищем з усіх філософських течій не тільки Греції і Заходу взагалі. Адже, згідно Діогену, воля до могутності, тобто прагнення завоювати життєвий простір є природним потягом кожної людини.

Незалежність від речей і від людей, принцип: ні в чому не мати потреби («я краще збожеволію, чим буду захоплюватися»), були доведені Антисфеном до екстремуму, а ідеал «автаркії» (самовладдя і самодостатності, апатії і байдужості) став метою філософствування. Кініками був радикалізований сократівський принцип домінувати і повелівати своїми стражданнями і насолодами. Для Антисфена насолода – безумовне зло, від якого слід бігти що є сил: «Якщо б мені довелося побачити в своїх обіймах Афродіту, я продірявив б її». Він приходив до твердження, що справжній мудрець має жити не за законами міста, а за законами чесноти. Кініки бачили чесноту у презирстві до умовностей. Позбавлення від умовностей включало в себе відчуженість від суспільства (держави, шлюбу, сім'ї), звільнення від догм релігії і культури, аж до схвалення неосвіченості і неписьменності як блага, до розриву з усталеними моральними нормами. Фундаментальні цінності не тільки розслаблюють тіло і душу, але серйозно загрожують свободі, роблячи людину рабом своїх уподобань. Кінік також знаходиться поза державою, його батьківщина – цілий світ.

Всякого роду міркування про божественне походження держави і про висоту моральних ідеалів – брехня, якою прикривається егоїзм, невід’ємно притаманного кожній людині як її біологічна суть. Цим пояснюється їх заперечення суспільного прогресу: суспільство поліпшити неможливо, оскільки всі люди мають вічну і незмінну егоїстичної природу. Брехливі «гуманістичні», «альтруїстичні», «загальнолюдські» цінності потрібно замінити «природними», характер яких суто індивідуальний. Отже, спільнота кініків буває тільки тимчасовим об’єднанням егоїстів. Такі судження дають недвозначне уявлення про радикальний, імморалістський, індивідуалістичний, нігілістичний характер кінічного світогляду та, навіть, наближеність його до «нікрофілічного інстинкту» як психологічної характеристики індивіда й соціуму, обґрунтованої на початку ХХ століття Е. Фроммом, або крайніх ідей ніцшеанства.

У новому розумінні цинізм – це особистісна позиція або поведінка, що ставить під сумнів етичні та соціальні цінності, мотиви поведінки інших людей і ґрунтується на патологічній недовірі. Сучасний цинізм як продукт масового суспільства – наслідок розчарування людини в соціальних механізмах, авторитетах та ідеологічних ілюзіях, утопічних, ідеалізованих очікуваннях, невіри в благі мотиви людей в цілому, негативного ставлення до масового ентузіазму, як слідство накопиченого людиною негативного життєвого досвіду. При цьому цинізм не є формою прояву критики, він не може виступати як зброя проти влади, оскільки в сучасних суспільствах, навіть демократичних, цинічна, раціональна дистанція, іронія входять у прийняті правила гри. Цинізм виступає як механізм адаптації до суспільного життя, що пред’являє неузгоджувані вимоги. Негативізм при цьому спрямовується не на поточне положення справ і його недоліки, а на саму можливість якихось більш досконалих суспільних відносин, на романтичні очікування, на заперечення цінності колишніх цілей. Так, у кримінальних кодексах багатьох держав під формулюванням «винятковий цинізм» визнається, наприклад, знуцання над хворими, людьми похилого віку, прояв безсоромності і грубої непристойності, наруга над звичаями і традиціями, та інша демонстративна зневага до загальноприйнятих норм моралі та цінностей суспільства. Неокінік П. Слотердайк вважає тезу Ф. Бекона «Знання – сила» послідовним виразом цинізму, інтерпретуючи його як формулу отримання влади, причому не тільки над природою, але й над людьми.

Цинізм – відсутність ціннісної основи, що можна визнати деструкцією свідомості й, водночас, суттєвою антропологічною рисою сучасної

людини епохи постгуманізму. У будь-якій із своїх історичних і культурних версій цинізм мав явний деструктивний, антисоціальний характер, а тому виявляється надто небезпечним явищем в значенні актуальної риси цивілізованого суспільства, яка загрожує останньому перетворенням у «тимчасове об'єднання егоїстів».

Горбенко Дарина
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет приватного права
і підприємства
1 курс, 2 група*

ПРОБЛЕМА ІСТИНИ У ФІЛОСОФІЇ

Питання про істину виникає у людини з прагнення до знань. Проблематика істини є однією з найважливіших тем у філософії, оскільки істина є основою будь-якої науки та пізнання світу.

Метою даної роботи є визначення з якої причини виникають дискусії та яким чином проблема істини хвилює сьогодення.

Істина – це правильне, перевірене практикою, відображення в нашій свідомості предметів та явищ природи і суспільства, що існують поза свідомістю і незалежно від неї.

Проблема істини у філософії постає з різноманітності підходів до її визначення та залежить від контексту, способу отримання знань та визначенням доказів правдивими. Істина може бути різноманітною, залежно від того, як ми її розуміємо та визначаємо. Досить часто докази можуть бути суперечливими та неоднозначними, що викликає питання про те, який доказ є достатнім для того, щоб визначити істину. Залежно від способу отримання знань, істина може бути визначена по-різному, що призводить до різних підходів. Різні науки та галузі знань мають свої методи та критерії визначення істини, але ці методи не завжди є однаково ефективними та надійними. Наприклад, наука спирається на експеримент та спостереження, тоді як філософія та релігія можуть спиратися на авторитет або внутрішнє переконання. Багато філософів вважають, що істина є необхідною умовою для морального та етичного життя, оскільки без істини не можна розуміти, яким чином повинні жити люди. Один

із таких філософів – Аристотель, який вважав, що істина є ключовою умовою для етичного життя, оскільки моральні норми та цінності базуються на правильному розумінні світу та істини. Іншими словами, для того, щоб діяти морально, потрібно мати правильне розуміння світу та того, що є істинним.

Питання про істину є актуальним не тільки у філософії, але й у нашому повсякденному житті, оскільки ми часто стикаємося з різними точками зору та інтерпретаціями подій та фактів. Проблематика істини є однією з найстаріших та найважливіших у філософії. Розуміння того, яким чином працює наше пізнання та як можна знайти істину, є ключовим для розвитку філософських досліджень та розуміння сутності світу, який нас оточує.

Таким чином, проблема істини, як її можна визначити та як вона пов'язана з нашим пізнанням світу залишається досить складним та дискусійним, оскільки без неї не можна розуміти світ та наше місце в ньому. Істина є необхідною умовою для формування наших переконань, цінностей та норм, на основі яких ми діємо у світі. Тому розуміння того, що є істинним та яким чином можна дійти до істини, є ключовим для розвитку нашого світогляду та наших можливостей.

Гришин Данило
Університет Вістула
м. Варшава, Польща
факультет міжнародних стосунків
1 курс, 1 група

ТЕНДЕНЦІЯ АНОНІМНОСТІ СУБ'ЄКТА У СИМВОЛІЧНІЙ РЕАЛЬНОСТІ

Духовна слабкість, моральна нестабільність, страх відповідальності давно обумовлювали різні форми «втечі людини від свободи». Прагне уникнути відповідальної свободи й сучасний автономний суб'єкт індивідуалізованого суспільства, адже анонімність успішно забезпечена сьогодні рівнем розвитку інформаційних технологій. Метою даного дослідження є розгляд соціального й морального явища анонімності суб'єкта, що постає як проблема його ідентифікації у симулятивному світі, а також аналіз особливостей його анонімного буття у віртуальному

просторі сучасної культури. Дана проблема набуває подальшої актуальності, зокрема, в результаті зростання негативних наслідків усунення соціалізованої особистості, формалізації її присутності у символічному полі культури. Дане питання вивчали багато зарубіжних і вітчизняних теоретиків, зокрема В. Слободян, Дж. Сулер, О. Онищук, П. Сухорольський, Ш. Теркл, К. Янг, А. Войкунський, Є. Горний, К. Манро тощо.

Як зазначає В. Слободян, нині людина живе у двох світах: реальному і віртуальному. У мережі, вона потрапляє в інший світ, в якому «грає» за своїми законами. Головним правилом існування в Інтернеті є індивідуалізм. Це можна пояснити тим, що, будучи одним із багатьох користувачів певної спільноти в Інтернеті, особа є її неповторною часткою. На підтвердження цього можна привести приклади існування безлічі блогів та сторінок у соціальних мережах, які мають свого власника, свій стиль та характерні ознаки. Особа вимушена постійно шукати нові способи самовираження та самоідентифікації. З часом віртуальне життя починає відігравати роль реального. Дослідники пояснюють більш розкуту та вільну поведінку особи в мережі терміном «ефект розторможування», який досить тісно пов'язаний з анонімністю. З одного боку, люди розповідають особисті речі, показують свої емоції, переживання та страхи (з метою самопізнання та особистісного розвитку). З іншого – звертаються до тих аспектів Інтернету, до яких би не звернулися в реальному житті – так виникають насильство, брутальність, жорстокість та злість. Дане звертання спрямоване на задоволення своїх потреб та бажань. Існує багато чинників, що це зумовлюють. Дж. Сулер виділив їх певну кількість і зазначив, що комусь достатньо лише декількох з них, а для когось саме їх сукупність спричиняє даний ефект.

Перший із чинників – дисоціативна анонімність. Слово «anonymus» вказує на те, що можна обійтися без імені (хоча б реального). Людина ідентифікує себе за допомогою аватарок (картинок) та нікнеймів (прізвищ). Таким чином, інші люди навіть не мають уявлення, ким насправді є цей користувач, адже знають лише інформацію, надану особою. Дисоціація – психічний процес, який відноситься до захисних механізмів психіки. У кіберпросторі дисоціація характеризується тим, що людина певним чином не пов'язує дії, що вчинені у мережі, із реальним життям. Зважаючи на це, можна зробити висновок, що користувач не несе відповідальності.

Другим чинником є те, що в Інтернеті всі користувачі є рівними. Пов'язати це можна з тим, що особа сама обирає інформацію, яку необ-

хідно знати іншим користувачам про неї. Якщо у віртуальному житті соціальний статус невідомий, то немає станової, расової, гендерної диференціації, а сторони є рівними за своїми правами. Ця система дієва, тому що відсутні авторитети, перед якими зазвичай нелегко висловити свою справжню думку через страх бути засудженим.

Іншим фактором є розуміння людиною істинного «Я». Особа виражає ті емоції, почуття та переживання, які вона відчуває у реальному житті, але не може їх висловити. У кіберпросторі є більше можливостей висловлювати власну думку та виражати справжнє «Я», яке у повсякденному житті ретельно приховується. В електронному світі існують так звані новоязи. Термін виник як позначення «нової мови» у романі Джорджа Оруела «1984». Адже з розвитком технологій зазнала розвитку й мова. Виникають новоязи – певний інетрнетсленг, який часто-густо починають використовувати в реальному житті. Новоязи – це гібридна форма мови, утворена поєднанням письмового та усного мовлення з домінуванням останнього. Інтернет-мова сприяє розвитку неосвіченості молодого покоління. Вона сприяє маскуванню незнання у сфері граматики, пунктуації, орфографії, лексики. Це також є одним із способів залишатися анонімним у мережі Інтернет.

Анонімне використання Мережі сприяє такій течії, як «пірацтво». Проте водночас вона є гарантом недоторканності особистих даних користувачів. Анонімність в Інтернеті є одним із основних формальних прав людини, адже шифрування особистих даних не забороняється, хоча й існує безліч можливостей встановити особу. Інше питання, як можливість залишитися невідомим впливає на свідомість та поведінку людини.

Як підсумок слід зазначити, переважна частина дослідників схиляється до думки, що феномен анонімності не несе позитивних наслідків для соціалізації людини, її морального та емоційного розвитку. Привабливість анонімного статусу пов'язана з такими чинниками, як формальна рівність учасників інтернет-дискурсу, уникнення загрози бути покараним за свої діяння у комунікативному просторі, відсутність особистого контакту, можливість створити в уяві співрозмовника бажаний власний образ, обмеживши достовірну інформацію про себе, позбавленість особистої відповідальності за віртуальну активність тощо. Окрім того, розвиток технологій призводить до серйозних деформацій у суспільстві та державі, сприяє занепаду культури спілкування, традицій та мови.

Губа Олександра
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
9 група*

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація – процес всесвітньої економічної, політичної, культурної інтеграції та уніфікації. Кожна пересічна людина в сучасному світі живе в умовах, де процеси глобалізації стали вже звичними. Україна як держава зі своїм власним потенціалом та ментальністю відіграє важливу роль у цих процесах, тому дослідження даної теми є надзвичайно актуальним.

Можна виділити низку вітчизняних вчених, які досліджували питання ролі України в глобалізації: Новоскольцева Л. О., Воронкова В. Г., Гвоздь В. І., Маруняк Є. О., Ковальова Г. П., Даніл'ян В. О., Петрова Р. В., Шейко І. А., Мельник А. О. та інші.

Ковальова Г. П., Даніл'ян В. О., зазначили, що Україна відчула вплив глобалізації вже з перших років незалежності, коли її економіка та суспільна сфера стали відкритими для світу. З одного боку, її шанси скористатися перевагами глобалізації зростають, але з іншого – вона стає відкритішою для нових глобалізаційних загроз. Глобальним ризиком стають виклики національній безпеці, наявним підтвердженням чого є спроби окремих країн підпорядкувати собі інтереси України як окремої національної держави.

Гвоздь В. І., дослідивши процеси глобалізації, наголосив, що для України вигідно розширювати свою участь у процесах глобалізації за допомогою економічних систем ЄС та КНР. Це дозволяє інтегруватися у світову економіку, отримувати доступ до зовнішніх ринків, інвестицій та сучасних технологій. На його думку, роль України в глобалізації полягає у впливі на баланс сил між Європою та Росією; у стримуванні експансії Росії та гарантуванні безпеки Заходу; географічному положенні України на перетині трансконтинентальних комунікацій; природних умовах, що дозволяють виробляти якісну сільськогосподарську продукцію, яка має попит на європейському та інших ринках; наявності високих технологій та виробництв світового рівня.

На основі дослідження Мельника А. О., можемо зазначити, що економіка України є системою яка інтегрується у світове господарство, тому зміни у розвитку світової економіки прямо впливають на умови ведення зовнішньоекономічної діяльності і опосередковано на її внутрішній стан.

Шейко І. А., та Петрова Р. В., вважають, що Україна може сподіватися зайняти належне місце у світових інтеграційних процесах, отримавши при цьому суттєві переваги, а саме: використання досягнень науково-технічного прогресу, участь у розподілі праці на основі аналізу власних можливостей та створення сприятливого правового та інфраструктурного середовища; збільшення туристичного потоку; збільшення обсягів іноземного інвестування. Проте для отримання таких результатів перш за все необхідне формування національної господарської багаторівневої моделі, в якій кожна складова посилюватиме свій вплив на загальний позитивний ефект від активізації інтеграційних процесів. Важливим є забезпечення економічної, енергетичної та продовольчої безпеки.

Таким чином, проаналізувавши все вище сказане, можемо зробити висновок, що Україна в контексті глобалізації розглядається як країна з великим потенціалом, але й з великою кількістю проблем, які потребують вирішення. Тому, вважаю необхідним продовження вивчення та дослідження України в контексті глобалізації.

Дзюба Кирило
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс, 6
група*

ЕВОЛЮЦІЯ СВІТОГЛЯДНИХ ПАРАДИГМ: ВІД УРОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ ДО НОВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ

Історія невпинно рухається вперед і кожен новий день генерує свіжі ідеї, погляди та концепції ставлення до світу. Варто періодично проводити аналіз співвідношення між умовними «вчора» і «сьогодні» задля розуміння подальшого напрямку руху, виявлення та викорінення помилок. Темі вивчення світоглядних зрушень присвячено багато праць науковців абсолютно різних спеціалізацій.

Сьогодні людина є головною цінністю, а її права – невідчужуваними, але варто повернутись на століття тому (строк в історичному масштабі нікчемний) і побачимо зовсім іншу картину.

Зазначений стрибок пов'язаний скоріш з тим, що людство пережило дві світові війни і зрозуміло, що треба крокувати до змін задля запобігання таких трагедій в майбутньому. У першій половині ХХ століття в Європі панували 2 ключові ідеології: комуністична та націонал-соціалістична. Обидві концепції можна назвати такими, що направлені проти людини, адже їх представляли дві абсолютно тоталітарні країни, такий лад априорі не може бути пролюдським. Яскраво висвітлює ставлення до права індивіда цитата найвідомішого діяча того періоду – Адольфа Гітлера: «Хто хоче жити, той повинен боротися, а хто не захоче чинити опір у цьому світі вічної боротьби – той не заслуговує права на життя». Такі слова абсолютно доводять наявність неформальної доктрини філософії людиноненависті та спрямованості на забезпечення цілей, визначених владою, в будь-який спосіб навіть ціною мільйонів життів, як серед власного народу, так і серед інших. Думки щодо цієї теми, як на мене, краще дізнаватися від учасників тих подій, зокрема ця викладена у чисельних статтях Карла фон Осецького. Проте, на щастя, ситуація поступово змінювалася на краще навіть всередині самих систем.

Кириченко В. М. у своїй статті «Імплементация загальних положень Загальної Декларації прав людини» розглянув важливий етап розвитку права. Ми можемо говорити про рух в бік звеличення індивіда ближче до середини ХХ століття, а саме про 10 грудня 1948 року – дату прийняття Декларації прав людини; з того моменту людство почало завзятіше працювати над філософською концепцією, що має людину за головну соціальну цінність. Самі ідеї, викладені в документі, означали великий зсув в бік внутрішньої демократизації багатьох країн.

Важливим етапом розвитку людства став перехід з традиційного в модерне суспільство і відповідно філософська парадигма з колективної перефокусувалась в індивідуальну. Багато праць цій темі присвятив Я. Грицак. Людина починає замислюватися над тим, чи достатньо вона захищена і відповідно прагне розширення кола своїх прав. Разом з людиною завжди модернізується суспільство, адже саме вона є його структурною одиницею.

Зараз ми живемо в світі, де суспільне благо перемогло ідеологію. Європейська концепція головною цінністю визначає демократію, тоді як Американська тяжіє скоріш до принципу людської свободи, де влада

відіграє службову роль. Ці підходи до оцінки цінностей суттєво відрізняються від зазначених раніше.

Розглядаючи питання філософського і правового розвитку крізь призму століття, чітко видно, щоб пройти цей шлях світ мав втратити мільйони життів, але людство за якесь століття зробило дуже значний крок від «влада та її ідея понад усе» до «людина та її права є головною цінністю». Безперечно, процес модернізації поступово відбувся б, але не так швидко.

Дорошенко Поліна
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
9 група*

ПРОБЛЕМАТИКА ФІЛОСОФІЇ ПРАВА СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ

Дослідження філософії Стародавнього Китаю, та й загалом Стародавніх держав, є досить важливим при вивченні не тільки філософії, а й права. Адже давня філософія стала підґрунтям для філософських поглядів всієї Європи. Світоглядні основи Стародавнього Китаю ґрунтуються на морально-етичних нормах, на способах створення удосконаленої держави та управлінні суспільством.

Специфіку даної теми вивчали такі іноземні науковці, як: Джей Стівенсон, Ангус Грем та українські: Анатолій Зайцев, Руслан Гурак, Володимир Резаненко та інші.

Державність Стародавнього Китаю, на відміну від держав Західної Європи, формувалась на засадах глибокого розшарування суспільства, патріархальної організації, деспотичної форми правління, які характеризувались жорстокістю, наявністю верховного правителя, який мав необмежену владу. Право розвивалось разом із державністю, та засновувалось на релігійній, ідеологічній та моральній основах. Таким чином, у період розпаду родової общини в Китаї існували тотемістські та анімістські культури. Український вчений-правознавець Анатолій Заєць у своїй роботі «Світоглядні основи права Стародавнього Китаю», дослідивши праці відомого китайського історіографа Сима Цяня робить висновок,

що першоосновою правового світогляду Китаю була єдність законів Неба та Землі. На основі єдності природи (Неба та Землі) формувалися уявлення про державу та суспільство.

Утворення давнього китайського законодавства зазнавало значного впливу таких філософських течій як даосизм, конфуціанство, легізм, моїзм, школа «інь-янь» та інші. Найвпливовішими з них були даосизм та конфуціанство.

На основі поглядів Лао-Цзи ґрунтувалась політична концепція демократії. Так, наприклад, за законами «Дао», демократія є подібною до живого організму, тобто саморегулюється, і всі її складові розвиваються незалежно одна від одної, але в межах об'єднуючого початку «Дао». Якщо державна влада не ґрунтується на справедливості, чесності, та порядку, які є основою філософського вчення, то в країні пануватиме нещастя. Крім того, політична концепція Лао-Цзи формувалась на основі віри в мудрого правителя, який мав бути не тільки взірцем мудрості, але й доброчесності та справедливості, не повинен був глибоко втручатись у справи своїх підданих.

Натомість Конфуції вбачав, що відносини держави та народу мають відтворюватись у трьох принципах: народ керує, володіє та користується. Тобто сутність держави, її політика та здобутки є власністю народу. Негативним аспектом вчень як Конфуція, так і Лао-Цзи є загальний образ особи. Згідно з яким, вона має бути покірною, адже важко керувати народом, який багато знає. Ніхто не розглядав її як ту, яка здатна протистояти верховному правителю у разі порушення ним морально-етичних прав.

Творення та удосконалення права має йти одночасно з розвитком суспільної свідомості. Саме від неї залежить етичність та розумність норм права певної держави. Тому людина має прагнути до самовдосконалення, до розумового та морального ідеалів, щоб стати соціальною та політичною особою, вміти захищати свої права та протистояти державі.

Отже, проаналізувавши проблематику філософії права Стародавнього Китаю, доцільно зробити висновок, що право та його морально-релігійні засади в Китаї хоч і не були досконалими, але формувались на загальнолюдських цінностях, що забезпечили еволюцію створення удосконаленої держави і продовжують впливати на сучасний розвиток суспільства та державності. Таким чином, вбачаємо за необхідне подальше дослідження філософсько-правових поглядів Стародавнього Китаю.

Доши Едуард
*Український державний університет
залізнично транспорту
факультет Механіко-енергетичний,
I курс, група 133-ЕЕ-Д22*

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ

Сучасне суспільство змінюється швидкими темпами. Разом з ним змінюються уявлення людей про чоловічі та жіночі ролі в шлюбно-сімейних відносинах, розподіл обов'язків в родині тощо. В європейських країнах домінує так звана егалітарна сім'я, яка базується на гендерній рівності і передбачає, що чоловік та жінка виступають як рівноправні партнери, мають однакові можливості, обов'язки та права у всіх сферах шлюбно-сімейних відносин. В Україні подібний тип сімейних відносин поки що зустрічається нечасто. Хоча серед людей молодого віку тенденція до гендерної рівності в шлюбно-сімейних відносинах є більш виразною; люди середнього та старшого покоління тяжіють до традиційної сім'ї з більш виразними патріархальними тенденціями та гендерною нерівністю.

Суттєво уповільнюють процес створення рівних умов в шлюбно-сімейних відносинах серед традиційні гендерні стереотипи, щодо розподілу обов'язків та ролей в родині, які склалися в результаті багатомілітної історії й досі функціонують в українському суспільстві та визначають очікування як самих чоловіків та жінок один до одного, так і суспільства в цілому до подружжя.

Гендерні стереотипи, як усталені, глибинні установки щодо відповідності традиційним уявленням про жіночність та мужність, часто виступають відчутним гальмом самореалізації певної особистості та стають стримуючим чинником сучасного суспільного розвитку. Хоча на юридичному рівні в Україні задекларовані можливості для рівної участі та розподілу обов'язків між чоловіком та жінкою, тим не менш практичний досвід доводить, що правового визнання рівних можливостей обох статей недостатньо.

Для досягнення дійсно партнерської взаємодії між чоловіком та жінкою в шлюбно-сімейних відносинах необхідно змінювати домінуючі гендерні стереотипи. Саме вони в найбільшій мірі визначають не тільки сферу діяльності та майбутній фах, але й особливості мотивації, цілепо-

кладання, моделей поведінки, реакцій та особистісних якостей, що при-
таманні українським чоловікам та жінкам.

Перший шлях зміни гендерних стереотипів в шлюбно-сімейних від-
носинах – це розповсюдження науково обґрунтованих знань щодо цін-
ностей егалітарного типу родини, демонстрація переваг партнерських
стосунків як для подружжя, так і для дітей, можливостей для особистіс-
ного вдосконалення та розвитку. Другий, і значно ефективніший, спо-
сіб – це руйнування традиційних гендерних уявлень, через створення
на державному та/або регіональному рівні програм, що сприяють тран-
сляції патернів поведінки, що властиві родині егалітарного типу, заохочення жінок / чоловіків до виконання гендерно нетрадиційних ролей
завдяки підкресленню позитивності «нової» поведінки в шлюбно-сімей-
них відносинах. Це, безумовно, потребує певних зусиль владних органів
та громадських організацій, проте сприятиме подоланню гендерних
стереотипів, забезпеченню гендерної рівності та розвитку держави на де-
мократичних засадах.

Отже, в сучасному українському суспільстві спостерігаються певні
позитивні тенденції до подолання гендерних стереотипів, але, водночас,
вони недостатні, що спричинює домінування так званих патріархальних
традицій, із розподілом сфер діяльності на жіночі / чоловічі. Трансформа-
ція гендерних стереотипів з традиційних шлюбно-сімейних відносин
на партнерські потребуватиме часу та певних зусиль як з боку органів
влади й громадських організацій так і суспільства в цілому. Однак гендер-
ні стереотипи, що транслюються в процесі соціалізації юних поколінь,
стан громадської свідомості, де досі успішно відтворюється традиційний
розподіл гендерних ролей, офіційний дискурс жіночого / чоловічого, який
підтримується владою, дають підстави вважати, що станеться це не скоро.

Дубовик Микита
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
3 група*

ЗМІСТ СВОБОДИ У ФІЛОСОФІЇ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ

Свобода є одним з споконвічних понять, що супроводжують історію
людства. В одні часи люди підкорялися долі, інші протиставляли себе

суспільство, так би мовити «ставали на барикади». Однією з основних течій, представники якої дотримувалися другого принципу був екзистенціалізм.

Екзистенціалізм являє собою філософську течію, що стверджує, що людина – це унікальна духовна особа, що має право вибирати власну долю. Крім цього, свобода вважається головним проявом екзистенції, а також означає відповідальність за власне прийняте рішення.

Кожний з екзистенціалістів мав своє бачення цієї філософії, наприклад, Жан-Поль Сартр намагався її розвинути, в той самий час, як Альберт Камю відмовлявся називати себе екзистенціалістом, хоча його вважають одним з найвпливовіших французьких екзистенціалістів.

Доцільно звернути увагу на дослідження Ролло Мея – відомого американського теоретика екзистенційної психології. На його думку, свобода – це принцип, який лежить в основі всіх уявлень про людей, їх здатність розвиватися та бути вільними у виборі способу життя. Свобода дозволяє «бачити» свій вибір і вирішувати, як діяти згідно з ним, і можливо за допомогою цього змінити життя.

Концепція свободи Ірвіна Ялома ґрунтується на існуванні свободи, в основу якої покладено відповідальність за свій вибір. На його думку, люди часто не хочуть брати відповідальність на себе через те, що для них вона є переважно болісною і тим самим вони «відмовляються» від своєї свободи з метою захиститися від цієї болі. Відповідальність він розподіляє на три компоненти: рішення вибір та дію. Зі свого досвіду, йому стало зрозуміло, що спроби спонукати пацієнтів до пошуку екзистенції є надзвичайно складними, тому для того, щоб допомогти пацієнтам він спирається на теорію Отто Ранка, згідно з якою психотерапія – потенційна змова волі пацієнта та терапевта.

Отже, враховуючи все сказане раніше, можна наголосити, що Ролло Мей концентрується на свободі як принципі розвитку та вільного вибору у житті, вважає бар'єри, які заважають людині прийняти вибір найбільшою проблемою, а Ірвін Ялома концентрується на такій частині свободи як відповідальність, та вважає, що тільки прийняття відповідальності за свій вибір зможе принести справжню свободу.

Євтушенко Олександр
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
9 група*

ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА СЕНСУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Сенс життя – це філософська, а також духовна проблема, що має відношення як до духовного, так і морального формування особистості й визначення мети її існування. Філософська проблема сенсу життя є досить важливою, оскільки вона стосується не лише особистого життя людини, а й загальних проблем людства. Знання сенсу життя може допомогти людині знайти своє місце у світі, здійснювати свої цілі та місію, а також розвиватися, здобуваючи нові знання. Актуальність дослідження проблеми сенсу життя не вимагає доказів. Історія розвитку духовної культури людства пронизана пошуком саме сенсу життя. Ця проблема є вічна, оскільки вона повторюється на кожному етапі історії, у свідомості всіх хто розмірковує про життя.

Проблема сенсу життя хвилювала філософів всіх часів. Вже в добу Античності сформулювалися різні підходи до вирішення цієї проблеми. Сенс життя, згідно з філософськими вченнями Аристотеля та Демокріта, полягає у прагненні бути щасливим та здійснювати свою сутність. Сократ вважав, що сенс життя полягає в поліпшенні своєї душі, адже саме це дозволить пройти земний шлях гідно, без злих помислів.

В добу Середньовіччя сенс людського життя вбачався у поверненні людини у той первісний, блаженний стан, у якому вона перебувала до вигнання з раю. Сенс життя, згідно із вченням Августина Блаженного, полягає в пошуку Бога та прагненні до єднання з ним, яке можна досягнути лише через віру та молитву. В свою чергу, П'єр Абеляр вважав, що людина має право на самостійний пошук сенсу життя.

Представники доби Відродження вбачали сенс життя в творчості, пізнанні, служінні людям, суспільству, а не в спасінні душі чи пошуку блаженства. Леонардо да Вінчі стверджував, що сенс життя людини полягає в пізнанні природи та досконалості людини.

Пошуком вирішення проблеми сенсу життя, займалися також німецькі філософи-класики. Іммануїл Кант стверджував, що сенс життя полягає

у виконанні морального обов'язку, який зводиться до дотримання категоричного імперативу. Сенс життя людини, за вченням Артура Шопенгауера – це постійна боротьба зі смертю, невинним стражданням, причому кожна спроба звільнитися від страждань призводить до заміни одного страждання іншим.

У новітній час, зокрема проблемі сенсу життя, присвячені роботи філософів-екзистенціалістів: Альбера Камю, Жан-Поля Сартра, Мартіна Гайдеггера. Говорячи про сенс людського життя, Жан-Поль Сартр стверджував: «Якщо ми повинні померти, то наше життя не має сенсу, бо його проблеми залишаються невирішеними і залишається невизначеним саме значення проблем...». Альбер Камю і Мартін Гайдеггера стверджували, що життю не слід надавати сенсу, бо це неминуче призведе до висновку про те, що жити не варто.

Не оминули проблему сенсу життя й сучасні філософи-практики та психологи, такі як Карл Густав Юнг та Віктор Франкл. За словами Віктора Франкла, сенс життя полягає в пошуку совісті. В свою чергу, Карл Густав Юнг, вважав, що сенс життя полягає в індивідуальному розвитку людини та пошуку балансу між різними аспектами життя.

Тому, дослідивши еволюцію поглядів пошуку сенсу життя людини, ми можемо дійти висновку, що однозначного вирішення даної проблеми немає. Кожна людина, без винятку, має власні плани та наміри на майбутнє, тож пошук сенсу життя є індивідуальним. Таким чином, ця проблема залишається актуальною і сьогодні, та потребує сучасного дослідження на рівні філософської рефлексії.

Iliina Anita

Yaroslav Mudryi National Law

University

Faculty of Justice, course 1, group 2

ABOUT THE METAPHOR OF THE HOUSE IN THE WORKS OF M. HEIDEGGER

All the events of a human's life take place against the background of the house. The human existence in the world as a being incomplete by nature initially passes through the space of the house, in which the duality of human nature is manifested. It is within the framework of the home that primary

cultural abilities are brought up. As domestic creatures, people move farther and farther away from nature during their formation and development. The human becomes a product of cultural and social development.

The house is considered as the main place, the locus of everyday life, which is set by the boundary between «own» space and «foreign». The internal supposes the external, there is a boundary between them that should be overcome. The house is a shelter and refuge, a reserved place, which is opposed to everything external. The internal properties of the house («usual», «habitual», «own») generate a desire for a real or hypothetical escape. The house combines the starting point and the final line, and, perhaps, the path itself from the familiar to the «unusual», «new».

These features of the house are revealed in philosophy. Plato (a Philosopher), in his myth of the cave, recorded the transition from the cave (inner) to the world (outer). This myth, repeatedly used in the history of culture in the 20th century, was analyzed by M. Heidegger, who showed the play of the hidden and the unhidden by the example of analyzing a cave and turning it into a house. The house is revealed to them as an important medium of the world. The philosopher fixes oppositions in the content of the «home», which are elements that pass into each other: internal / external, own / foreign, owner / guest, home / path. These oppositions split the house space into two components, so there are two possible motives: home loss and gain. M. Heidegger describes the frightening possibility of homelessness, which entails a human crisis.

M. Heidegger, interpreting Plato's parable, describes in stages the path to truth, which begins in a dwelling-like cave and marks the «transition from one refuge to another.» The work «Plato's Doctrine of Truth» emphasizes the special meaning of «the path through the refuge» and notes its practical nature. The path leads to knowledge of ways how to solve life problems, that is, knowing what to do in certain situations, while achieving the desired results. The parable reflects a human's «experience at home», which includes the set of knowledge and complex of skills acquired by a human in everyday life. It is important to note the subjective origin of this experience.

It would seem that everywhere you can live, there are comfortable residential areas everywhere in the modern world, a human is able to create conditions for himself for a tolerable life. However, in addition to furnished housing, he needs something else. So what is a house? M. Heidegger in his work tried to answer this question, revealing the true purpose of the house. The cave, by its properties, is quite suitable for habitation. «The cave dwelling

is an image of the area where we are, and which daily reveals to us». There is a fire, as an image of the sun, in this cave, the vault of the cave is the vault of heaven – all this «chains the human», and it is here where he will live from now on. In a dwelling, he feels «at peace» and «at home», finding here something what he can rely on, that is, from this being, a human creates something what he can rely on, establishing a solid foundation for himself. And what was once acquired by a human, what he eventually relied on, attracts subsequent generations who have come into this world and felt themselves as «at home» in it, using the «as it should be». The human has historically merged with space, and the scenario of knowledge and finding a home is played in the fate of each human.

Іващенко Юлія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

міжнародно-правовий факультет,

1 курс, 3 група

Collegium Civitas

(Польща, Варшава)

факультет міжнародних відносин,

1 курс

РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ СТОЇЦИЗМУ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Зростання стресових факторів у сучасному суспільстві дає змогу підтвердити той факт, що життя людини не є спокійним та цілком безпечним. Все навкруги зазнає суттєвих та стрімких змін: шалений темп життя, щоденні зіткнення з труднощами призводять до порушення відчуття комфорту, до якого прагне людина. Однак, рівень комфорту життя особистості залежить від того, в який спосіб вона сприймає ситуації, що відбуваються навколо неї. У вирішенні вищеозначених проблем може допомогти філософія стоїцизму. Стоїцизм – є вченням про розумне управління своїми емоціями, практики якого спрямовані на врівноваження людського існування, розвиток особистісних якостей та вирішення криз у житті сучасної людини (або принаймні вмінню ставитись до них філософськи).

Давньогрецький філософ Епіктет зауважував, що багатьом індивідам притаманна схильність непокоїтись та концентруватись на речах, на які

вони не здатні впливати. Насправді бажання передбачувати перебіг подій у різноманітних ситуаціях і тримати все під контролем стають причинами зростаючої кількості фобій та психічних проблем у людей XXI сторіччя. І тому є доречним прислухатись до висловлювання стоїків про те, що немає речей, які ми могли б повністю контролювати, є тільки наші власні думки про речі. Тож індивіду слід концентрувати увагу й зусилля на тому, над чим він має максимум влади. У цьому й полягає сила стоїцизму – усвідомленні того, що єдина річ, яку можна змінити – це сприйняття ситуації і відповідно – емоції, отримані індивідом від неї. Таким чином, завдяки дотриманню принципів філософії стоїцизму сучасна особистість здатна розвинути самостійність та сформувані внутрішню незалежність: сконцентруватись на внутрішніх якостях, прийняти незалежність зовнішніх обставин та навчитися знаходити способи вирішення проблем у підконтрольних їй межах.

Стоїцизм завжди сприймався як засіб пошуку шляхів до осмисленого життя. За принципами стоїків досягнення цієї мети полягає в здобутті розумного контролю над емоціями. Деякі люди можуть сприйняти це за приховування справжніх емоцій, але насправді під емоційною стійкістю мається на увазі усвідомлення власних емоцій, здатність керувати ними та спрямовувати їх собі на користь. Вчення стоїків мало на меті показати, як сприймати життя простіше й бути «свідомим спостерігачем». На нашу думку, необхідним є поширення принципів стоїцизму, що могли б стати в нагоді особистостям, які прагнуть навчитися розсудливо реагувати на важкі ситуації та управляти емоціями під час зіткнення з труднощами.

Також, стоїки робили акцент на розвитку особистості та вдосконаленні моральних цінностей. Вони вважали, що винятковість людини полягає в її розумності, і чим мудрішою вона стає, тим на більш високий рівень піднімається її емоційний інтелект. Прихильники концепції стоїцизму наполягають на важливості постійного вдосконалення особистості, її моральних цінностей, розвитку навичок та талантів, формуванню раціональних практик вирішення проблем.

Отже, постійні зміни, стрес та непередбачуваність життя в сучасному світі можуть негативно вплинути на емоційний стан особистості. Для розв'язання цієї проблеми може стати у нагоді дотримання принципів філософії стоїцизму, які, незважаючи на давнє походження залишаються актуальними і в наші дні. Використання принципів стоїцизму здатне поліпшити життя, завдяки більш простому ставленню до проблем, допомогти у вдосконаленні особистісних якостей індивіда. Дотримання «законів» стоїків є шляхом до адекватного сприйняття світу з його недолі-

ками та перевагами, до розвитку моральних цінностей та самовдосконалення, фокусуванні уваги лише на підконтрольних нам речах, здатності керувати своїми емоціями та раціонально оцінювати ситуації.

Ільєнков Микита
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
3 група*

ПРИНЦИПИ ВИХОДУ ІЗ КРИЗИ – СІНГАПУРСЬКИЙ ФЕНОМЕН

Наше суспільство стикалося з такими негараздами, як війни, епідемії, всесвітні економічні кризи, революції. Кожна держава прагнула та й прагне зараз не допустити цього знову, запроваджуючи реформи, видаючи нові закони. Сінгапур – маленька країна, яка вжила грандіозні заходи, що не тільки забезпечили яскраве життя та майбутнє собі, своїм громадянам, але й постала взірцем для всіх країн світу.

Після розпаду Британської імперії Сінгапур отримав незалежність, але з нею також проблеми з економікою (малоземелля та брак корисних копалин) та суспільством (бідність, зубожіння). Лі Куан Ю – це людина з великої букви, яка не тільки змогла підняти країну, але й вивести на достойний рівень з провідними державами тогочасного та сучасного світу.

Економічне диво Сінгапуру можна умовно поділити на кілька принципів, яким слідував прем'єр-міністр Лі Куан Ю.

Перший принцип «Не проси допомоги, а пропонуй свою». З одного боку, країна не володіє великою територією та корисними копалинами, що ставить її у скрутне становище. З іншого боку, завдяки вигідному географічному положенню Сінгапуру, який знаходився на торговельному шляху країн Європи та Азії, держава змогла залучити інвестиції, надаючи вигідні умови таким великим компаніям, як «Shell» та «Esso». Ідея не базувалася на продажі бензину, а включала в себе будівництво нафтопереробних заводів та фабрик, створюючи нові робочі місця для своїх громадян. Лі Куан Ю казав: «Ми хапалися за будь-яку ідею, яка могла створити нові робочі місця та дати людям кошти на існування».

Другий принцип «Вкладайся в те, де можливі прориви». У 1968 році компанія «Texas Instruments» прибула до Сінгапуру та підписала з країною

договір щодо будівництва підприємств, які вироблятимуть напівпровідники: мікроелектроніку. Через два роки Сінгапур став найбільшим експортером цього продукту, що значно підвищило його статус на світовій арені.

Третій принцип «Талановиті люди – найцінніше, що є у держави». Прем'єр міністр говорив: «Усі повинні вчити англійську, а їх рідна мова повинна стати другою мовою». Громадяни Сінгапуру почали вчитися саме англійською мовою, щоб відповідати стандартам компаній, які приходять на ринок. Англійська була ключовим фактором в об'єднанні різних народів на цій малій території в Азії та стала шансом у світле майбутнє та співпрацю зі світом.

Принцип четвертий «Навіть невелика влада створює стимули для її неправильного використання». Уряд країни надав слідчим та прокурорам значно більші повноваження у перевірці чиновників щодо їх корупційних зв'язків: перевіряли самих чиновників та їхнє оточення, зокрема рідних. За хабарі встановлювався штраф у 100 тис. сінгапурських доларів та 5 років за ґратами, а той, хто приховує цей факт може потрапити за ґрати на 7 років, сплативши аналогічну суму штрафу. Найцікавіше, що сінгапурські чиновники стають високооплачуваними в світі, тобто їм було б невігодно займатися корупцією.

Отже, виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок, що будь-яка країна зможе вийти з кризи, навіть якщо у неї нема корисних копалин та великої території. Витягнути державу на дорогу успішності допоможуть принципи, яким слідував Лі Куан Ю. Влада повинна розуміти, що вона повинна піклуватися не про свій авторитет, а про добробут та розвиток країни та суспільства, яке населяє та працює заради держави.

Ісіченко Карина

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет приватного права
та підприємництва
1 курс, 2 група*

ФІЛОСОФСЬКИЙ СВІТОГЛЯД І. ФРАНКА ТА ЙОГО ІДЕАЛ ЛЮДИНИ

Світогляд І. Франка формувався у складних умовах пореформеної Галичини під вирішальним впливом революційного демократизму

Т. Шевченка, російських революційних демократів XIX століття, тісного зв'язку з робітничим і демократичним рухом Західної України. Основою світогляду І. Франка є філософський матеріалізм. У збірці «Зів'яле листя», говорячи про матеріалістичне розуміння дійсності, І. Франко відзначає, що в основі всього існуючого лежить не ідея, дух, а матерія, яка вічна і не має ні початку, ні кінця, її найважливішою властивістю є рух, зміна, плинність.

У брошурі під назвою «Що таке соціалізм?» І. Франко висловлює своє захоплення соціалізмом та уявлення про майбутній суспільний лад, який має настати після тодішнього капіталізму. На відміну від поглядів К. Маркса та Ф. Енгельса, які вбачали шлях до побудови нового соціалістичного суспільства в проведенні соціалістичної революції чи в парламентській мирній боротьбі, І. Франко вважав, що революція виступає хибним шляхом для побудови соціалізму, оскільки вона є чимось миттєвим, схожим на спалах сірника, і тому суспільні зміни можуть швидко спалахнути, однак вони не зможуть вкоренитися в суспільство і не зможуть розпалити вогонь змін.

Також на світогляд Франка мали вплив позитивізм філософії Конта і Спенсера, еволюціонізм у природознавчих дослідженнях Дарвіна і Геккеля, теорії французьких, німецьких, російських соціологів, літературні критики від Буальо і Лессінга до Тена, Леметра, Гійо, Брандеса та ін. Проте, Франко залишився собою, мав власний світогляд й увійшов у свідомість наступних поколінь як невтомний будівничий людських душ українського народу.

Що стосується людини, І. Франко у своїх філософських переконаннях ставить у центр саме ідеал людини. Для нього людина, як неповторна й суверенна особистість, є центром людинознавчих проблем творчості, а душа людини є осередком масштабного світогляду. Людина для І. Франка – найвища цінність, апогей космічного творчого поривання, вінець природного розвитку. І центром гуманістичного світогляду відомого українця, сповненого мудрості і любові, є ідеал всебічно та гармонійно розвинутої особистості.

Взірцем людської досконалості є викристалізований символічний образ «цілісної людини», який для Івана Франка відзначається єдністю, цілісністю і найвищим ступенем виявлення кращих людських якостей. Загалом же ідеал «цілісної людини» має не лише теоретично-філософське, а й життєво-практичне значення. Згідно з концепцією І. Франка, досягнення такого ідеалу цілком можливе завдяки науці, праці, доброчинності.

Отже, загалом Іван Франко у своїх філософських поглядах визнавав людину особистістю. І ідеал людини, на його думку, постає у вільній в суспільстві особистості, яка своїми ідеями та діями намагається працювати на благо того ж самого суспільства.

Казенний Павло
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 2
група*

ПЕРЕТВОРЕННЯ ЛЮДИНИ-КОНСЬЮМЕРА НА ЛЮДИНУ-ПРОСЬЮМЕРА В УМОВАХ ПІЗНЬОГО КАПІТАЛІЗМУ

Модерністський фразеологізм «людина-консьюмер» в значенні «споживач» епохи масового споживання набуло популярності на початку ХХ століття, перед Першою світовою війною і стало звичним у 20-х роках. Споживання розглядалося як головна функція людини, а економічні мотиви як визначальні у її соціальній поведінці [1]. Однак, цифрова епоха постмодерну визначила альтернативу феномену споживацтва – просьюмеризм. Уявляється актуальним дослідити підстави цього сутнісного перетворення людини-консьюмера на людину-просьюмера в культурно-історичному контексті.

Докладний філософський аналіз суспільство споживання отримало в однойменній праці Ж. Бодрійяра [2], де феномен споживання постає матрицею нової цивілізації, задачі якої – збільшити потужність виробництва заради задоволення зростаючих потреб мас, що набувають ознак «вірусної метонімії». Для інтерпретації цієї проблеми філософ використовує поняття «симулякр», яке позначає ідеократично спроектовану та сконструйовану штучну реальність, де мешкає людина-конформіст, орієнтована на культ споживання в координатах соціальної диференціації. Споживання як нова людська вітальність стає водночас новою формою маргіналізації суспільства, внаслідок чого спостерігається дефіцит реальності [3].

Термін «просьюмеризм» вперше був вжитий Е. Тоффлером у роботі «Третя хвиля» для характеристики постіндустріальної цивілізації – ци-

вілізації «третьої хвилі», яка «стирає історично сформований розрив між виробником і споживачем, породжуючи особливу економіку завтрашнього дня («prosumer economics»), що поєднує у собі обидва фактори [4, с. 256]. При цьому Тоффлер зауважував, що в історії людства вже були періоди, коли праця носила просьюмерський характер. Наприклад, у суспільстві «першої хвилі» – сільськогосподарській цивілізації, коли велика частина роботи виконувалася в полі чи вдома, а значна частина продукції призначалася для споживання всередині села чи феодального господарства. У суспільстві «другої хвилі» у ролі просьюмерів, тобто тих, хто виробляє продукти не задля обміну чи продажу, а заради власного споживання, виступали жінки, котрі займалися домашнім господарством, тобто виробництвом для потреб своєї сім'ї. Сьогодні ж передумови просьюмеризму слід шукати у негативних проявах масового споживання, що стає можливим завдяки онлайн маркетингу, мережевій торгівлі, самовідтворюванню й саморепрезентації користувачів на онлайн-ринку. Покупці стають водночас виробниками й самим ресурсом, вони самостійно «формують» свій контент, який споживають.

Сьогодні терміни «просьюмер» і «просьюмеризм» стали вживатися в економічному контексті для позначення нового типу покупця, залученого у процес виробництва товарів та послуг за допомогою обміну інформацією, зворотного зв'язку тощо, а також суб'єкта трудової діяльності, зайнятого «виробництвом для себе», а у більш широкому, антропологічному контексті – для визначення нових практик самопідприємництва, самоексплуатації та культурного виробництва-споживання у натуральних та віртуальних його формах. Близькими за значенням просьюмерству є термін «DIY-культура», під якою розуміється простір діяльності користувачів Інтернету, які створюють та публікують контент. Хоча культура DIY існувала задовго до загальної комп'ютеризації, поширення ці практики набули саме завдяки Інтернету, доступності мобільних пристроїв і постійному вдосконаленню додатків. Особливу роль у цьому процесі відіграли саме соціальні мережі. Для опису активності учасників різних онлайн-спільнот зі створення контенту австралійський дослідник А. Брунс вводить у науковий обіг термін «produsage», утворений від слів «production» та «usage», аналог поняття «цифровий просьюмеризм» [5]. Окрім соціальних медіа, інші цифрові платформи також сприяли зростанню просьюмерів. Так, платформи краудфандингу, такі як Kickstarter та Indiegogo, дозволяють користувачам збирати гроші для підтримки творчих проєктів, а онлайн-ринки, такі як Etsy та Redbubble,

дозволяють продавати дизайнерські товари ручної роботи безпосередньо споживачам. Зростанню прос'юмерів також сприяло те, що деякі корпорації визнали їх потенціал як джерело інновацій і креативності та почали співпрацю з ними. Так, компанії можуть збирати від споживачів відгуки та ідеї щодо товарів, або пропонувати їм можливість спільно створювати продукти та послуги.

Також варто звернути увагу на неоднозначність ролі прос'юмеризму у сучасній культурі. З одного боку, прос'юмерські практики поширилися як приклад соціальної самоорганізації, самозабезпечення та реакція на контроль з боку «влади корпорацій», спроба фрагментарного існування в умовах соціального відчуження. З іншого – стратегія залучення споживачів у виробництво товарів та послуг багатьма дослідниками сприймається як нова замаскована форма експлуатації. Деякі критики стверджують, що прос'юмери є просто безкоштовною робочою силою для корпорацій, і що їхні внески часто використовуються для отримання корпоративної вигоди без належної компенсації. Інші стверджують, що зростання кількості споживачів сприяє ерозії ринку праці та робочих структур, оскільки все більше людей звертаються до творчої самозайнятості, а не до традиційної моделі трудової діяльності. Таким чином, перетворення людини-консьюмера у людину-прос'юмера – це закономірний і складний процес, який змінює наше уявлення про споживання, виробництво, зайнятість та творчість у контексті пізнього капіталізму. І хоча це створило нові можливості для інновацій та залучення ресурсів, однак водночас виявило важливі проблеми влади і залежності, контролю та експлуатації в цифровій економіці.

Література:

1. Kerryn Higgs. A Brief History of Consumer Culture. URL: <https://thereader.mitpress.mit.edu/a-brief-history-of-consumer-culture/> (дата звернення 08.04.2023)

2. Бодриар Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры. Москва: Республика; Культурная революция, 2006. 269 с.

3. Скубій І. В. Споживання, людина й гендер: історико-філософський аналіз. URL: https://www.researchgate.net/publication/337654363_SPOZIVANNA_LUDINA_I_GENDER_ISTORIKO-FILOSOFSKIJ_ANALIZ_NA_PRIKLADI_RADANSKOGO_SUSPILSTVA_ZA_DOBI_STALINIZMU Consumption man and gender historical and philosophical analysis the example of the Soviet_s (дата звернення 08.04.2023)

4. Тоффлер Э. Третья волна. Москва: Изд-во АСТ, 2002. 800 с.
5. Буденкова В. Е. Просьюмеризм: Новый тренд в культуре потребления. *Вестник Томского государственного университета Культурология и искусствоведение*. 2019. №3. С. 284–286.

Ковбасюк Єлизавета
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1
курс, 3 група

РОЛЬ НЕСВІДОМОГО В БУТТІ ЛЮДИНИ

Буття кожної окремої особистості неймовірно багатогранне та різноманітне. Його не можна окреслити загальними рамками чи шаблонами, оскільки життя людини – індивідуальне, ні чим не схоже на інше. Ось чому воно постає головним у проблематиці досліджень багатьох наук, зокрема психології, та філософії. Актуальність дослідження несвідомого, незважаючи на вивчення цієї проблеми протягом багатьох століть, є значущою. Адже підсвідомість – це глибинний визначальний пласт нашої реальності, у якій закладено основні орієнтири, на яких будується кожне окреме життя. Цю тему вивчали такі видатні психоаналітики як Зигмунд Фрейд, котрий розглядав це питання у контексті впливу підсвідомості на окрему реальність; Карл Густав Юнг – вивчав колективне несвідоме, яке складається з неусвідомленої інформації не тільки конкретної людини, а цілого роду, громадян певної країни, а також нації.

Для всебічного розкриття теми зазначимо, що психіка людини складається з двох сфер: свідомого та несвідомого. Спираючись на дослідження Інституту Тета-хілінгу (сучасної медитативної техніки та духовної філософії), підкреслимо, що підсвідоме контролює 95% нашого життя. Доленосні зустрічі, важливі для нас люди, певні обставини, у яких ми живемо, відіграють важливу, зазвичай вирішальну роль у житті людини. Адже все це створена конкретною особистістю її реальність. Ще за часів творення Біблії людство цікавила тема «буття» та всі аспекти, які з ним пов'язані. Це не дивно, адже кожна людина має свої проблеми у житті, обставини, які її не влаштовують тощо. Багато людей, які вірять

у Бога, як у вирішальну силу в їх житті, думають, що саме він надсилає гріхи та випробування на їх долю. Вони не усвідомлюють того, що вони мають право створювати своє життя таким, про яке мріють. Саме тому віддають це право релігії та церкві, державі чи близьким для того, аби не нести цю відповідальність.

Дійсно, це невимовне щастя – створювати свою реальність, але з іншого боку, це неймовірна відповідальність – визнати, що все, що є в твоєму житті – це твоя творчість, свідомо чи несвідомо. Тому багатьом людям підсвідомо вигідно віддавати це право третім особам. На мою думку, звісно, існує певна вища сила або енергія, яка створила наш світ та наділила кожную людину безмежним правом творити свою реальність. Кожна людина може називати її по різному: Бог, Аллах, Всесвіт, Енергія Творення... Саме дією цих сил люди можуть пояснювати хвороби і здоров'я, довголіття та безжалісні смерті й катування тощо. Разом з тим, у людини є свобода, і тільки вона обирає, свій шлях. Але коли в нашому житті трапляються речі, яких ми не бажаємо на фізичному рівні, – це вплив нашого підсвідомого. Несвідоме містить і негативні сценарії з дитинства, і здібності, які передаються на рівні ДНК (про що також вказують тета-дослідники). Я впевнена, що у людини немає однієї окремої долі, яка передбачена їй вищими силами. Вона, на мою думку, кожного дня знаходиться в умовній системі координат, і, незважаючи на те, у якій точці людина знаходиться, вона має вибір, на яку нову стежку повернути у своєму житті. Кожна людина притягує у своє життя ті обставини, тих партнерів, схильність до яких вже закладені у її несвідомому. Для того, аби мати вибір на фізичному рівні, людині слід його створити на ментальному: для цього існують відповідні практики візуалізації, прожиття досвіду на тонкому плані тощо.

Отже, підсвідоме відіграє значне, на мою думку, навіть вирішальне значення як у житті окремої людини, і як наслідок, у житті певного роду, нації та людства в цілому, оскільки всі люди пов'язані колективним несвідомим. Тому важливо працювати над собою та своїми підсвідомими програмами, нівелювати ті переконання, які приносять негатив у наше життя. Наукові дослідження Тета-хілінгу доводять, що, коли ми замінюємо певні негативні підсвідомі сценарії, вони зникають ще у 350 тисяч людей на планеті. Тому цей факт – є неабиякою мотивацією працювати над покращенням свого життя і у такий спосіб впливати на майбутнє людства

Kozlova Tatiana
*Yaroslav Mudryi National Law
University
Faculty of Justice, course 1, group 4*

BIBLE AS A PRECEDENT TEXT (IN LITERARY MATERIAL OF G. CHESTERTON)

The Bible as a precedent phenomenon shows clear signs of cross-cultural universalism, as seen in the language, text formation, intertextual parallels, as well as in the generality of Bible-related explicable concepts. Among the selected types of biblical plots that generate precedent situations, essential for detective texts are those that reflect motives related to family or love relationships, as it is they that perform the textual and storytelling function. The meanings of love lyrics can be attributed to their matrices since they contain concept representatives such as love, jealousy, treason, and family.

The Bible as a universal precedent text occupies a central place in Chesterton's detective novels, accompanied by instances of actualizing the concept of the precedent text as a standard, as well as actualizing any biblical situation with the help of precedent names or its other attributes.

Observe how the short story «The Arrow of Heaven» appeals to the precedent text of the Bible as an authoritative source:

«Well,» growled Drage, «and have you succeeded in avenging your holy and sainted millionaire? We know all millionaires are holy and sainted; you can find it all in the papers next day, about how they lived by the light of the Family Bible they read at their mother's knee. Gee, if they'd only read out some of the things there are in the Family Bible, the mother might have been startled some. And the millionaire, too, I reckon. The old book's full of a lot of grand fierce old notions they don't grown nowadays; sort of wisdom of the Stone Age and buried under the Pyramids...»

The reference to the Bible as a standard can be understood by anyone, even those who are unfamiliar with the text. At the same time, the character explains the precedent situation, which is defined by the name Jezebel, since simply mentioning the precedent name may not suffice for a comprehensive understanding.

The precedent situation is also explained, using Samuel and Agag as symbolic names:

«Suppose somebody had flung old man Merton from the top of that tower of his, and let him be eaten by dogs at the bottom, it would be no worse than

what happened to Jezebel. Wasn't Agag hacked into little pieces, for all he went walking delicately? Merton walked delicately all his life, damn him – until he got too delicate to walk at all. But the shaft of the Lord found him out, as it might have done in the old book; and struck him dead on the top of his tower to be a spectacle to the people».

As references to the situations described in the precedent text, one-component units are used (the precedent names Jezebel, Agag, Samuel), as well as multicomponent units – the paraphrases «the old book», «the family bible», «the oriental book».

In Chesterton's novel «The Blue Cross», the precedent statement «Thou shalt not steal» is also a reference to the Bible as an authoritative source and does not require any special knowledge of the source text, despite being marked with an archaic form:

«Reason and justice grip the remotest and the loneliest star... Think of forests of adamant with leaves of brilliants. Think the moon is a blue moon, a single elephantine sapphire. But don't fancy that all that frantic astronomy would make the smallest difference to the reason and justice of conduct. On plains of opal, under cliffs cut out of pearl, you would still find a notice-board, «Thou shalt not steal».

Колчанов Ернест

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно правовий факультет,
1 курс, 1 група*

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ МАТЕРІАЛІЗМУ: ІДЕЙНІ ВИТОКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Матеріалізм – це філософська течія, представники якої вважають, що реальність існує незалежно від нашого сприйняття і базується на матеріальних об'єктах. Ідея матеріалізму була однією з провідних у західній філософії наприкінці XIX початку XX-го століття і залишається актуальною до сьогодні. Карл Маркс розробив теорію історичного матеріалізму, яка стверджує, що історія розвивається як послідовна зміна суспільно-економічних формацій, що базуються на певному способі виробництва матеріальних благ. У сучасній філософії матеріалізм також

асоціюється з іншими філософськими течіями, такими як культурний матеріалізм і неоматеріалізм. Матеріалізм може бути важливим для наукових і технологічних відкриттів, але він також може стосуватись етичних та екологічних проблем. Матеріалізм як правило протиставляють ідеалізму, апологети якого вважають, що реальність створюється нашою свідомістю і сприйняттям.

Необхідно зазначити, що хоча філософи-матеріалісти XX і XXI століть продовжують досліджувати основні принципи матеріалізму, існує багато відмінностей у їхніх підходах і темах досліджень. У XIX-XX століттях матеріалізм був представлений такими мислителями, як Карл Маркс, Фрідріх Енгельс, Володимир Ленін, Антоніо Грамші. Ці мислителі розробили матеріалістичний погляд на історію, заснований на ідеї, що економічні та соціальні умови визначають культурне і політичне життя суспільства. Вони стверджували, що матеріальний світ існує незалежно від свідомості, а людина є продуктом матеріальної та соціальної еволюції.

Одним з провідних матеріалістів є Карл Маркс, який розробив теорію історичного матеріалізму. Він вважав, що історичний процес розвивається під впливом матеріальних факторів як технічний прогрес, економічні відносини та класова боротьба.

У XXI столітті матеріалізм продовжує розвиватись в рамках філософії науки та соціальної теорії. До сучасних філософів-матеріалістів належать Грем Харман, Льюїс Гордон та Деніел Деннетт. Розглянемо докладніше погляди Деніела Деннетта. Це американський філософ, який розвиває матеріалістичну теорію світу і займається вивченням проблеми свідомості. Однією з основних ідей Деннетта є те, що свідомість можна пояснити, як функціональні процеси мозку, тобто це продукт фізичних процесів, а не щось надприродне. Він вважає, що людина – це просто складний фізичний об'єкт. Вчений пропонує ідею розуміння людини як «системи з систем», де окремі частини (наприклад, мозок) взаємодіють між собою, щоб створювати складні поведінкові феномени.

Цей філософ вважає, що свідомість може трактуватись як результат еволюційного процесу і що вона має велику цінність для організму: мається на увазі, що свідомість дозволяє нам приймати рішення та діяти в навколишньому середовищі. Деніел Деннетт зазначає, що філософія повинна ґрунтуватись на науці, а матеріалістична ідея є найбільш адекватною для розуміння світу та місця людини в ньому.

Таким чином, ідеї матеріалізму залишаються актуальними для сучасної філософії як підґрунтя наукового методу, так і в соціокультурному контексті. Однак, завдяки змінам і доповненням, що відбулися з часів

формулювання ідей Марксом, філософія матеріалізму сьогодні охоплює ширший спектр методологічних позицій і підходів. Філософи-матеріалісти XX і XXI століть продовжують вивчати основні принципи матеріалізму, але існує багато відмінностей у їхніх підходах і темах досліджень. У XXI столітті більше уваги приділяється екологічним проблемам, соціальній справедливості та взаємозв'язку між матеріальним і духовним світом.

Kokhanova Olexandra
*Yaroslav Mudryi National Law
University
Faculty of Justice, course 1, group 4*

ABOUT THE PHENOMENON OF PLAY IN PHILOSOPHY JEAN BAUDRILLARD

J. Baudrillard is a unique game explorer. He opposes the game with not one sphere, which is usually called utilitarian, everyday, forced activity, but two. The second sphere of the game is the sphere of the simulation of the game, but «combinatorial» or «playful».

Its other uniqueness is the opposition of play and freedom. The game is not freedom, but following the requirements of arbitrary rules, not an objective law:

«The game is not freedom. It does not obey the dialectic of free will.... To enter the game means to enter in the ritual system obligation..»

An important concept for understanding game idea of Baudrillard is «temptation». The temptation is a challenge to the game, leading away from the truth, the essence of nature (which can be not only a person, but also any object can be tempted). There are the stakes. «The immanent power of temptation: get away from the truth and put everything on the game with certain rules...»

What is the difference between the realms of play and simulation for Baudrillard? Of the second, he says this: «There is no more fiction that life could equal, even if it defeats it – all reality has become a game of reality.» Simulation is a form of being in which there is nothing to seduce, there are no objects of reality, there is no true, everything has become reality. In the simulation world there is no truth, therefore there is no correct understanding of the essence. Being thus acquires the initiative to create another reality directly from itself.

An important aspect of the game in the realm of simulation is the lack of a realm of objective reality. This is a risk and the accompanying emotional stress.

Temptation turns a person away from his essence, from his natural behavior, and in this lies a great threat to him. But a person is ready to go for it for the sake of creating his own world. Here Baudrillard uses the concept of «bet». The player takes a risk by betting something of value to himself up to his life.

There is no risk in the realm of simulation, because there is no objective reality. There is no danger in manipulating oneself or objects, unless it involves a deviation from the natural, true image. Therefore, even Baudrillard uses the concept of hot to refer to the game and the concept of cool to denote the sphere of simulation or gaming. Hot and cold temptation.

The game has no reason, it arises on its own, it is the original substance: «... the passion of seduction has neither substance nor beginning it takes its intensity...from the pure form of the game...». The world in this case has no original meaning, the meaning is created and disappears here and now, being the result of the rules of the game.

The driving force of the simulation is a certain «code». A code is a rule for combining and correlating characters without meaning with each other. It is a compulsion to constantly follow oneself. This is the difference between a game and a simulation. The first is based on obligations that are developed and chosen for execution arbitrarily. The second is the forced adherence to external forms.

As a result, the game and the simulation are united by the desire of a person to create an artificial world outside the objective laws of being. The difference between them is determined by the degree of freedom of a person from reality, which can change itself or as a result of the efforts of the person himself.

Kramarenko Maxym

Yaroslav Mudryi National Law

University

Faculty of Justice, course 1, group 4

SOFTWARE AS AN OBJECT OF MODERN CULTURE

The dynamically developing culture of the information society allows us to talk about the emergence of post-media aesthetics and the subsequent

determination of its features. First of all, the aesthetics of post-media needs a conceptual apparatus that allows us to describe a way of organizing and structuring data from the side of a cultural object. In addition, the aesthetics of post-media must adopt new concepts, metaphors and operations of the computer of the network era (such as information, data, interface, bandwidth, stream, storage, copying, compression, etc.).

The usage of such concepts is possible in the analysis of both the latest (post-digital or post-network) culture and the culture of the past. This approach allows us to see old and new cultures as one continuum. On the one hand, it enriches the new culture through the aesthetic methods of the old culture. On the other hand, it makes the old culture comprehensible to new generations. An example is the description of Giotto and Eisenstein as creators of information. Thus, a representative of Renaissance painting invented new ways of organizing data within a static two-dimensional surface (one panel) or three-dimensional space (a series of panels in a church building) and a representative of cinema art became a pioneer of new ways of organizing and coordinating data over time to maximize the effect on the viewer.

The traditional concept of means emphasizes the physical properties of a specific material and its representative capabilities (that is the relationship between the sign and the referent.) This concept makes one think about the author's intentions, the content and form of the artwork, but not about the user (viewer). On the contrary, thinking about culture, media, and individual cultural works as software allows you to focus on operations (called «commands» in specific computer applications) that are available to the user. The focus is on the ability and behavior of the user. Instead of using the concept of means, you can use the concept of software.

Both cultural critics and software developers have come to a distinction between the ideal reader / user, the prescribed text / software and the factual reading / usage / reuse strategies used by actual users. Post-media aesthetics should make a similar distinction between all cultural media. Available operations and the «right» way to use a cultural object are different from how people actually use it. An example is one of the mechanisms of modern culture – the systematic «misuse» of cultural software, such as scratching records in DJ culture or remixes of old songs.

The tactic of users is not unique or random, but it follows specific patterns. To describe specific access to information and its processing, it is advisable to use the term «information behavior».

From the point of view of cultural software the proposed approach to art considers the cultural object as a set of organized data that structures the aesthetic experience of the user (viewer). Such cultural software provides an overall data organization strategy, as well as new ways of organizing data over time and coordinating this data in different environments. Thus, one of the main vectors of the development of a new aesthetics in the culture of the information society is the «decoding» of codes of digital works of art, rather than fixing on the means of expressing the author's intention. In the culture of the information society, the only and intangible medium of art becomes software that has the power of code embedded in it and, moreover, software is projected into the past of culture, forcing us to treat the entire cultural heritage of mankind as a database.

Кудінов Владислав,
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
18 група,*
Хопта Олександра
*факультет адвокатури, 1 курс,
4 група*

АНТИЧНІ ВИТОКИ ІДЕЇ ПРАВ ЛЮДИНИ

Античні філософи внесли значний вклад у формування понять про права громадян на власність та участь у громадських справах. Вони розвивали свої ідеї про природу людини, суспільство та державу, здатність людей до самореалізації через володіння власністю та участь у прийнятті рішень в громадському житті.

У період Античності філософи, такі як Платон та Аристотель, розглядали різні аспекти прав та свобод громадян. У своїх працях, вони висловлювали думки щодо ролі держави у захисті прав та свобод громадян, а також розглядали питання справедливості та демократії у суспільстві.

Платон досліджував природу людини та її місце у суспільстві. У своїх працях він висловлював свій погляд на права людини та їх значення у політичному житті. Він вважав, що існує нерівність серед людей з по-

гляду їх природних здібностей та можливостей. Тому, пропонував, щоб держава була організована за принципом «правителя-філософа», який має бути на чолі держави і мати найбільші здібності для керування нею.

У своїй праці «Держава» Платон описує ідеальну державу, де права та обов'язки рівномірно розподілені між громадянами. Він вважав, що кожна людина повинна мати своє місце у суспільстві залежно від її природних здібностей та рівня освіти. Також підкреслював важливість володіння власністю для громадян, але вважав, що власність має бути рівномірно розподілена між ними.

Платон підкреслював важливість дотримання законів та правил у державі, які повинні бути універсальними та обов'язковими для всіх громадян. Він вважав, що тільки така держава може бути стійкою та ефективною в своїй роботі, а права громадян можуть бути забезпечені тільки за умови дотримання загальних правил і законів.

Філософія Аристотеля про права людини була більш практичною та реалістичною порівняно з поглядами Платона. Аристотель розглядав питання прав та справедливості з точки зору їхньої відповідності законам природи. Він вважав, що природа встановлює закони, які повинні бути дотримані людьми для забезпечення справедливості та гармонії в суспільстві.

Аристотель також розглядав питання власності, визнаючи її важливість для забезпечення свободи та незалежності людини. Він стверджував, що власність є правом людини на контроль над речами, які вона володіє, і використання їх у своїх інтересах. Однак, Аристотель був обережним стосовно надмірного нагромадження власності, що може вести до нерівності та соціальної несправедливості.

У своїх працях, зокрема «Політика» та «Етика Никомаха», Аристотель розглядав питання участі громадян у прийнятті рішень в суспільстві. Він стверджував, що демократія є більш прийнятною формою уряду, оскільки вона дозволяє громадянам брати участь у прийнятті рішень та сприяє більш широкому представництву інтересів населення.

Філософія Аристотеля про права людини була пов'язана з його уявленням про природні закони та їхню відповідність законам суспільства. Він визнавав важливість власності та участі громадян у прийнятті рішень для забезпечення справедливості та гармонії в суспільстві.

Античні філософи відіграли важливу роль у формуванні ідеї про права людини на власність та участь у громадських справах. Вони піднімали питання про природу людини, її взаємодію з оточуючим світом

та необхідність визнання її прав на самореалізацію. Ідеї античних філософів допомогли створити основу для подальшого розвитку прав людини на власність та участь у громадському житті.

Кудрик Віка
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет,
1 курс, 4 група*

ДУХОВНЕ ПІДГРУНТЯ ОСОБИСТИХ ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНФУЦІАНСЬКІЙ ТА ІСЛАМСЬКІЙ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ

Генезис прав людини у різних країнах світу був обумовлений різноманітними об'єктивними чинниками матеріального і духовного характеру, культурно-історичними особливостями гуманності й справедливості. І сьогодні у країнах Далекого та Середнього Сходу простежується характерний вплив на право з боку релігійно-філософських систем та традиційної моралі, які є найвагомішими регуляторами громадського життя. Звернення до східних концепцій прав людини є актуальним в умовах масштабного міжнародного співробітництва у найважливіших суспільних сферах і організації культурного полілогу між країнами. Глобалізаційні процеси виявляють вагому впливовість азійських країн, тому явище правової акультурації вимагає змістовного дослідження ідей прав людини в ісламській та конфуціанській системах права.

Конфуціанство є підґрунтям морального, політичного та правового світоглядів у таких далекосхідних країнах як Японія, Китай, В'єтнам та Корея. Ідейний базис конфуціанства складає людина та її потреби, проте саме у патріархально-патерналістській державі (держава – велика сім'я, а родина – мала держава) [2, с. 163], звідси основні принципи щодо прав особистості. Варто зазначити, що в ідеях Конфуція заперечується управління на основі позитивного закону: «Якщо керувати народом за допомогою законів та підтримувати порядок покараннями, тоді народ ухилятиметься від норм і не відчуватиме сорому. Якщо ж керувати народом за допомогою чесноти і підтримувати порядок за допомогою ритуалу, народ знатиме сором і виправиться» [2]. Загальне право розглядається як додатковий регулятор, на відміну від моральних заповідей:

людинолюбства (жень), турботи про людей (шу), шанобливого ставлення до батьків (сяо), прагнення знань (чжи).

Всі елементи колективістської етики конфуціанства формуються на основі ієрархічності й основних цінностей китайської громади: гуманності, доброчесності та почуття обов'язку. Гуманність охоплює такі моральні риси, як скромність, справедливість, стриманість, безкорисливість. Представнику європейського суспільства дещо складно зрозуміти цю систему, адже конфуціанство засноване на ідеї самообмеження особистості заради гармонійного громадянського устрою. Інакше тут трактується і почуття обов'язку: як не примусове, а добровільне зобов'язання, тобто глибоке внутрішнє переконання необхідних вчинків. Правова свідомість азіата повністю залежить від його морального виховання. Етико-політична система сформувала у Піднебесній поняття «імперативу», не як зовнішнього чинника, а як внутрішнього переконання громадянина. Головна передумова гармонійного суспільного порядку у конфуціанстві – це людина, яка йде «шляхом Дао» та у своєму розвитку приходиться до статусу Цзюньцзи («шляхетна»), що є взірцем для наслідування [2, с. 161]. Отже, аналогічний кантіанському конфуціанський принцип «робити те, що ти бажаєш собі» набуває своєї імперативності й абсолютності не через апріорну автономію особистої волі людини, а через причетність людини до колективної волі та суспільної органічної цілісності, яка і робить її справжньою цінністю.

Концепція прав людини мусульманських країн ґрунтується на соціально-релігійному світогляді – ісламі (араб. «покірність»). Регулятором суспільного життя тут виступають релігійні настанови та норми шаріату – частини священного Корану, а всі нормативні приписи походять від ідеї обов'язків людини перед Аллахом [3]. Отже, мусульманська правосвідомість визнає божественну волю основою правового регулювання відносин людей і народів, тому в ісламській культурі немає чіткого кордону між правом, релігією і мораллю. Практика тлумачення правових ситуацій і відносин, нерегульованих Кораном, видатними ісламськими правознавцями сформувало доктрину мусульманського права – іджму. Також одним з авторитетних джерел права, вважається Сунна – збірка переказів про діяльність пророка Мухаммада, що постає зразком колективної етики суспільства. Основним критерієм визначення прав і свобод людини є воля Аллаха, яка позбавлена впливу суб'єктивних інтересів. У мусульманських країнах громадянське мислення сформоване на релігійно-етичних цінностях, які є визначальними елементами колективістської етики. Наріжним каменем в організації життя людей і формуванні

ціннісних орієнтирів державного устрою постають принципи справедливості, патріархальності, особистої й колективної відповідальності, що сформульовані у Корані. Варто зазначити, що одним з найвагоміших чинників гармонійного громадського устрою постають колективістські етичні принципи взаємодопомоги та поваги один до одного.

Таким чином, характерною рисою конфуціанської та ісламської концепцій прав людини виступає їх морально-релігійна природа і заснованість на етичних і сакральних цінностях, в чому й полягає регіональна традиція природного права. У громадян держав традиційних та релігійних правових сімей Середнього та Далекого Сходу сформована усталена колективна свідомість, а джерело прав та свобод закріплено у самій їх ментальності. Основним завданням цих концепцій виступає виховання соціально свідомої особистості, яка дотримуватиметься консервативних батьківських принципів співжиття у громаді.

Література:

1. Бехруз Х. Еволюція ісламського права: теоретико-компаративістське дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. Одеса: Нац. ун-т «Одеська юридична академія», 2006. 33 с.
2. Кондратенко Д. Співвідношення особистого та суспільного в конфуціанській етиці. *Духовність, мораль, етика, традиційних суспільств Далекого Сходу*. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. С. 154–165.
3. Чепульченко Т. О. Права людини в ісламі. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2011. №1(9). С. 166–171.

Курман Оксана

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс, 2 група*

ПРАВО ЛЮДИНИ НА САМОВИРАЖЕННЯ: ПЕРФОРМАТИВНИЙ АКЦІОНІЗМ У МИСТЕЦТВІ ТА ПОЛІТИЦІ

Одним з аспектів особистої свободи людини є її право на самовираження. Самовираження гарантується ступенем її юридичної свободи: особистої недоторканості, свободи обирати спосіб життя і місце про-

живання, свободи пересування, свободи вибору професійної, трудової і творчої діяльності, свободи думки, совісті, релігії, слова і переконань. Із розвитком суспільства відкриваються нові ступені свободи особистості, аспекти її самовираження й самореалізації. Одним із шляхів позиціонування себе, своїх переконань, смаків, ідей, громадської позиції є актуальне і водночас радикальне мистецтво акціонізму, що розкриває інший вимір творчості митця й розуміння глядача, нетрадиційне ставлення до суб'єкта та об'єкта мистецького процесу [1].

Наприкінці 60-х років XX ст. мистецтвознавці застосовували термін «акціонізм» для визначення нетипових просторових маніфестів. Сьогодні ж цим терміном визначається досвід мистецьких подій, типологічні варіанти соціальних, політичних чи художніх акцій як автономних форм вираження суспільних ідей або суб'єктивних поглядів. Однією з форм акціоністського мистецтва є перформанс (від англ. *performance* – вистава, спектакль), де витвором виступають дії автора, за якими глядачі спостерігають в режимі реального часу. Перформативна акція включає чотири основні елементи: час, простір, тіло художника, а також взаємодію між творцем і публікою. Вона може розгортатися в художніх галереях, музеях або театрах, на вулиці, у будь-якому місці чи просторі та у будь-який період часу. Її мета – викликати емоційну та дієву реакцію глядачів, іноді з підтримкою імпровізації. Е. Фішер-Лихте, аналізуючи феномен перформансу в сучасній культурі, розглядає його як самостійну художню подію, що має власну сутність, та доходить висновку про необхідність створення нової естетики, здатної його описати і витлумачити [2].

Сьогодні перформативний акціонізм – це форма соціальної дії, що знаходить свій прояв у мистецтві, політиці, а також активно поширюється в онлайн реальності. Кожен з нас може стати свідком або учасником вуличного акціонізму, стріт-арт або боді-арт проєкту, тихого пікету, постів у соціальних мережах тощо. Кожен з цих напрямів має свої характерні, інколи спільні, риси. Окремі заходи можуть поєднувати засоби різних жанрів і напрямків. Так, вуличний акціонізм завжди відтворюється і супроводжується відео, фотографіями та постами в соціальних мережах.

Перформативний акціонізм можна класифікувати на художній, соціальний і політичний. На думку дослідників, політичний акціонізм як реакційна активність спільноти найпотужніше розвивається в суспільствах із квазідемократичними політичними режимами, що характеризуються тенденцією до авторитаризму, узурпацією політичної влади, жорсткою регламентацією публічного простору, контролем над медіасферою, порушенням принципів базових демократичних свобод [3].

В сучасних умовах військової агресії рф проти України особливого значення для митців різних країн світу набуває зосередження уваги на підтримці нашої держави, заклику до припинення війни й осуду військових злочинів з боку рф. Серед яскравих прикладів художнього перформативного акціонізму, що має політичне забарвлення: фарбування дороги перед російським посольством у Лондоні в кольори українського прапору, або перформанс з людськими тілами, загорнутими в українські прапори й облитими бутафорською кров'ю – образами жертв війни, або об'єкти стріт-арту Гамлета Зинківського у Харкові («Ключі сумують за своїми дверима», «Окупант втратив голову від краси моєї землі» та ін.).

Отже, перформативний акціонізм виступає однією з форм індивідуальної свободи агентів, що беруть у ньому участь з будь якої сторони – як авторів, так і глядачів, адже їх співтворчість здійснюється у одному акційному просторі. Як прояв права людини на самовираження перформативний акціонізм є одночасно актуальним способом її буття в сучасному демократичному світі.

Література:

1. Грідяєва Т. О. Акціонізм: мистецтво дії та способи його художнього втілення (досвід українських митців): автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства. Львів: Нац. акад. мистецтв, 2021. 18 с.
2. Фишер-Лихте Э. Эстетика перформативности. Москва: Play & Play; Канон-плюс, 2015. 374 с.
3. Бавикіна В. М. Політичний акціонізм у контексті теорії соціальної дії: автореф. дис. ... к. соц. н. Харків: Нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, 2020. 20 с.

Липчанська Мілсна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс, 1 група*

КОНЦЕПТ «СПРАВЕДЛИВА ВІЙНА» У «DE JURE BELLI AC PACIS» ГУГО ГРОЦІЯ

У праці Гуго де Гроот Гроція «De Jure Belli ac Pacis», що в перекладі з латинської «Про право війни та миру», розглянуто актуальну на сьо-

годні концепцію ведення справедливої війни. Концепція справедливої війни підтримує міжнародне право, яке закликає до вирішення міжнародних конфліктів шляхом дипломатичних заходів та вимагає від країн відповідальності за свої вчинки.

Гуго Гроцій – видатний голландський юрист, державний діяч, письменник, один із основоположників сучасного міжнародного права. Як зазначає Гроцій, неможливо уникнути війн між державами, проте вони мають вестися відповідно до принципів права та гуманності. Згубні наслідки безкінечних війн, в тому числі, так звана «Тридцятирічна війна» 1618–1648 рр., навели правознавця на думку про те, що народи, маючи право вести війни, повинні пам'ятати про невід'ємні права людей та не порушувати їх.

Праця «Про право війни і миру» Гуго Гроція є основоположною працею, яка заклала основи сучасного міжнародного права. Вона була опублікована в 1625 році та складається з трьох книг, у яких розглядаються питання, пов'язані з війною, правосуддям і правом.

У першій частині книги йдеться про природу війни та право на її ведення. Дослідник стверджує, що війна не є природним станом, і що її слід вести лише в крайньому випадку. Він також наголошує, що війни слід вести з метою відновлення миру. Правознавець розрізняє справедливі війни та несправедливі війни, та надає принципи визначення того, які війни є справедливими. Гуго Гроцій також розглядає питання подвійного ефекту і стверджує, що вчинок, який має як позитивні, так і негативні наслідки, може бути морально виправданим, якщо добро переважає зло.

У другій частині книги йдеться про закони війни. Гроцій стверджує, що навіть під час війни існують певні моральні стандарти, яких слід дотримуватися. Він вважає, що для ведення війн повинні залучатися лише військові, а цивільне населення залучатися не повинно. Науковець також вводить концепцію мінімальної сили, яка передбачає, що застосування сили у війні має бути пропорційне меті війни. Правознавець також зазначає, що слід ставитися зі співчуттям до військовополонених, до них не можна застосовувати жорстоке і нелюдське поводження.

Третя частина книги присвячена законам миру. Гроцій стверджує, що метою миру є сприяння справедливості, і що договори повинні використовуватися для досягнення цієї мети. Він вважає, що міжнародне

право базується на природному праві, і що держави повинні дотримуватись моральних принципів у відносинах одна з одною. Гроцій також обговорює концепцію суверенітету і стверджує, що хоча держави мають право управляти собою, вони також повинні підкорятися законам війни та миру.

Отже, праця Гуго Гроція «Про право війни і миру» є визначальною, адже в ній було закладено основи сучасного міжнародного права. Ідеї юриста щодо справедливої війни та миру продовжують надихати та формувати закони та практику міжнародного співтовариства, заохочуючи захист людської гідності та мирне співіснування націй.

Попова Карина, Лисенко Аліна
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультету прокуратури, 1 курс,
16 група*

НІГІЛІЗМ У ФІЛОСОФІЇ НІЦШЕ

Кінець ХХ ст. в історії західної культури є переломним у всіх його проявах, відбувається тотальне переосмислення буття та цінностей людини. Безперечно, кожен мислитель є певним репрезентатором свого часу і, досліджуючи духовні надбання людства, впроваджує власний концепт. Як зазначають французькі мислителі Жиль Дельоз та Фелікс Гватарі у передмові до своєї праці «Що таке філософія?», «філософія – це вміння винаходити концепти». Це такі композиційні інтелектуальні утворення, які містять певний історичний вимір та спираються на інтуїтивне начало, а отже нерівномірні за своєю структурою. Концепт впроваджений німецьким філософом Фрідріхом Ніцше визначається як «європейський нігілізм», він став провідним для філософії автора в пізній період його творчості.

Почати варто з дефініції ніцшевого нігілізму, в своїй праці «Воля до влади. Досвід переоцінки цінностей» він зазначає: «Що значить нігілізм? – Що найвищі цінності знецінюються. Жодної цілі немає; немає жодної відповіді на питання «для чого?». Як головний чинник появи нігілістичної думки автор визначає занепад моралі і християнського

тлумачення буття. Відбувається перехід з максими «Бог є істина» до іншої категоричної та фанатичної – «все хибне».

У праці «Сутінки ідолів, або як філософствують молотом» Ніцше стверджує, що занепад християнства як системи є певною мірою руйнуванням давнього усталеного зв'язку між Богом і людиною, хоч філософ і не вважав це суто позитивним явищем, але все ж необхідними. «Стара система віджила своє, з'явилась можливість створити нову» – казав мислитель.

Ніцше переконаний, що нігілізм виникає тоді, коли надчуттєвий світ втрачає цінність, який людина ставить над собою, не знайшовши цю цінність в справжньому світі.

Через багатозначність та в деяких випадках невизначеність поняття, досить часто виникають труднощі у визначенні конкретної сутності нігілізму. Фрідріх Ніцше вважав, що нігілізм – це результат сучасної епохи, тобто часу, коли люди втратили віру в традиційні цінності та вірування. Таке явище пов'язується з почуттям відчаю та безцільності.

В уявленні Ніцше нігілізм також трактується як ліберальне явище. Філософ поширював ідею щодо створення нових цінностей, яку позначив як «Воля до влади». «Воля до влади», за його словами, це рушійна сила всіх вчинків людини, яка втілюється у бажанні стати сильнішим, розумнішим та кращим. Ніцше зазначав, що втіленням нігілізму є надлюдина, тобто та особа, яка здатна опанувати власну волю і створювати власні цінності. Ті цінності не мають бути тотожними зі звичайними цінностями суспільства, а навпаки, спроможні формувати власний сенс життя.

Отже, нігілізм для Ніцше – це необхідний крок в еволюції думки, який веде до кращого розуміння світу та місця людини в ньому. Безсумнівно, Ніцше був першим філософом, який так широко досліджував це явище та здійснив вагомий вплив на розвиток культури, філософії, а також на погляди та світосприйняття суспільств. Ніцшевський нігілізм трактується по-різному, але все ж філософ підкреслює його абсолютну роль в історії людства – «Чому поява нігілізму стала необхідною? Тому що цінності, які ми мали досі, тягнуть за собою остаточні наслідки; тому що нігілізм є єдиним логічним висновком наших великих цінностей та ідеалів; тому що ми повинні випробувати нігілізм, перш ніж зможемо дізнатися, яку цінність насправді мали ці «цінності». Колись нам знадобляться нові цінності».

Лук'янова Аліна
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
13 група*

ФІЛОСОФІЯ ТРАНСГУМАНІЗМУ

В наш час із стрімким розвитком технологій поширення набуває і такий ідейний рух як трансгуманізм. Для початку треба з'ясувати що означає цей термін. Трансгуманізм – це філософський напрямок, що досліджує можливості покращення людської природи і досягнення більш високого рівня розвитку за допомогою технологій.

Рух розглядає такі аспекти людського існування як інвалідність, страждання, хвороби, старіння та недобровільна смерть, не обов'язковими та небажаними. Трансгуманісти покладаються на біотехнології та інші передові технології для розв'язання таких проблем.

І хоч головною метою трансгуманізму є покращення якості життя людей, а також розширення їх можливостей та здатностей, існує і низка небезпек які можна очікувати в майбутньому. Саме поняття та перспективи покращення людини викликали безліч критики, суперечок і дискусій. Так, Френсіс Фукуяма назвав трансгуманізм «найнебезпечнішою в світі ідеєю». Критики трансгуманізму вважають, що його ідеї несумісні з бажаними цілями, оскільки, наприклад, досягнення безсмертя може привести до проблем, описаних в антиутопіях, таких як перенаселення, низький соціальний рівень та обмеження свобод. У той же час, прихильники трансгуманізму вважають, що ці проблеми можуть бути вирішені через ефективне соціальне управління, зокрема, обмеженням народжуваності та експансією людства в космос.

З філософських позицій трансгуманізм слід розглядати, перш за все, як ідеологію, яка може призвести до жахливих наслідків. Основною ідеєю трансгуманізму є виходження людини за межі гуманності, що, на думку кандидата філософських наук Андрія Леонідовича Крайнова, є антилюдським і протирічить гуманним цінностям.

Усе це виходить за межі природного, привносять загрози в буття людини, такі як втрата самоідентичності від невизначеності у виборі своєї статі і притаманних їй соціальних ролей, ризик отримати захворю-

вання в результаті вживання в їжу трансгенних продуктів, деперсоналізація як наслідок розчинення індивіда у віртуальному просторі й злиття з масою ніків-аватарів, втрата власної культури у процесі глобалізації.

Можна зробити висновок, що трансгуманізм, незважаючи на грандіозні обіцянки, головною з яких є досягнення безсмертя, несе загрозу розчинення людської особистості у віртуальній реальності, заміни людського суспільства соціумом роботів і знецінення всіх традиційних норм (моральних, релігійних, гуманістичних).

Малей Анастасія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
10 група*

ПРОБЛЕМА МІСЦЯ ТА СУТНОСТІ ЛЮДИНИ: ФІЛОСОФСЬКО -РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ

Питання про місце та сутність людини відображає одну з найбільш глибоких проблем філософії, яка знаходиться в центрі уваги філософських досліджень від самого початку її історії. Ця проблема стала особливо актуальною у світлі змін, що відбуваються в сучасному світі, і які змушують нас знову переосмислити місце та сутність людини. Чому саме? Тому, що людина є центром розвитку, усвідомлення власного «Я» та творцем соціуму.

Український філософ Олександр Бойч присвятив свою наукову діяльність вивченню філософії античності. Однією з головних праць Олександра Бойча є книга «Місце та сутність людини в античності», в якій досліджує традиції античної філософії від Сократа до Сенеки. Він досліджує питання місця людини в античному світі, її відносин з богами, суспільством та природою. О. Бойч намагається зрозуміти, які ідеї місця та сутності людини в античній філософії можуть бути корисними для сучасного світу, де нерідко існують проблеми з самореалізацією і збереженням людської гідності.

В середньовічній філософії панував теоцентризм, який спирався на християнську традицію. Від цієї ідеї не відходили українські філосо-

фи того часу. Григорій Сковорода вважає, що ключем до всіх розгадок життя, як космічного, так і божественного, є людина. На думку філософа, в людині є видиме та невидиме, тлінне та вічне. Істинною в людині є невидима натура, інакше кажучи, внутрішня людина. Тексти, що говорять про Бога, Сковорода просто переносить на дійсну людину: «Наприклад, дійсна людина є наш Бог у тілі, дійсна людина є своєму вічному батькові єством та силою рівна...».

Епоха Відродження та Просвітництва, полягає у відкиданні яких-небудь принципів обмеження земного розвитку людини. Філософ Томас Гоббс у своїй праці «Левіафани» розглядає вже людину, як митця та творця навколишнього всесвіту «Людське мистецтво... є наслідуванням природі... як і в багатьох інших випадках, так і в тому, що вона вмє створювати штучні речі». Людське мистецтво імітує розумне і досконале творіння природи – саму людину. Адже мистецтво, це той Левіафан – держава, створена людиною, як найвищою цінністю.

В ХХ ст. Михайло Драгоманов – звертає увагу на роль людини в історії та її взаємодію з іншими людьми та соціумом. У статті «На захист права», розміщеній у збірнику «Вехи» він вважає ідеальною формулою особистості, таку: з одного боку – це особа, дисциплінована правом та стійким правопорядком, з іншого – особа, наділена всіма правами, якими вона вільно користується. «Головний і найсуттєвіший зміст права складає свобода, – пише Б. Кістяківський, – щоправда, це свобода зовнішня, відносна, обумовлена суспільним середовищем. Але внутрішня, більш безвідносна, духовна свобода можлива лише за наявності свободи зовнішньої».

В сучасному світі розум, свобода, вибір та технології висувуються на перше місце. У своїх працях видатний український філософ В. Г. Табачковський в своїй книзі «Полісутнісне homo...» зазначав, що людина стає не просто центром, вона перетворюється на свободу. Наголошує, що свобода як передусім особистісний вибір, пов'язана з суб'єктивним (внутрішнім) світом особистостей, що знаходяться між загальністю людської природи та особливістю індивідуальності.

Таким чином, проаналізувавши філософські погляди на місце і сутність в історичному розвитку, доцільно зазначити, що філософська проблематика і діалектика людини актуальна й на разі й потребує подальшого осмислення на рівні філософської рефлексії.

Мельниченко Владислав
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
аспірант 1-го року навчання кафедри
міжнародного права*

ЗНАЧЕННЯ АНТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Цілоком справедливим є твердження про те, що античність посідає фундаментальне місце в історії людства. Виступаючи колискою європейської науки та культури, вона стала передумовою для подальших еволюційних процесів, що сприяли формуванню обличчя сучасної цивілізації. Будь-які наукові, культурні або мистецькі початки сучасності походять з цього беззаперечно ключового етапу розвитку людства.

Європейська цивілізація дійсно сягає своїм корінням в період античності. Давнім грекам були знайомі досягнення культури народів Сходу. Але засвоївши досвід Єгипту і Вавилону, греки визначили власний шлях як в розвитку нових соціально-політичних відносин, філософських пошуків, так і в художньо-естетичному підході до світу. Антична Греція не була обтяжена азіатською традицією [1, с. 4].

Протягом вже багатьох століть антична культура, зокрема культура Стародавньої Греції, сприймається як певне історичне диво, яке цілоком справедливо можна вважати неповторним феноменом. Загальне значення та вплив існування цієї культури дуже влучно охарактеризував Якоб Бурхарт, зазначивши, що «ми бачимо очима греків і розмовляємо зворотами їхньої мови» [2, с. 144].

Появою основоположних соціально-політичних понять, що на сьогодні виступають базисом демократичного суспільства, безперечно завдячується саме Стародавній Греції. В період її існування зароджуються феномен громадської свободи, громадського обов'язку, людяності, а також низка соціологічних та психологічних категорій – співвідношення суспільного та особистого, гармонійний розвиток особистості тощо.

Становище вільних людей в античних державах кардинально відрізнялося від суспільного укладу інших стародавніх суспільств. Зародження демократії, наділення громадян політичними правами, що фактично надавало їм можливість участі в процесі управління державною,

сприяло переходу до етапу самореалізації людської цивілізації, навіть зважаючи на існування рабовласницького способу виробництва.

Водночас специфіка всього способу життя рабовласницького суспільства полягала в тому, що і раби, і вільні члени суспільства, навіть рабовласники вважали себе «пасивним знаряддям долі» – неблаганної і сліпої, «рабами долі», знаряддям в її руках, «річчю природи» [3, с. 14].

За винятком машин, – писав дослідник історії цивілізацій Віл Дюрант, – навряд чи знайдеться у нашій культурі щось світське, що своїм походженням було б зобов'язане не Греції. Школи, гімназії, арифметика, геометрія, історія, риторика, фізика, біологія, анатомія, гігієна, терапія, косметика, поезія, музика, трагедія, комедія, філософія, теологія, агностицизм, скептицизм, стоїцизм, епікуреїзм, етика, політика, ідеалізм, філантропія, цинізм, тиранія, плутократія, демократія – усе це грецькі слова, котрі означають культурні форми» [4, с. 7].

Прагнення до розвитку – це саме те, що вирізняє людину серед інших живих істот. Якщо звернутися до теорії потреб Маслоу, то можна зрозуміти, що досягнення саморозвитку є неможливим без забезпечення базових потреб людини. Тобто жага до саморозвитку є наступним кроком до всебічного розвитку особистості. У цьому вбачається певна кореляція між феноменом теорії людських потреб та античною культурою.

Античність фактично виступає тим перехідним етапом, коли людина ступає на шлях саморозвитку, відшукавши необхідні шляхи задоволення базових потреб. Саме в цей період людина набуває прагнення до розвитку, поступово припиняючи задовольнятися лише існуванням. Подібно дитині, що вчиться розмовляти, людина починає задаватися питаннями про все, що її оточує, тим самим пізнаючи абсолютну неповноту людського знання. Питання буття, походження всього живого фактично не сходили з вуст видатних класиків античності, що відображалось на всіх сферах суспільного життя – культурі, науці, філософії, мистецтві тощо.

Недаремно античну культуру називають колискою європейської цивілізації. Після періоду середньовічного небуття значної частини античних цінностей вона немов чарівний птах фенікс оживає в переосмисленому вигляді у творах митців Відродження. На основі античної традиції в європейській практиці утверджується гуманістичний світогляд, цінності земного буття, ідеал досконалої гармонійної людини. Саме поєднання гуманізму, допитливості, раціоналізму з мистецькою довершеніс-

тю робить культуру античного світу одним з провідних духовних надбань людства [2, с. 144].

Поступовий розвиток античної духовної культури сприяв формуванню певного ідеалу людини, що вбачався у поєднанні гармонії, духовної та фізичної краси. Цей ідеал став центром всієї системи виховання та освіти в античні часи. Це започаткувало тенденцію пошуку тієї ідеальної людини, яку намагалися віднайти століттями.

Здобутки античної літератури лежать в основі багатьох сучасних літератур Європи. З теорій античних авторів – Аристотеля, Платона, Горация – до XIX століття виходили основні концепції літератури та літературної творчості. Пам'ятки античної літератури тривалий час визнавалися зразками художньої творчості, а порівняння письменників із античними вважалося найвищою похвалою [5, с. 5].

Стосовно театру теза про винахідництво давніх греків видається дуже справедливою, адже саме видовища античності заклали естетичне підґрунтя для сценічного мистецтва усіх наступних поколінь; саме давні греки створили першоформи театру, його матриці, які, пристосовуючи до власних вимог, повторювали й варіювали пізніші часи [5, с. 5].

Антична архітектура – це відображення тогочасної культури планування міст, вулиць. Її новизна полягала у створенні такого стилю, що прославлятиме людину, а не формуватиме відчуття страху та пригнічення. Підтвердженням цього є й той факт, що математичний аналіз пропорцій грецьких храмів довів факт їх відповідності пропорціям людини.

Грецьке мистецтво і культура – пам'ятки архітектури, скульптури, живопису, література, філософія, театр, музика, художні ремесла – стали невід'ємною частиною світосприйняття і життєдіяльності світового соціуму. Ось чому античне мистецтво є для нас класикою. Воно вічне, не підвладне часові, тому що втілює загальнолюдські цінності. І є людина, яка здатна сприймати прекрасне. Античність, її культура і мистецтво – вічне, невичерпне джерело ідей, думок, художніх відкриттів. З нього людство в усі часи черпало натхнення до творіння прекрасного. Без цієї невмирущої спадщини неможливо уявити шляхи соціального і духовного прогресу людства, його майбутнє [2, с. 144].

Античність є вічним феноменом та невичерпним джерелом ідей, що споконвіку надавало натхнення до створення прекрасного. Буду коліскою цивілізації, вона є поворотним етапом її розвитку, важливим кроком до розвитку людини як особистості.

Література:

1. Кравень Н. М., Головашенко І. О. Вплив античної філософії на європейську інтелектуальну культуру. Наукові праці Вінницького національного технічного університету: матеріали XVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ. Вінниця, 2017. С. 1–5.
2. Тюрменко І. І. Культурологія: теорія та історія культури: навч. посіб. / Київ: Центр учбової літератури, 2010. 370 с.
3. Возняк С. М. Філософія Стародавнього світу. Частина II. Антична філософія. Івано-Франківськ: Плай, 2004. 139 с.
4. Дюрант В. Життя Греції. Москва: КРОН-ПРЕСС, 1997. 704 с.
5. Гальчук О. Антична література: навч. посіб. / Київ. слав. ун-т. Київ: Вид-во Київського славістичного університету, 2008. 210 с.

Москаленко Олена

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
6 група*

СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК СУТНІСНИЙ ПРИНЦИП ПРАВА

Тема «справедливість як сутнісний принцип права» є надзвичайно актуальною в сучасному суспільстві. Будучи одним із принципів права, справедливість покликана забезпечувати взаємовідносини між державою та громадянами, порядність та рівність. Сьогодні цей принцип ми згадуємо коли постає питання боротьби з корупцією, порушенням прав людини та інші випадки, що стосуються громадян і життя країни в цілому.

Слід зазначити, що поняття «справедливість» філософи різних часів тлумачили не однаково. Платон трактував справедливість як найвищу чесноту, що є в державі, яка будується на принципах блага. За словами філософа: «справедливим є те суспільство, в якому кожна людина повною мірою реалізує дані йому від природи здібності». Також він пов'язував цей принцип із громадським порядком.

Аристотель – визначив два види справедливості: та, що порівнює і та, що розподіляє. Перша стосувалася сфери цивільно-правових відносин, де відшкодування збитків можна було вважати першою справедливістю, а друга – розподілу загальних благ за гідністю, наприклад, наді-

лення владою. За Аристотелем: «бути справедливим – значить виконувати все те, що вимагає закон». Тому вчений сприймав справедливість як дуже досконалу чесноту, у якій могли поєднуватися усі інші чесноти.

Сучасні дослідники вивчають принципи, які б стосувалися так званої «універсальної справедливості», серед них: вимога справедливого обміну, вимога рівності та ідея взаємозв'язку між тим, що людина вчинила та як повинна розплатитися за це.

У ХІХ ст. Памфіл Данилович Юркевич – видатний український вчений, висловлював свої думки стосовно справедливості. На його думку: «моральна гідність особистості полягає у вільному, бажаному, а не вимушеному виконанні законів справедливості». І це дійсно так, нація буде поважати інтереси особистості до того моменту, поки людина слідує своїм особистим інтересам у межах справедливості.

У ХХІ столітті ми розглядаємо справедливість як принцип в контексті глобалізації. Це стосується, зокрема, захисту прав людини, забезпечення рівності та ін. Також варто вказати на те, що суспільство розвивається, інститути змінюються, правові системи також, а значить тема, стає дедалі актуальнішою.

В якості висновку доцільно наголосити, що актуальність цієї теми не може бути недооцінена у сучасному світі. Проблема справедливості і права до сих пір перебуває у центрі уваги філософів. Щоб підтримувати справедливість у сучасному суспільстві, щоб забезпечити належне функціонування законів, зокрема, захисту прав та свобод людей у різних країнах світу, варто приділяти більше уваги розвитку цього сутнісного принципу права.

Назаров Владислав

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс,
4 група*

ПРЕКАРІАТ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Тема прекарності набула особливої актуальності у пандемічну добу, в умовах цифрового контролю, індивідуалізації, всебічної глобалізації, економічного лібералізму й нового ринку праці, що ставить під загрозу

традиційні форми зайнятості та трудові відносини. Збільшення соціальної групи прекаріїв провокує різноманітні економічні, соціальні та політичні негативні наслідки, викликає занепокоєння серед експертів, активістів, соціологів та політиків і вимагає уваги та аналізу для пошуку оптимальних рішень існуючих проблем.

Прекаріат (від лат. *precarium* «нестабільний, негарантований, уразливий» + «пролетаріат» в значенні клас) – це прошарок працездатного населення, що має непостійну або часткову трудову зайнятість, не має соціальних пільг, гарантій і кар’єрних перспектив, через що його політичні позиції та економічний статус є нестійкими, розпливчастими та невизначеними у сучасній соціально-економічній системі. Цей соціальний клас виник відносно недавно. Люди з тимчасовою зайнятстю і сезонною роботою існували завжди, але статус суттєвої проблеми прекаріат набув в умовах пізнього капіталізму, зокрема у неоліберальній його формі [1, с. 11].

Відомий англійський економіст та соціолог Г. Стендінг у своїй роботі під назвою «Прекаріат: новий небезпечний клас» визначає прекаріат як продукт соціальної маргіналізації суспільства через процеси глобалізації ринкової економіки у епоху неолібералізму, коли люди почали почувати невпевненість у майбутньому, отримуючи статус «світового класу» [2, с. 10]. Автор влучно вказує на те, що західні профспілки, які ще інерційно діяли до 2000-х років, сповідуючи традиції тред-юніонізму, схилившись до розв’язання проблеми «незахищеності праці» за рахунок збільшення стабільних робочих місць, а також довгострокових гарантій зайнятості, вже не мали того впливу, що мали в індустріальному суспільстві [2, с. 11]. Саме глобалізація найсуттєвішим чином сприяла розвитку проблеми прекарізації європейського населення до рівня міжнародного значення. Велика кількість людей накопичує почуття гніву через свій незахищений правом і державою стан, що виливається у різні форми протесту, які можуть ставати підставою для політичної демагогії лівого або правого типу.

Прекаріат являє собою економічно активне, кваліфіковане і досвідчене населенням, що немає можливості реалізувати своє право на гідну працю і через це відчуває хиткість і ненадійність свого соціального буття [3, с. 75]. Процес прекарізації в Україні також відбувається стрімкими темпами. Згідно українським дослідницям О. Бринцевої та О. Гришнєвої, прекарізація збільшує невиконання положень чинного трудового

законодавства на підприємствах, тобто відбувається значна «тінізація» ринку праці; економічна, політична, правова нестабільність; перманентні кризові явища в економіці в цілому та особливо у соціально-трудо­вій сфері [4]. Такі чинники зумовлюють особливий характер відносин між роботодавцями та найманими працівниками, коли перші вільні розірвати трудові договори саме через неповноцінні правові гарантії зайнятості [3, с. 77]. Втрата почуття надійності у питаннях місця, умов роботи, факту зайнятості й професійного зростання охоплює все більшу частину най­маних робітників. Як зазначає вітчизняний дослідник А. Гриценко: «У найближче десятиліття Україна постійно перебуватиме на межі соціального конфлікту» [5, с. 21]. Потрапити під вплив прекарізації може абсолютно кожен без винятків. Прекаріат неконтрольовано збільшується. До речі, Г. Стендінг зауважує, що саме молодь є ядром прекаріату, і вона «поведе його на боротьбу за достойне майбутнє» [2, с. 121].

Протестний рух прекаріату може оформлюватися у різні організовані й стихійні форми, однак ані спонтанні демонстративні акції, ані ситуа­тивні спільноти й альянси автономізованих агентів нового «робочого класу» не здатні відновити втрачену соціальну солідарність, зробити прекаріат потужною політичною силою, здатною протистояти владі. Отже, агентна множинність, що прийшла на зміну колективній єдності, свідчить про заміщення консенсусу безмовним перформансом, а також про фактичне забуття демократії.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що прекаріат сьогодні неможна вважати маргінальним прошарком суспільства, адже до сфери прекарної зайнятості залучена величезна кількість найманих робітників, майже половина економічно активного населення, серед представників якого дедалі більшого поширення набуває нестабільна і негарантована зайня­тість, а вслід за цим – невпевненість, нестійкість, соціальна напруга. Тенденції «постійної тимчасовості» охоплюють не тільки співробітників виробничих підприємств, але й значні верстви інтелігенції, службовців, працівників сфер культури, освіти та послуг. Чергові хвилі криз «затягуватимуть» дедалі більше людей, через що відбуватиметься значна дефор­мація системи зайнятості. Причинами прекарізації виступають різні процеси та явища, що мають місце у більшості країн світу, а саме нео­ліберальна політика, глобалізація ринку праці, ринкова економіка, комер­ціалізація життя за принципом купівлі-продажу, соціальна, політична та економічна поляризація суспільства тощо.

Література:

1. Тощенко Ж. Т. Прекариат – новый социальный класс. *Социологические исследования*. 2015. №6. URL: <http://toschenko.ru/publication/26/>
2. Стэндинг Г. Прекариат: новый опасный класс. Москва: Ad Marginem, 2014. 328 с.
3. Зархіна М. О. Прекариат як соціально-політичний феномен: у чому загрози? *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2017. Вип. 31. С. 73–78. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/9593>
4. Гришнова Е. Г. Прекаризация как проявление кризисных явлений в социально-трудовой сфере Украины. URL: <http://3150f02491140f354fd655425a568c276e198f19>
5. Гриценко А. А. Економіка України на шляху до інклюзивного розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2016. №2. С. 9–23.

Nedolivko Alexander

*Yaroslav Mudryi National Law
University*

Faculty of Justice, course 1, group 3

HIGH TECHNOLOGIES IN THE PERSPECTIVE OF TRANSHUMANISM: PHILOSOPHICAL REFLECTION

Transhumanists, who focus on technical means and technologies, on achieving practical immortality, genetic engineering, nanotechnologies, cognitive technologies, cannot or do not want to comprehend the possible consequences of a person's reverence for progress. Meanwhile, the process of radical transformation of a person is increasingly acting not only as a natural development of events, but also as the result of decisions made by people armed with these technologies. The implications of other technologies are also unclear.

F. Fukuyama sees a hidden threat in genetic engineering. The American futurist believes that human nature has limits and cannot change boundlessly. Armed with new technologies, parents will be able to determine the fate of their children. F. Fukuyama called it «the way to custom-made babies.» In this context, the reflections of the futurologist about O. Huxley's novel «Brave New World» are understandable. In particular, F. Fukuyama claimed that O. Huxley's technological foresight turned out to be «amazingly accurate.»

Human programmability is no longer a science fiction topic. In O. Huxley's world, people have profoundly different physical and intellectual abilities. These abilities are programmed by influencing the embryo. Medicine serves the caste system of the society of the future. All fundamental and applied research of the «brave world» is focused on maintaining community, uniformity (within the caste) and social stability.

High tech can end up being disastrous. Science fiction writers understood the threats of the world of Hi-Tech, painting a bleak picture of the future. Some philosophers (for example, M. Heidegger, J. Baudrillard and others) also wrote about the threats of engineering and technology. As you know, M. Heidegger wrote that the essence of technology is the emergence from concealment and the following «state-in-presence». Technology «puts» nature and people on the path of production. A person involved in production processes is not the owner of the equipment. High technologies (in particular, the NBIC) allow you to «turn out» a person. The purpose of applying these technologies is to study every «atom» of the human body and every «string» of the soul. There should be nothing mysterious about a person.

Today the body has become an internal plane of content. Mentality, on the contrary, is declared an external, readable and deconstructed plane. The body-centrism of transhumanism is expressed not only in the high appreciation of biotechnologies, but also in the way of studying human nature. Transhumanists believe that human nature has no foreseeable limits of plasticity. Moreover, in the view of transhumanists, a person consists of replaceable modules. Modules need to be swapped, removed and replaced as needed.

In J. Baudrillard's discourse on simulacra and simulation, the influence of high technologies on human nature was considered in the context of symbolic exchange and the functioning of simulacra. The French thinker saw in cloning «human cuttings to infinity» and «the insane apotheosis of productive technology.» A person is divided into cells, each of which can be a source of new life. The concepts of the subject and the individual in this context – the context of cloning and the gene – a pessimistic scenario of the development of events is realized. Even if transhumanists themselves recognize the potential threat posed by engineering and technology, then the fears of bioconservatives are all the more understandable and predictable. It is possible that a posthuman born on the ruins of the old world can be guided by «supermorality», that is, norms and principles that are not understandable and inaccessible to a person.

Ніколенко Віктор
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
аспірант 1-го року навчання,
група № 19-22-09/081*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРАВОСУДДІ

З метою полегшення свого існування і створення комфортних умов людство поступово наближається до передачі функцій управління в різних сферах штучному інтелекту (ШІ).

Яким чином таке полегшення вплине на розвиток самої людини і спільноти (наприклад, в контексті принципів природного відбору), у якій давно вже вироблена стійка залежність від комунікації за допомогою продуктів Метавсесвіту, пошуку інформації в Інтернеті і месенджерах, що може призвести до неусвідомленого управління самим же ШІ, передбачити поки що не можна.

Вже починаючи з 2018 року ШІ апробують у правосудді КНР – судді в обов’язковому порядку консультуються з ШІ при оцінюванні доказів і небезпеки підозрюваного для суспільства, а в разі відмови від рекомендацій, суддя зобов’язаний дати письмові пояснення. Також система ШІ виправляла помилки у вироках – нейтралізувала людський фактор корегуючи рішення до ідеального, тим самим втілила теорію Р. Дворкіна – «Геркулеса» права, як бездоганного і неупередженого арбітра судового процесу.

Чи можлива повна передача функцій правосуддя ШІ надалі – питання часу, яке однозначно не залишиться без уваги концептуалістів права, в тому числі перейняття процесів виведення і створення нових норм права, обумовлених соціальними, економічними та іншими факторами.

Суддя вершить правосуддя по відношенню до людини – подібного собі індивіда, тому питання повної передачі правосуддя ШІ носить етичний характер. Суддя, як і будь-яка людина, керується наділеними психофізіологічними властивостями при контакті з учасниками процесу, підвладний емоціям, симпатіям і антипатіям, схожістю психотипу, наданню переваги харизмі і зовнішньому вигляду учасника процесу, що може вплинути при визначенні міри покарання і суперечить фундаментальному принципу неупередженості.

У той же час, людина наділена інтуїтивним мисленням, що дозволяє більш тонко зрозуміти мотиви правопорушника і, як наслідок, визначити

ступінь суспільної небезпеки. Також досвідчений суддя може визначити за невербальними жестами учасника правдивість його висловів.

Розсудливість судді проявляється саме в оптимальності рішення, що не є рівнозначним поняттю справедливого рішення, при цьому за підсумком, більш сприятливого для підсудного. Так, у фільмі «12» – римейк юридичної драми «Дванадцять розгніваних чоловіків», в ході подолання формальності і аморальності до долі людини присяжні послідовно приходять до обґрунтованого висновку про невинність підсудного. Голова присяжних керуючись «професійним інстинктом» з самого початку прийшов до цього висновку, в той же час, в кінці зробив несподіване припущення, що на волі підсудному, який захоче помститися, загрожують розправа злочинців, які його підставили.

Основним питанням дослідження інтелекту є встановлення зв'язку інтелекту з фізичним носієм, тому процес передачі функції правосуддя ШІ буде також залежати від можливості інтеграції у нейронну мережу властивостей і почуттів людини, що досліджуються нейробіологією, психологією, когнітивістикою, які ще не можуть пояснити прояв окремих здібностей людини.

Розвиток ШІ будується на моделюванні обмежених дій людини та можливості покращення певних розумових властивостей для швидкого та точного розрахунку. Так, ШІ може розрахувати дату кінця світу, переможця чемпіонату, домалювати картину, але такі дії ґрунтуються на закладених знаннях та думках людини. ШІ ще не здатен створювати самостійні висновки та взагалі щось якісно нове за відсутності можливостей емпіричного пізнання.

Можливості ШІ сьогодні втіленні лише в екранізованих сюжетах фантастики, в дійсності інтегрувати масив знань і властивостей людини в систему ШІ неможливо, тому повна передача функцій суду машині є відносним – лише з метою точності застосування норм права і підвищення авторитету правосуддя.

Oliyarska Anna
*Yaroslav Mudryi National Law
University
Faculty of Justice, course 1, group 6*

ON SOME PRINCIPLES OF MODERN HUMAN RIGHTS PHILOSOPHY

The basis of the modern philosophy of legal protection is the idea that human rights are constantly migrating and fluctuating. This is a continuous

dynamic of constitutionalizing rights that are not given once and for all, but must be reformulated and re-established. They need to be reinvented and restored in new historical contexts and under different power relations. This idea arises from the realization that human beings are «non finito,» incomplete, constantly changing, and eternally becoming. Today it is important to realize that human rights are a changing, moving, dynamic category; their realization depends largely on the level of development of society, its legal development, the internal policy of the state, especially social policy, civil society, its maturity, the effectiveness of communities, local governments, and the human rights activities of international human rights institutions.

The modern philosophy of human rights protection should also use a modernized conceptual apparatus. The study of the problem of human rights protection requires a rethinking of such concepts as legal remedies, legal protection mechanism, legal protection system, etc. The fact is that in our jurisprudence they are also interpreted mainly from the standpoint of the legalistic approach, in the context of which the criterion of legality is, as a rule, state violence.

It is known that legislation may allow the authorities to use means and methods that deny all the meanings of law, its humanistic values and principles: excessive violence, repression, unjustified prohibitions or interference with human rights, excessive restriction of personal freedom, disregard for human dignity, etc. However, in building a law-based society, we need to get rid of this non-legal dimension in the activities of the authorities by referring to the criterion of legality as the compliance of the means used by the authorities, including violence, coercion, with the rule of law, with its components, such as the principle of respect for human rights, honor and dignity, the principle of legal equality, the principle of justice, the principle of proportionality, legal certainty, the principle of predictability, etc.

Human rights activities are called human rights activities because they are in line with the ideas of law, principles and meanings of law, which is not the same as the letter of the law. This activity should be based on humanistic principles, the most important of which is the mega-principle of the rule of law as a system of legal requirements for all subjects of legal protection. This should also be emphasized, because our lawyers still need to learn how to interpret this and other principles, since the leveling of the principles of law, diminishing their importance for legal development along with the norms in today's Ukraine traditionally continues. Each substantive component of the rule of law is a specific requirement for both the legislator and the subject of human rights activities. Compliance with these requirements is the key to successful legal defense.

The principle of the rule of law as a mega-principle should become a reliable basis for human rights activities, an effective method of affirming a person as a subject of law. It should be noted that the legal basis for the protection of human rights, which is centered in the megaprinciple of the rule of law, cannot be reduced to a purely legislative basis. That is, the basis of protection should be primarily legal, not just legislative, principles, since legislation may be unlawful, may violate the requirements of law, and may deny human rights. There are many such examples when the «letter of the law» rises above the «spirit of the law» and leads to human rights violations. The spirit of law in human rights activities in Ukraine can be embodied by our law enforcement agencies referring to the practice of the ECHR and using its decisions to protect violated human rights.

Палетич Дарина

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультету прокуратури, 1 курс, 11
група*

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ: ВІД ЗАГАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИХ ПРОБЛЕМ ДО ЛОГІКИ ПРАВА

Правова культура є важливим аспектом суспільного життя, який визначає рівень розвитку правосвідомості населення та довіру до правової системи в цілому. Ця проблема має філософські та історичні аспекти, оскільки вона пов'язана з формуванням світогляду людей та розвитком суспільства в цілому.

Одним з головних аспектів формування правової культури є світогляд людини, який визначає ставлення до юридичної, правової системи та права в цілому. З точки зору філософії ця проблема пов'язана з питанням соціальної філософії та аксіом, оскільки вона передбачає аналіз орієнтації на цінність людини та її вплив на юридичну сферу. Згідно з думкою відомого філософа М. Вебера, правова культура є результатом взаємодії різних факторів, таких як юридичні системи, юридичні традиції та юридична практика. Однак він підкреслив, що кожна культура має свою особливість та норми, що визначають її специфіку та відмінності з іншими. Відомий філософ Г. Ф. Гегель, у свою чергу, вважає, що правова культура є резуль-

татом соціальної та державної взаємодії. Він був впевнений, що держава є основою правової системи і відіграє важливу роль у формуванні правової культури. Гегель також визнавав важливість знання закону та його правильного тлумачення для розвитку правової культури.

Національна культура та її вплив на правосвідомість людей також є важливим чинником у формуванні правової культури. Згідно з дослідженнями видатних культурологів, національна культура чинить значний вплив на формування цінностей і норм, що визначають ставлення людей до закону і правової системи.

Історично розвиток правової культури пов'язаний із розвитком суспільства в цілому. На різних історичних етапах відбувалися зміни в правовій системі, які впливали на формування правової культури. Філософські аспекти формування та розвитку правової культури пов'язані з розумінням природи права та його ролі в суспільстві. Одним із ключових понять у філософії права є «правосвідомість», що відображає рівень знання та розуміння правових норм і процесів у державі. Саме правосвідомість визначає ступінь правової культури суспільства та його готовність дотримуватися правових норм.

Історичні аспекти формування та розвитку правової культури пов'язані з еволюцією правових інститутів і традицій у різні періоди. Наприклад, у середньовічній Європі основними джерелами права були звичай і традиція. Проте з появою законодавства, нормативних актів і судів почав формуватися новий тип правової культури, що ґрунтується на знанні та дотриманні закону.

В епоху Відродження і Просвітництва юриспруденція і філософія процвітали і впливали на формування правової культури в Європі; у ХІХ і ХХ століттях розвиток індустріальних суспільств призвів до створення нових правових систем і розвитку правової культури у відповідь на виклики часу.

У сучасному суспільстві права культура є необхідним елементом для забезпечення верховенства закону та функціонування громадянського суспільства. Логіка права є одним із ключових компонентів правової культури і визначає, як право розуміють і застосовують у конкретних ситуаціях.

Логіка права – це система розуміння і застосування права в певних випадках, що відповідає науковим принципам, законодавству і правовим нормам. Вона ґрунтується на логіці розуміння права, зокрема на розумінні правових концепцій, понять та інститутів. Логіка розуміння права необхідна для забезпечення єдиного розуміння права суддями, адвоката-

ми та іншими фахівцями в галузі права. Це дає змогу однаково розуміти правові норми та застосовувати їх на практиці.

Одним із ключових компонентів логіки права є теорія права, яка визначає логічне розуміння правових понять і правила тлумачення правових норм. Застосування цієї теорії дає змогу уникнути помилок у застосуванні права та забезпечує однаковість суджень у юридичній практиці.

Іншим важливим компонентом логіки права є правова культура, яка впливає на формування правосвідомості громадян. Правова культура має відповідати потребам суспільства, забезпечуючи тим самим зростання довіри населення до правової системи та заснованих на ній рішень.

Таким чином, можна зробити висновок, що формування та розвиток правової культури має філософські та історичні аспекти, які не можна ігнорувати. Інформація про історію правової культури відображає її сучасний стан і вказує можливі напрями майбутнього розвитку. Загальні філософські питання, пов'язані з поняттями права і правової культури, також важливі для розуміння ролі права в суспільстві. Співвідношення логіки права і правової культури дає змогу розглядати право як компонент культури і знаходити особливості взаємодії правової системи та соціальних процесів у суспільстві. Здебільшого формування і розвиток правової культури залежить від безлічі чинників, в тому числі історичних, культурних, економічних, політичних та інших. Для розвитку правової культури необхідно враховувати її історичні та філософські аспекти, щоб сприяти розумінню права як частини культури. Також необхідно враховувати вплив нових технологій і соціальних змін на правову культуру та адаптувати її до нових реалій і викликів.

Панасюк Олександр
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет слідчої та детективної
діяльності
I курс, 4 група*

СУТНІСТЬ РЕЛІГІЇ ЗА ПОГЛЯДАМИ ЛЮДВІГА ФЕЙЄРБАХА

Мета. Дослідження специфіки релігійної природи безсмертя та воскресіння у творчості відомого німецького філософа Людвіга Фейєрбаха.

Спроба аналізу релігійного світогляду на основі основних робіт Фейєрбаха. З'ясування сутності проблеми релігійного безсмертя, природи релігії та віри в безсмертя у творчій спадщині німецького філософа Людвіга Фейєрбаха.

Актуальність. Роботи, над якими працював мислитель, актуальні для сучасної психології релігії, здатної пояснити такі феномени, як теопатологія, релігійний невроз, пояснення поведінки вірянина загалом. Підхід, сформований Фейєрбахом у питаннях релігії, є доволі актуальним і в майбутньому буде використовуватися для подальшого дослідження релігійних феноменів.

Основний матеріал. Ідея безсмертя імпонувала всім представникам німецької класики – від Канта до Шеллінга; їхній ідеалізм часто відображався як замаскована теологія, у межах традиції якої і намагалися триматися провідні представники. Постать Людвіга Фейєрбаха в історії філософії належить до того періоду розвитку філософської думки (XVIII–XIX ст.), яка отримала назву німецької класичної філософії. Незважаючи на те, що Берлінський університет славився іменами Гегеля, Шеллінга, Фіхте, усе ж значну роль Людвіга Фейєрбаха особливо слід відзначити – в розвитку філософської думки.

Свою філософську позицію Фейєрбах шліфував довго. Власне, його антропологізм як погляд на релігію виник і сформувався не одразу. Не погодившись із Гегелем щодо взаємозв'язку філософії та релігії, Людвіг Фейєрбах повністю протиставляє їх, як дві протилежні картини світу. Б. Биховський відзначає, що, за переконаннями пізнього Фейєрбаха, «Гегель надто раціоналізує релігію; у Фейєрбаха філософія зобов'язується відмовитись від релігії». Погляд на релігію і проблему безсмертя стає головною причиною розриву Фейєрбаха з гегельянством. «Не богослов'я, а філософія. Не віра, а мислення» стає головним кредо всього життя мислителя.

Висновок. Безумовно, підхід до розуміння релігії і проблеми безсмертя у Фейєрбаха – не просто констатація факту, а й, насамперед, той феномен, який впливав на філософські погляди мислителя в подальшому. Фейєрбах абсолютно не зміг погодитись із тезою тотожності буття і мислення. Матеріалізм Фейєрбаха допоміг глибше проаналізувати сутність релігії, природу та витoki сутності безсмертя. У подальшому творчість Людвіга Фейєрбаха варто оцінювати в питаннях релігійної психології, сучасних релігійних процесах та аспектах релігійної взаємодії.

Панчук Костянтин
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
15 група*

ОНТОЛОГІЧНИЙ СТАТУС ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Віртуальна реальність є технологічним проривом, який дозволяє користувачам занурюватись в інші світи та переживати інші життєві ситуації. У цьому контексті виникає питання про те, як віртуальна реальність впливає на наше розуміння світу та існування в ньому.

В онтологічній проекції виникає питання про природу віртуальної реальності, яка може бути розглянута як нова форма існування. Це означає, що реальність не обмежується фізичним світом, а може бути розширена до віртуального простору, що відкриває нові можливості для розвитку онтології. Однак, такий розвиток віртуальної реальності також породжує нові онтологічні питання. Наприклад, якщо віртуальний світ може існувати, то чи є він реальністю? Чи можна розглядати віртуальні об'єкти як реальні, якщо вони не існують у фізичному просторі? З одного боку, віртуальна реальність може бути розглянута як нова форма конструювання реальності, що дозволяє нам розширити наше розуміння світу. З іншого боку, можна стверджувати, що віртуальна реальність не може бути повноцінною реальністю, оскільки вона не існує у фізичному світі. Проте, така позиція може обмежувати наше розуміння реальності, оскільки ми можемо досліджувати та сприймати світ лише через наші фізичні обмеження. Окрім того, віртуальна реальність може мати вплив на наші моральні та етичні переконання. Наприклад, віртуальна реальність може дозволяти людям переживати ситуації, які їм були б неможливі у реальному житті, наприклад, використовуючи їх для тренування важливих навичок. Проте, це також може створити нові етичні питання, наприклад, якщо користувач віртуальної реальності може здійснювати насильство або шкодити іншим персонажам у віртуальному світі.

Щоб зрозуміти онтологічний статус віртуальної реальності, потрібно розглянути не тільки питання про те, як вона впливає на наше розуміння світу, але й про те, як ми використовуємо її у нашому житті.

Це може включати аналіз впливу віртуальної реальності на нашу моральну поведінку, а також дослідження можливостей використання віртуальної реальності для покращення людського життя. Також важливо розглянути питання про те, як віртуальна реальність впливає на наше сприйняття часу та простору. У віртуальному світі можна створювати необмежені просторові та часові світи, що може мати вплив на наше розуміння того, що є реальним. Одним зі способів розвитку віртуальної реальності є розробка більш складних та реалістичних систем штучного інтелекту, які можуть допомогти створювати більш повноцінні та реалістичні віртуальні світи. Проте, це також може поставити нові етичні та моральні питання, пов'язані зі створенням світу, який може мати власну свідомість та відчуття. В цьому випадку, потрібно буде вирішити питання про те, як відноситися до цих систем, та як забезпечити їхню безпеку та контроль.

Отже, розвиток віртуальної реальності є складним та багатогранним процесом, який вимагає ретельного аналізу та розуміння. Віртуальна реальність може мати реальний статус, оскільки вона може бути інтенційно сприйнята свідомістю. Однак, варто звернути увагу на ризики залежності від віртуальної реальності та її вплив на моральні та етичні питання. Вивчення онтології віртуальної реальності є важливим для подальшого розвитку технології та її використання.

Пархоменко Александра
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс, 6
група*

СВОБОДА І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ПРАВІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Для кожної людини, який не був би її світогляд – свобода належить до числа вищих ідеалів. Будь-хто, незалежно від національності, статі, кольору шкіри, віросповідання, віку має право на те, щоб до неї ставилися як до особистості, як до людини, яка має ім'я та свій багатий внутрішній світ, а не як до тварини, засобу виробництва. Вона народжена, аби бути вільною.

У стародавньому суспільстві свобода була мінімальною. Спочатку соціальні норми стародавнього суспільства були орієнтовані на обмеження свободи і формулювалися як заборони. Згодом з'явилися норми, що надавали свободу, можливість здійснювати певні дії, тобто з'явилися права, а пізніше виникло право.

На переконання Сократа, по-справжньому вільною є та людина, яка вміє контролювати свої інстинкти та потреби, а ті, хто не можуть стримувати своїх інстинктів, в кінцевому випадку стають їхніми жертвами, рабами власних вад.

Й. Фіхте наголошував у своїй праці «Науковчення», що принципом людського життя є абсолютна свобода. Однак абсолютно вільним для нього є не окрема людина і навіть не весь людський рід, а лише над-емпіричне «Абсолютне Я», яке здатне досягти повноти свого саморозвитку й самовиразу та діяти згідно з внутрішньою необхідністю розумної волі.

Якщо ми поставимо питання, що є принциповою умовою реалізації повної свободи людини, то можемо дійти висновку, що основні типи життєвих позицій – це теїстичний та атеїстичний світогляд, які мають різні відповіді на це питання.

Згідно теїзму, свобода людини надана Богом або іншою силою, що сприймається як дар, а також вона є невід'ємною частиною людської природи та відповідним чином має бути захищена та поважна. На думку Кузанського, свобода полягає в тому, що людина може самовизначатися та самостійно вибирати свій шлях у житті. Він розглядав свободу як найвищу цінність, яка дозволяє людині розвиватися та здійснювати свої потенціали.

За атеїстичним підходом, свобода розглядається як внутрішня характеристика людини, яка не залежить від Бога чи божественного, надприродного дару, а заснована на її власних виборах, цінностях та відповідальності за їх наслідки. За Фейєрбахом, свобода полягає в тому, щоб позбавитися впливу релігії, яка, на його думку, забороняє людині розглядати себе як суб'єкта свого життя та своєї діяльності.

Будучи мірою свободи, право водночас стало і ступенем відповідальності за діяльність особи, тобто людина має волю та може вільно здійснювати свої вчинки, проте вона також несе повну відповідальність за наслідки своїх дій, які можуть мати негативний вплив на суспільство.

За філософією Аристотеля, відповідальність полягає у виконанні своїх обов'язків, тоді як у філософії Канта вона пов'язана з обов'язком дотримуватися моральних принципів.

На думку Жана-Поля Сартра: людина повинна нести відповідальність за свої вчинки та за свій внутрішній світ, стверджуючи, що особа завжди вільна вибирати, але разом з тим несе відповідальність за ці вибори. Можна наголосити, що відповідальність невіддільна від свободи, оскільки вона є наслідком вільної волі людини.

Отже, історія розвитку суспільства – це історія розвитку свободи особистості в соціумі, де людина свідомо реалізувала свою волю у власних діях, що уособлює право як інструмент для створення порядку в державі. Свобода та відповідальність – це взаємопов'язані поняття в правовій системі, які означають, що кожна особа має право на вільний вибір, проте вона повинна нести відповідальність за свої вчинки. Тому ця тема є актуальною у вимірах філософії і до сьогодні не втрачає своєї значущості, оскільки є вічною.

Піголенко Олександр

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
аспірант кафедри філософії*

РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ У ДУХОВНОМУ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Філософія та проблеми, які вона вирішує залишаються актуальними для сучасного суспільства, оскільки дана наука допомагає нам зрозуміти сутність світу та значення нашого існування в ньому, а також сприяє вирішенню важливих соціальних й етичних питань.

Філософія – це наука про загальні принципи та сутність реальності, що базується на розумінні світу та життя в цілому. Філософія досліджує різні аспекти людського існування, включаючи метафізику (сутність реальності), етику (моральність та поведінка), епістемологію (знання та раціональність), логіку (мислення та аргументація) та історію філософії. Для духовного розвитку суспільства та людини важливі такі риси філософії як: рефлексивність – філософія орієнтована на самопізнання та аналіз світу, філософія пропонує розглядати світ з іншого погляду та постійно переосмислювати наші переконання та знання; раціональність – філософія використовує логічні та аргументативні методи дослідження, зосереджуючись на доказах та обґрунтуванні; універсаль-

ність – філософія орієнтована на загальні принципи та закони, які можуть застосовуватись у будь-якому контексті; критичність – філософія піддає сумніву усталені переконання та знання, досліджуючи їхню сутність та обґрунтування; методологічна свобода – філософія не має однієї загальноприйнятої методології, що дозволяє досліджувати різноманітні підходи та традиції.

Особливості філософії полягають у тому, що ця наука постійно формує нові питання та проблеми, що можуть бути складними для вирішення. Крім того, філософія не має чіткої мети або завдання, яке мала б виконувати. Її дослідження можуть мати абстрактний характер, іноді не маючи прямого практичного застосування, але несучи у собі важливе духовне значення.

Іншою особливістю філософії є її історичність. Багато ідей та концепцій, які досліджуються в сучасній філософії, мають свої корені в історії філософії. Філософія є не тільки наукою про сучасний світ, а й про історію людства та його розвиток, що дозволяє нам прослідкувати цивілізаційний розвиток духовності.

Також філософія є інтердисциплінарною наукою – вона переплітається з іншими науками, такими як науки про людину, соціологія, політологія, психологія, науки про природу та інші. Це дозволяє філософії досліджувати різноманітні аспекти людського існування та їх взаємозв'язки, включаючи духовний вимір.

Важливо, що філософія є незамінною складовою культури та освіти. Вона надає людині засоби для розуміння себе та навколишнього світу, розвиває критичне мислення та розкриває духовне значення етичних питань. Філософські ідеї та поняття переплітаються з культурними й історичними аспектами суспільства й допомагають збагатити наше розуміння світу, віднайти духовні підвалини його розвитку.

Філософи досліджують, які принципи моралі можуть бути універсальними та об'єктивними, та як вони можуть бути застосовані до конкретних ситуацій у реальному світі. Такі питання, як, наприклад, евтаназія, смертна кара, аборти, справедливість та рівність, мають етичну складову, яку можна досліджувати з різних філософських позицій. Філософія також досліджує питання про сутність речей та як вони взаємодіють у світі. Це може включати питання про сутність людини та її відносин зі світом, питання про взаємодію розуму та тіла, й питання про роль волі у нашому житті. Крім того, філософія може допомогти людям розвивати критичне мислення та аналітичні навички, що може бути корисним у багатьох аспектах життя.

У підсумку зазначимо, що коло проблем філософії включає безліч питань, що становлять основу нашого розуміння світу та місця духовності в ньому. Філософія досліджує фундаментальні питання, які впливають на наш погляд на світ та наші думки, духовний та культурний розвиток людської цивілізації..

Підлуська Марта
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
6 група*

ПРАВО І РЕЛІГІЯ: ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ

На сьогоднішній день важливим засобом регулювання суспільних відносин є соціальні норми права, моралі, традиції, релігії, ритуали та звичаї. Провідне місце у регулюванні суспільних відносин посідає саме релігія. Релігійні норми – одні з найстаріших норм, які виникли одночасно зі звичаями і навіть передували правовим нормам.

Проблема співвідношення релігії та права тягнеться ще з античності і є актуальною дотепер. Наприклад, давньогрецький філософ Аристотель обґрунтував, що однакове благо особи і суспільства щодо останнього є чимось вищим і божественним. Християнське вчення про створення світу Богом стало підґрунтям для визначення сутності людини, як вільної та автономної істоти. Слід згадати і про давньоримського юриста Доміція Ульпіана, який зазначав «Сутність права йде через моральні чи релігійні приписи: живи чесно, не шкодь іншим, віддавай кожному належне» і саме це дало поштовх вважати свободу людини залежною від Бога.

Як зазначав дореволюційний вчений Микола Ренненкампф, теологи-юристи вбачали у праві результат занепалої природи людини і намагались пояснити юридичні норми волею Божою. Якщо поглянути на співвідношення релігії та права з філософської точки зору, то можна зрозуміти, що дані норми висвітлюють спільну кінцеву і найголовнішу мету для будь-якої людини-спасіння. Бог для кожного з нас бажає тільки добра та прописує це у своїх нормах. Право попереджає та захищає нас від неправомірного діяння.

Свої погляди на співвідношення права та релігії мав Фома Аквінський. Мислитель стверджував, що природний закон, який виступає джерелом

права, є проявом причетності людського розуму до божественного. Концепція «король Божою милістю», яка є розвитком біблійного положення про те, що усяка влада від Бога, означає, що державна влада бажана Богом, а певна особа посідає це місце милістю Божою, а не особистою заслугою.

Визначальним чинником наукового середньовічного праворозуміння є вчення Августина Блаженного, який говорив, що Бог то є особа. Саме тому людина, яка створена за подобою Бога і має душу, також є особою, природа якої спотворена гріхами. Зв'язок людини з Богом означає, що індивід існує у двох вимірах – у сфері метафізики та сфері людських правовідносин, які формуються переважно державою. Така думка дає змогу припустити необхідність узгодження людського правопорядку із вимогами всезагального закону, бо індивід, як підданий, зобов'язаний слідувати приписам свого суверена, але як християнин він не може бути остаточно визначений нормами позитивного права.

Отже, підсумовуючи вище зазначене, доцільно наголосити, що суспільні регулятори – право і релігія є нормативними, мають ієрархічну систему джерел, а також відповідальність за порушення їх приписів. Релігійна правова система – це єдиний моральний і правовий регулятор суспільних сфер життя, який містить у собі засади справедливості, чесності та відповідальності. Саме тому, співвідношення права з релігією є спірним питанням, яке потребує подальшого дослідження.

Плескач В'ячеслав

*Науково-дослідний інститут державного
будівництва та місцевого самоврядування
аспірант напрямку підготовки
«конституційне право, муніципальне
право»*

ПРОБЛЕМА САМООБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ЛЮДИНИ І НАРОДУ ЧЕРЕЗ ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЇ І ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Питання не просто меж, але навіть і визначення поняття «свобода» займає одне з центральних місць в історії філософської думки та супут-

ньої дискусії ще з античних часів. У загальноприйнятому розумінні свобода – це одна з основних, найскладніших філософських категорій, яка визначає сутність людини, що складається з її здатності мислити і діяти відповідно до своїх намірів, бажань та інтересів, а не внаслідок якогось примушування [2, с.352]. Попри те, що ця дискусія є настільки тривалою, вона не лише не втрачає свою актуальність, але навпаки – з плином часу лише набуває її в світлі нового контексту при розвитку суспільства і відповідних публічних інститутів, притаманних демократичним державам, як-от і органам конституційної юрисдикції. Адже у країнах, де такі інститути існують вони мають значний вплив на порядок здійснення суверенного волевиявлення через контроль як представницьких демократичних інститутів (в першу чергу парламенту), але часто і самого ж народу. Такий конституційний контроль органів конституційної юрисдикції інколи порівнюють із підміною волі суверена (народу), або і навіть її узурпацією. Такі твердження, однак, не мають достатнього теоретико-правового підґрунтя.

В цьому відношенні Конституційний Суд Литовської Республіки свого часу в рішенні від 11 липня 2014 року у справі № КТ36-N10/2014 слушно підкреслював, що Конституція має зобов'язуючу силу також і по відношенню до самого ж народу, тому верховна суверенна влада народу може здійснюватися, в тому числі безпосередньо (через референдум), лише з дотриманням Конституції і це не може розцінюватися як обмеження суверенних повноважень, що належать усьому народу.

Ця теза знаходить своє підсилення у практиці Конституційного Суду Республіки Молдова який у постанові від 16 травня 2013 року зауважує, що легітимність повноважень Конституційного Суду щодо здійснення контролю за конституційністю правових актів впливає з самої Конституції.

Пізніше дещо подібну тезу підтримав у своєму рішенні і Конституційний Суд України, зазначивши у рішенні від 26.04.2018 року №4-р/2018, що установча влада по відношенню до так званих встановлених влад є первинною: саме в Конституції України визнано принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову та визначено засади організації встановлених влад, включно законодавчої. Будучи результатом здійснення установчої влади народу, Конституція України шляхом встановлення порядку внесення змін до неї визначає процедурні межі для здійснення влади і самим народом.

Дещо складніше виглядає проблематика обмеження свободи і суверенних повноважень народу в контексті діяльності органів конституційної юрисдикції, як-от і Конституційного Суду України. Адже на відміну від самої Конституції, яка є результатом здійснення установчої влади народу, рівень легітимності конституційних суддів, через діяльність яких Конституція власне і стає «живим документом», на перший погляд, може видаватися суттєво нижчим і навіть недостатнім. Такі сумніви у легітимності конституційних суддів (суддів конституційних судів), тим не менше, видаються передчасними. Адже Конституційний Суд також утворюється народом і сам же народ на нього й покладає функції контролю над політичною владою (а іноді і над самим народом). Народ, через прийняття Конституції, приймає правила здійснення ним влади: які будуть проводитись референдумами і вибори, за дотримання яких правил тощо. Перефразовуючи Джона Стюарта Мілля можна сказати, що людина може бути вільною у всьому – крім того, як обрати несвободу, тобто людина не може стати по своїй волі рабом. Аналогічно народ, приймаючи Конституцію і встановлюючи в ній систему конституційного контролю через діяльність Конституційного Суду, визначає порядок здійснення своїх власних суверенітету і влади, а не позбавляється їх і не передає їх утвореним таким чином органам.

Цю позицію красномовно підкреслюють Ю. Барабаш, Д. Бейноравічус і Ю. Вальчук тезою про те, що через конституційний контроль суддя Конституційного Суду говорить від імені суверена (народу) і в такий спосіб приймає участь у вираженні його волі [1].

Підсумовуючи можна зробити висновок в тім, що прийняття Конституції слід розглядати як самообмеження суверена (народу) у здійсненні ним своєї влади. Різновидом цього самообмеження є і утворення органу конституційної юрисдикції, як-от Конституційного Суду. Проте ані прийняття Конституції, ані утворення Конституційного Суду не можна розглядати як позбавлення суверена його прав та повноважень, його підміну чи узурпації такої влади – такі дії є не обмеженням народного суверенітету, а способом його здійснення і проявом народної свободи, адже поняття свободи не є рівнозначним всюдозволеності – і прийняття Конституції, яка стає «живим документом» у рішеннях і через діяльність Конституційного Суду, є способом запобігання перетворенню свободи народу і окремо взятої людини у всюдозволеність, яка б посягала на права і свободи інших.

Література:

6. Barabash, Y.; Beinoravičius, D.; Valčiukas, J. 2022. Invisible Constitution as an instrument of consolidation of nation and defence of democracy, Insights into Regional Development 4(3): 110–126. [https://doi.org/10.9770/IRD.2022.4.3\(7\)](https://doi.org/10.9770/IRD.2022.4.3(7))
7. О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Філософія – Вид. 2-е: підручник. Харків : Видавництво «Право», 2018. 432 с.

Плотницький Владислав

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
9 група*

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ДЕМОКРАТІЇ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС

Ідея утопічної держави з ідеальним політичним режимом турбує людей вже не одне тисячоліття. І на даний момент багато людей можуть сказати, що найкращий політичним режимом вже був винайдений і це демократія. Проте є багато фактів, які можуть розвіяти цю думку.

Історія демократії бере свій початок ще з давніх часів. Ця ідея згідно з історичними джерелами народилася в грецьких полісах. А перші згадки про демократію ми можемо зустріти в роботах давньогрецьких філософів, таких як: Геродот, Платон та Аристотель та інших.

Пізніше демократія стала важливим фундаментом для політичного розвитку інших країн світу, до прикладу можна навести США, Південну Корею, Норвегію, Канаду, Німеччину та інші. Однак, не зважаючи на її популярність, вона також мала і має багато недоліків та проблеми.

Для початку варто згадати погляди відомих письменників, політиків, філософів, які наголошували що ця форма правління не є ідеальною і навіть критикували її.

До прикладу можна навести слова Платона, який критикував цей політичний режим. На його думку, кожна людина є особистістю, що має неоднакові здібності, через що можуть виконувати різні види робіт з різною швидкістю і якістю. Він вважав, що в ідеальній державі кожен має «робити своє», відповідно до своїх навичок. Демократія – це влада більшості над меншістю, яка може як бути законною, так і не законною (якщо

народ захопив владу насильницьким методом). А відповідно і існувати, як форма справедливого та ефективного вибору вона не може.

Розглянувши економіку при демократичному правлінні можна зазначити, що міф про економічну ефективність та стабільність можна розвіяти. Для прикладу можна навести праці Шміттєра Ф. К. та Карла Т. Л. у яких в розділі «Чим не є демократія» доводиться, що недемократичні форми правління здатні бути більш ефективними ніж демократичні. Виборці, які бояться втратити свій чин, не приймають важких і водночас складних рішень. Що в свою чергу може призводити до кризи у всій країні. Використання важливих для країни проблем за для маніпуляції натовпом та їх думками, приводить до перемоги в політичних виборах.

Демократія через свою не ідеальність може перетворитися на охлократію, через яку влада може потрапити до невдалого лідера, що призведе до негативних наслідків, як для людей так і для держави.

Загалом, можна стверджувати, що кожна форма правління має свої переваги та недоліки. Демократія, хоч і вважається однією з кращих, також має свої недоліки, такі як: бюрократія, партійні інтереси, відсутність швидких та рішучих дій в екстремальних ситуаціях та інші. Однак, необхідно пам'ятати, що демократія є формою правління, в якій громадяни мають право висловлювати свою думку та впливати на процес управління, а це є надзвичайно важливим для забезпечення справедливості та рівності у суспільстві. Тому можна стверджувати, що хоч демократія і не є ідеальним політичним режимом, але все ж вона єдиною на даний момент, яка спроможна надати стільки свобод своїм громадянам на даний момент.

Проценко Світлана

Український державний університет

залізнично транспорту

факультет ІКСТ, 5 курс,

група 211-АКІТ-Д22

NETIQUETTE ЯК НОВА ФОРМА ЮРИДИЧНОГО ЕТИКЕТУ В ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЯХ

У сучасному цифровому світі, де онлайн-комунікації стали неодмінною частиною нашого життя, виникла потреба в новій формі юридично-

го етикету – netiquette, під яким розуміють систему правил та прийомів поведінки в Інтернеті, які регулюють взаємодію користувачів в мережі та сприяють культурному спілкуванню в Інтернеті. Netiquette охоплює різні аспекти, такі як етикет електронної пошти, правила спілкування в онлайн-чатах та форумах, етикет в соціальних мережах тощо. Ці правила допомагають забезпечити безпеку, повагу до інших користувачів та підтримувати культурну атмосферу в Інтернеті.

Важливою особливістю онлайн-спілкування є відсутність невербальної комунікації, тому все інформаційне навантаження лягає на письмове слово, а компенсаторну функцію емоційних станів у мережевій комунікації виконують символічні значки, в яких емоції представлені буквами, цифрами та пунктуацією.

Під час онлайн-спілкування в юридичній практиці важливо дотримуватися правил «гарного тону»: оформлення повідомлень має бути легким для читання, інакше вони можуть бути проігноровані або спричинити негативну реакцію; не використовуйте трансліт або схожі символи замість літер, не друкуйте слова у верхньому та нижньому регістрі, не використовуйте забагато розділових знаків та смайликів; довгий текст слід поділити на абзаци. Дотримання мовних норм та законів логіки також є важливим, оскільки невірне використання мови може призвести до упередженого ставлення.

Скорочення повідомлень застосовується для збереження місця на сторінці, особливо для блогів. Бажано також приховувати великі файли, наприклад, зображення, які можуть завантажуватися довго. Відвідувач повинен мати можливість завантажити їх тільки після виявлення бажання.

Починаючи спілкування в цифровому просторі, слід звернути увагу на те, як це роблять інші. Якщо хтось надсилає вам голосове повідомлення, стікер або емодзі, відповідь у подібному форматі буде доречною.

На зборах Zoom зазвичай усі згодні, що камера повинна бути увімкнена або вимкнена. Якщо хтось із учасників не може користуватися камерою або не бажає з'являтися на екрані, він повинен повідомити про це інших учасників.

У інтернет-етикеті існує ряд вчинків, які вважаються неприйнятними для більшості користувачів. Серед них можна виділити такі:

1. Флейм – бурхливе обговорення, що несподівано виникло, в розвиток якого учасники зазвичай забувають про початкову тему, переходять на особистості і не можуть зупинитися.

2. Флуд – повідомлення в інтернет-форумах і чатах, які не несуть ніякої корисної інформації. Флуд поширюється як від нічого робити, так і з метою тролінгу, наприклад, з бажанням комусь досадити.

3. Спам – повідомлення, що надсилаються вам від невідомих людей або організацій, яким ви не давали на це дозволу.

Отже, *netiquette* відіграє все більш важливу роль у нашому світі онлайн-комунікацій, тому що він встановлює стандарти поведінки в Інтернеті та відображає нову форму юридичного етикету. Зважаючи на це, можна зробити висновок, що знання та дотримання *netiquette* – це необхідна умова для успішної взаємодії в Інтернеті, яка допоможе зменшити кількість конфліктів та непорозумінь та створити більш гуманне та етичне Інтернет-середовище, в якому кожен буде вільно спілкуватись, не порушуючи прав та свобод інших користувачів.

Сердюк Валентин

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
аспірант кафедри міжнародного
права,
1 курс, група 19мп-22-01/293*

ВПЛИВ ФІЛОСОФІЇ НА ЕВОЛЮЦІЮ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА СВІТОВІ ЦІННОСТІ

Еволюцію міжнародного права та формування глобальних суспільних цінностей можна вважати як процес, який багато в чому завдячує розвитку філософської думки. Ми можемо стверджувати, що сучасне міжнародне публічне право пройшло великий шлях свого розвитку та все ще залишає актуальними питання: війни та миру, глобальної безпеки та місця людини в міжнародному праві.

Розглядаючи дане питання, вважаємо необхідним спочатку звернутися до Гуго Гроція. Значення трактату Гроція «Про право війни і миру» для науки міжнародного права полягає в тому, що він уперше спробував викласти саме те право, що «визначає відносини між багатьма народами або їхніми правителями», тобто міжнародне право в його сучасному розумінні. Політико-правове вчення Гроція, яке поширюється на сферу внутрішньодержавних та міжнародних відносин, спрямоване на утвер-

дження правових принципів у сфері зовнішньої політики й на досягнення миру. Розглядаючи питання про те, якій саме цінності надати пріоритет – свободі чи миру, Гроцій у цьому політико-правовому виборі, без сумніву, перевагу надає миру [1, с. 16].

У трактаті «Про право війни і миру» Г. Гроцій запропонував новий тип світової спільноти, заснований на раціонально-правових принципах рівності, співпраці, справедливості і взаємності у відносинах між всіма людьми, народами і державами, на ідеї єдиного міжнародного правопорядку, що добровільно встановлюється і що послідовно дотримується суверенними державами. Його теорія права засновується на тій же ідеї людського суспільства як правового співтовариства, що підкоряється «праву народів» (*jus gentium*), яке, в свою чергу, засновано на природному праві, загальному для всіх людей і народів. Так, яскраво простежується лінія проблеми війни та центральної ролі людини, яка прагне до миру, справедливості, раціональності та загальної рівності в суспільстві [2].

Дещо схожими можна вважати погляди Шарля Луї Монтеск'є. В своїй роботі «Про дух законів» (1748), Шарль Луї Монтеск'є зазначав: «Як жителі планети, розміри якої роблять необхідними існування на ній різних народів, люди мають закони, що визначають відношення між цими народами: це міжнародне право». Тому можна стверджувати, що потреба в міжнародному праві полягає в усвідомленні суспільствами своєї сили, що невідворотно призведе до стану війни між народами та потребує обмеження за допомогою законів. Звідси і потреба в розвитку міжнародних відносин у контексті мирного діалогу та спільних правових зобов'язань, адже, як справедливо зазначає Ш. Монтеск'є: «Тільки у рідких випадках закони одного народу можуть бути в нагоді і для іншого народу», тому свосереднім вирішенням можна вважати імперативні міжнародні правила, які могли б гарантувати дотримання загального миру та безпеки [3, с. 104].

З точки зору німецького філософа Георга Гегеля, головним і єдиним актором у міждержавних відносинах є держава. Тільки держава володіє суверенною волею, яка визначає вектор зовнішніх відносин з іншими державами. Зовнішні зносини не обмежують суверенітет держави, а лише констатує факт взаємного визнання, що і формує міжнародне право. Г. Гегель зазначав, що в сфері міжнародних зносин не існує головного суб'єкта, який би стояв вище за суверенну волю держав, тому це природно, що зобов'язання не завжди дотримуються, воля держав не до-

ходить згоди, і як наслідок держави звертаються до війни, як до єдиного засобу для вирішення спорів та природнього розвитку подальших міжнародних відносин [3, с. 105].

Так, аналізуючи справедливі твердження Г. Гегеля можна погодитись, що в міжнародному публічному праві немає місця для «верховного» суб'єкта, адже суть міжнародних зносин – це суверенна рівність кожного учасника відносин та зобов'язань. У цьому випадку своєрідне вирішення можна вбачати в загальних цінностях, які відображають спільну мету, бажання та орієнтир розвитку суспільства в цілому, яке проживає в сукупності суверенних суб'єктів.

Як вважав І. Кант, цінності самі по собі не мають буття, їм притаманна лише значущість, вони суть вимоги, звернені до волі, цілі, поставлені перед нею. Але тоді проблематичним видавалось саме існування цінностей, їх імперативний характер щодо поведінки суб'єкта та важливості їх суворого дотримання. Розвиток міжнародно-правових цінностей можна вважати гарним проявом втілення ідей Г. Гроція та Ш. Монтеск'є, з точки зору рівності, дотримання договорів та важливості мирного співіснування. Цінності і є тим головним орієнтиром еволюції міжнародного права, завдяки розвитку яких, людина і важливість її життя виходять на перший план, і саме цінності є фундаментальною основою імперативних норм, які покликані регулювати міжнародні відносини, підтримувати міжнародний мир та безпеку [4].

Підсумовуючи, можна зазначити, що розвиток філософської думки дуже помітно вплинув на розвиток міжнародного права та на життя суспільства сьогодні. Антропоцентризм, винесення людини та її життя на перший план дозволило пройти шлях від часів війни до миру. І хоча міжнародне право, це система з горизонтальним методом регулювання, потрібно працювати та розвивати цей метод завдяки загальному спільному орієнтиру, вираженому в спільних для всього людства цінностях, з подальшим впровадженням імперативів прийнятних для суверенних держав.

Література:

1. Павко Я. Гуго Гроцій – один із засновників науки міжнародного права. Наукова Бібліотека. Вісн. 6/2011. С.15–16.
2. Киріллова Е. А. Раціоналістична концепція природного права Гюго Гроція: реферат. URL: http://4ua.co.ua/law/xb2ad78a5c43b89421316d27_0.html (дата звернення 07.12.2022).

3. М. В. Цюрупа Філософсько-правові основи міжнародного права у творах Ш. Монтеск'є та Г. Гегеля: стаття. Проблеми філософії права. – 2003. – Том 1, с. 103–106. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8543/23-Tsuirupa.pdf?sequence=1> (дата звернення 29.11.2022).

4. Еволюція філософських уявлень про людські цінності: реферат. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/philosophy/13262/> (дата звернення 29.11.2022).

Сердюк Анастасія, Єлсуков Кирило
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс, 16
група*

САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ ПОСТМОДЕРНУ

Протягом життя людина постійно знаходиться у пошуку свого призначення та місця у світі, а також своєї соціальної ролі, яку вимагає суспільство. Зараз самоідентифікація стає складнішою, оскільки людина потребує чітких уявлень про навколишній світ та ідентифікування зі своєю соціальною групою. Завдяки збільшенню обсягів інформації, відомі явища та процеси набувають неоднозначності та втрачають чіткі межі. Самоідентифікація особистості в ситуації постмодерна є складним та багатовимірним процесом, що включає в себе не лише внутрішню самооцінку, але й зовнішні фактори, такі як культурні, соціальні та технологічні впливи. У цій роботі пропонуємо розглянути особливості сприйняття ідентичності як процесу, який може змінюватися і прогресувати протягом життя.

Перед розглядом даного питання слід зазначити, що таке самоідентифікація. Самоідентифікація – це процес визначення власної ідентичності, який включає у себе різні аспекти, такі як вікова, статева, етнічна, культурна, соціальна та інші характеристики. Самоідентифікація може мати важливі наслідки для людини та її оточення. Наприклад, вона може вплинути на вибір професії, сімейного стану, ставлення до різних соціальних груп, політичної орієнтації та багато іншого.

У постмодерній культурі самоідентифікація стає більш індивідуалізованою та рухливою, що може відобразитися в тому, як люди визнають свою ідентичність та знаходять спільноти, які відповідають їхнім

потребам та переконанням. Однак, цей індивідуалізм може також викликати почуття втрати спільноти та зв'язку з іншими, що може призвести до почуття самотності та відчуження. Тому важливо, щоб люди знаходили спільноти та мережі підтримки, які відповідають їхнім потребам та переконанням.

У сучасному світі людина стикається зі значними змінами в соціальному та культурному оточенні, як: зростання міграційних процесів, зміна цінностей та розвиток технологій. Це може призвести до складнощів у визначенні своєї ідентичності, оскільки людина може відчувати себе частково належною до різних груп, але не повною мірою до жодної з них. Доктор філософських наук Г. Ф. Хоружий зазначив, що «в наш час самоідентифікація суттєво ускладнюється, оскільки людина потребує чітких уявлень про навколишній світ і стає важчим ідентифікувати певну соціальну групу як «свою»».

Самоідентифікація відображає процес пошуку власної сутності, який пов'язаний з самопізнанням та самовизначенням особистості. Цей процес може включати в себе розуміння власних цінностей, переконань, потреб, бажань та інтересів, а також взаємодію з оточуючим світом та іншими людьми. Люди можуть використовувати ці методи для розуміння своїх власних думок, почуттів, потреб та переконань. Це може допомогти відповісти на питання: «Хто я?» та «Що визначає мою ідентичність?».

У постмодерному світі люди мають можливість експериментувати зі своєю ідентичністю, відчуваючи більшу свободу вибору та гнучкість у визначенні себе. Залежно від ситуації та контексту, люди можуть змінювати свою поведінку, цінності, щоб краще відповідати потребам та очікуванням оточуючих людей. Такий підхід допомагає людям бути більш адаптивними до різних ситуацій та змін, а також дозволяє їм досліджувати різні аспекти своєї особистості та розширювати свій життєвий досвід. Проте, також існує ризик того, що люди можуть втратити стійкість своєї ідентичності та стати залежними від зовнішніх факторів, що може призвести до втрати самоповаги та нерозуміння власних потреб та бажань. Учений Є. Соколова звернула увагу на те, що «один з сучасних соціальних і психологічних дискурсів невизначеності фокусується навколо проблеми свободи індивідуального вибору ідентичності в умовах «суспільства ризику», що перебуває в процесі глобалізації».

Сучасність характеризується новою специфікою – «віртуальною» самоідентифікацією та «мережевою ідентичністю». З'явилися та продо-

вжують розвиватись різноманітні «мережеві спільноти» або «віртуальні спільноти», де учасники активно спілкуються та співпрацюють у віртуальному просторі, який їм доступний за допомогою реєстрації під різними іменами. У мережевому суспільстві людина має повну «свободу» самоідентифікації, змінюючи такі незмінні в реальному світі характеристики, як расова та національна належність, стать, вік тощо. Це дає людям можливість експериментувати зі своєю ідентичністю та відчутти більшу свободу вибору, а також бути частиною різноманітних спільнот, які раніше були недоступні через фізичні межі та інші обмеження. Однак, зі зростанням віртуальної самоідентифікації виникають нові проблеми, зокрема втрата зв'язку з реальним світом і справжніми взаєминами, а також здатності до спілкування та співпраці в реальних ситуаціях.

Підсумовуючи, слід зазначити, що умови постмодерну відкрили нові можливості для самоідентифікації людини. З'явилась можливість експериментувати зі своєю ідентичністю та відчутти більшу свободу вибору, що стало можливим завдяки розвитку інтернету та соціальних мереж. Таким чином, самоідентифікація в умовах постмодерну має як позитивні, так і негативні наслідки. Людина повинна бути усвідомленою щодо своїх виборів та дій у віртуальному просторі та зберігати зв'язок з реальним світом, щоб уникнути можливих негативних наслідків.

Сікан Єлизавета

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультету прокуратури, 1 курс, 15
група*

ПАРАДОКС ПРОТАГОРА І ЕВАТЛА ТА СУЧАСНІСТЬ

Парадокс Протагора та Еватла – це класичний філософський парадокс, який досліджує природу обов'язку та відповідальності. Хоча це гіпотетична ситуація, яка навряд чи трапиться в сучасному світі, принципи, що лежать в її основі, все ж можуть бути застосовані до сучасних етичних і правових дилем. Парадокс ставить питання про те, чи той, хто погодився надати послугу, все ще зобов'язаний це робити, якщо він більше не хоче або якщо обставини змінюються. У сучасному світі це може стосуватися таких ситуацій, як підрядник, який звільняється

з роботи після того, як погодився її виконати, або працівник, який звільняється з роботи після того, як прийняв пропозицію.

Парадокс Протагора, також відомий як парадокс суду, – це філософська дилема, яка ставить питання про природу істини та справедливості. В історії Протагора просять навчити молодого чоловіка Еватла мистецтву публічних виступів, обіцяючи заплатити, як тільки Еватл виграє свою першу судову справу. Однак Еватл вирішує не займатися адвокатською діяльністю і відмовляється платити Протагору. Тоді Протагор подає Еватла до суду, стверджуючи: «Якщо я виграю справу, згідно із законом, студент повинен заплатити мені, тому що справа стосується неспланиваних зборів. І якщо я програю, студент все одно повинен заплатити мені, тому що він виграв свою першу справу. У будь-якому випадку я буде виплачено». Еватл в свою чергу стверджує, що він не повинен платити, оскільки він ніколи не виграв справу. Це створює парадоксальну ситуацію, коли твердження обох сторін видаються правдивими та хибними водночас.

Це ставить під сумнів ідею про те, що існує об'єктивна істина, яку може визначити суддя чи присяжні. Замість цього він припускає, що істина суб'єктивна і залежить від індивідуальних точок зору. Парадокс також підкреслює складність правових систем і труднощі в досягненні справедливості. Воно ставить під сумнів, чи справді справедливість колись може бути задоволена, і чи здатний закон вирішувати конфлікти чесним і справедливим способом.

У сучасному світі ми часто стикалися з такими ситуаціями! Чи не так? Приклади демонструють, що парадокс Протагора може бути застосований в різних сферах життя. Наприклад, у сфері політики, коли виборці голосують за кандидата, який обіцяє реформи, але коли цей кандидат обирається, виявляється, що він не здатен провести необхідні зміни через системні обмеження. Парадокс фейкових новин, який можна розглядати як сучасну інтерпретацію парадоксу Протагора. Якщо ми стверджуємо, що фейкові новини неправдиві, то ми припускаємо, що є таке щось як істина, і що ми можемо її розрізнити. Але якщо ми не можемо розрізнити, що правда, а що ні, то наші ствердження про істину є невірними. Це може призвести до парадоксальної ситуації, де ми не можемо сказати, що є правдою. Те саме стосується юристів, фінансових консультантів, економістів, політиків тощо. Професіонали часто борються з цією дилемою, яка їх розриває, намагаючись знайти найбільш прийнятний варіант дій. Чому це дилема? Тому що обидві сторони мають вагомі аргументи.

Такі ситуації показують, що парадокс Протагора є актуальним і важливим для розуміння ситуацій, коли обіцянки і реальність не збігаються. Вивчення парадоксу Протагора може допомогти людям розвивати критичне мислення та підвищувати свідомість про те, що обіцянки та реальність можуть не завжди збігатися. Це може бути корисно як в особистому житті, так і в бізнесі та політиці, де дійсність часто відрізняється від того, що було обіцяно. Навчання людей розрізняти обіцянки від можливостей та вчасно реагувати на ситуації, коли реальність не відповідає обіцянкам, може сприяти покращенню як особистого, так і суспільного життя.

Скотницька Єлизавета

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет приватного права
та підприємництва
1 курс, 2 група*

ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ДЛЯ ПРАВА

На всіх етапах свого існування людина прагне осмислити, пізнати саму себе та світ навколо себе. У цьому аспекті право не є винятком. Саме філософія дає теоретичне та практичне вирішення різноманітних проблем, дає можливість орієнтуватися у нескінченному різноманітті фактів та процесів, допомагає людині у визначенні цінностей життя, системи моральних принципів та ідеалів, виробляє цілісний погляд на світ, місце людини в ньому, досліджує ставлення людини до світу.

Право – невід’ємна складова культури нашого суспільства, а філософія права узагальнює знання про правову сферу, розглядає відносини між законом і правовими феноменами. Такі фундаментальні правові категорії як справедливість, рівність, свобода, вина, відповідальність водночас є й найголовнішими філософськими проблемами.

Правові погляди ґрунтувалися на чотирьох основних поняттях: «діке» (справедливість), «феміс» (звичай), «тіме» (честь) та «номос» (закон). Головним вважалося поняття справедливості, яка розумілася як об’єктивна основа і критерій права. Аристотель вважав справедливість законним і рівномірним відношенням до людей. «Справедливість є головною чеснотою людини та становить основу етики. Якщо ж справедливість реа-

лізується в соціальних відносинах – вона перетворюється на політичну справедливість, яка відноситься до предмету політики».

Філософія права – це самостійна галузь дослідження на стику філософського й юридичного знання, що передбачає вивчення сутності й сенсу права, його цінності й значення у житті людини та суспільства. Основні проблеми філософії права пов'язані з онтологією, правовою антропологією, взаємовідношенням права із суспільством, цивілізацією та владою.

Філософія права не має на меті розв'язати проблеми правознавства, а тільки допомагає юристу більш чітко усвідомлювати власну позицію, подивитися на свій предмет у більш широкому сенсі, впорядкувати знання. Проте всі фундаментальні проблеми правознавства знаходять своє розв'язання чи обґрунтування саме на філософському рівні.

Необхідність вивчення студентами філософії права визначається насамперед потребами нашої майбутньої спеціальності. Французький філософ Г. А. Шварц-Либєрман фон Валєндорф зазначав: «Той, хто думає, що обійдеться без філософського обґрунтування функціонування правової системи, – насправді несвідомо керується своєю «особистою», дорослою філософією, ризикуючи скінчити блукання в п'ятьмах правової дисгармонії». Філософія права повертає мислення юриста до ясності й організованості, вона є своєрідним світоглядним орієнтиром для розуміння конкретних законів та усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків між окремими правовими системами та закономірностями суспільного розвитку.

Отже, вивчення філософії права сприяє не тільки підвищенню рівня загальної ерудиції та культури майбутніх юристів, не тільки систематизує професійні знання, а й формує світогляд – цінності, ідеали і переконання, які є визначальними для орієнтації та позиціонування людини у правовій реальності.

Скрипаль Поліна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет,
1 курс, 3 група*

ГЕНЕЗА ФІЛОСОФСЬКИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРАВЛЯЧУ ЕЛІТУ

Протягом всієї історії в Україні не зупинялись процеси творення національної еліти, які тривають і нині. Тому сьогодні, коли вплив олігар-

хів в нашій країні поступово зменшується, суспільство вимагає більш високого рівня забезпечення таких демократичних цінностей, як свобода слова, справедливе судочинство, рівні можливості для соціального успіху, а також вдосконалення соціального порядку та всієї системи державного управління, яку б реалізовували патріотично налаштовані професіонали. Таким чином, для демократичного розвитку України вкрай важливо, щоб в надрах громадянського суспільства та існуючого політичного класу сформувалась національна еліта.

Починаючи з античних часів елітою називали освічених людей, які можуть повести за собою народ. Зокрема Платон у своїй концепції «ідеальної держави» як найвищий клас виокремлював саме політиків-філософів. Саме тому, окремі ідеї філософів можуть стати корисними у розбудові сучасної елітарної демократії. Основою нашого розуміння елітарної демократії можна вважати твердження флорентійського філософа Н. Макіавеллі: активна меншість керує незгуртованою більшістю. Єдиним мінусом його концепції є те, що Макіавеллі виправдовував будь-які дії задля збереження цілісності держави, у тому числі й насильство. Також він зазначав, що управління над більшістю здійснюється або завдяки хитрощам, або силою, це також не відповідає демократичним традиціям врядування. У свою чергу Т. Гоббс хоча і був прихильником монархії, окремі його ідеї також є досить перспективними у контексті елітарності. Він стверджував, що право обирати та керувати належить певній категорії аристократів, які здобули цей титул спадково або за різні визначні заслуги. Єдине, що право обирати і керувати точно не повинно надаватися за особливі заслуги й тим паче передаватися у спадок. Тому ці ідеї краще доповнити більш демократичними роздумами Г. Сквороди: задатки окремих людей до володарювання зовсім не свідчать про те, що вони мають стати провідною верствою.

Для забезпечення справедливого відбору еліт потрібно постійно підвищувати освітній рівень громадян і надавати рівні можливості для засвоєння ними знань про політику, право, управління, мораль тощо. Таким чином, найкращі будуть обиратися шляхом свідомого волевиявлення громадян. При цьому створюється конкурентне середовище у боротьбі за владу, що є ознакою демократизму. І навіть після досягнення владного статусу у ході цієї конкуренції боротьба все ще продовжується, але вже за панування у самій елітарній групі. Головне, щоб таке протистояння не переросло у тоталітаризм і тому доречним буде згадати ідеї французького філософа Р. Арона: влада у сучасному сус-

пільстві не належить одному провідному класові, а визначається суперництвом між декількома владними представниками. Отже, важливо, щоб у державі зберігались демократичні засади для конкуренції еліт у боротьбі за владу.

У вітчизняній філософській думці також значна увага приділялась елітотворенню. Так, В. Липинський поділяв суспільство на організаторів та організованих, при чому організаторами ставали незалежно від їх походження та статків. Подібні ідеї висвітлював Д. Донцов. Основною його ідеєю було правління не «демосу», а групи «луччих людей». Такий підхід насправді має сенс, проаналізувавши історію України можна помітити, як у найкритичніші моменти народ згуртовувався навколо звичайних людей, яких переповнював патріотичний дух та бажання боротися за вільну державу. Але зрозуміло, що самої любові до Батьківщини недостатньо, потрібні ще знання та вміння.

У підсумку зауважимо, що процес елітотворення у вітчизняному суспільстві триває суперечливо й непослідовно. Тому важливим завданням вітчизняного державотворення є формування національної еліти, професійні якості якої були б здатні забезпечити благополуччя суспільства та процвітання України. Оскільки, як говорив В. Липинський, народи, які не вміють витворити власних «панів», тобто політичної еліти, приречені на те, щоб навіки коритися чужим.

Слюсаренко Олександра
*Український державний університет
залізнично транспорту
факультет Економічний,
3 курс, група 106-МОА-Д20*

ФЕМІНІЗМ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ

Фемінізм як соціально-політичне явище сформувався під впливом складних життєвих ситуацій для жінок. Прихильники фемінізму піддають критиці сформовані суспільні відносини, акцентуючи на аналізі нерівності статей і захисті прав та інтересів жінок.

Теорія фемінізму ставить своєю метою розуміння природи нерівності статей і загострює увагу на питаннях політики, влади та сексуальності. Політична активність феміністів зосереджена на таких проблемах, як:

права дітонародження, домашнє насильство, відпустки по вагітності та пологах, рівна заробітна плата, сексуальне переслідування і докучання, дискримінація і сексуальне насильство. Теми, досліджувані фемінізмом, включають дискримінацію, стереотипізацію, об'єктифікацію (особливо сексуальну об'єктифікацію), пригнічення і патріархат.

Основа феміністської ідеології – права, привілеї і положення в суспільстві не повинні визначатися статевою належністю.

Сучасна теорія фемінізму невинно піддається критиці як теорія, яка переважно (але не повсюдно) асоціюється з представниками інтелігенції та середнього класу в країнах Заходу. Проте феміністський рух не має класових і расових обмежень. Він специфічний у кожній культурі, оскільки зосереджує свою увагу на проблемах жінок у даному суспільстві. Деякі проблеми й питання такі, як: згвалтування, інцест і материнство, універсальні для фемінізму в усіх країнах та культурах.

Фемінізм (лат. femina, «жінка») – поняття, що потребує визначення на двох рівнях, оскільки, з одного боку, являє собою широкий суспільний рух за права жінок, а з іншого – це комплекс соціально-філософських, соціологічних, психологічних, культурологічних теорій, які аналізують становище жінки в суспільстві.

Розглянемо різні підходи до визначення поняття «фемінізм», що виходять з досліджень і переслідуваних цілей.

Громадсько-політичний рух фемінізму бореться за надання жінкам усієї повноти громадянських прав. У широкому сенсі – це прагнення до рівноправності жінок з чоловіками в усіх сферах суспільства, у вузькому – жіночий рух, метою якого є усунення дискримінації жінок і рівняння їх у правах з чоловіками.

Соціально-політична теорія фемінізму аналізує гноблення жінок і перевагу чоловіків в історичному минулому і сьогоденні, а також осмислює шляхи подолання чоловічої переваги над жінками.

Фемінізм як ідеологія протистоїть усім жінкозалежним теоріям і діям.

Філософська концепція фемінізму в соціокультурному розвитку є альтернативною по відношенню до існуючої традиції, що виявляє неврахування жіночого соціального досвіду в уявленнях про світ і суспільство.

Методологія досліджень фемінізму являє собою суму дослідницьких практик, основаних на артикуляції жіночого погляду на світ і жіночої системи цінностей.

Фемінізм спричинив безліч змін у сучасному суспільстві, зокрема надання жінкам права голосу у виборах; широкий вибір професії із заробітною платою, більш-менш порівняно із заробітною платою чоловіків тієї ж професії; право подати заяву на розлучення, право жінок мати контроль над власним тілом та право вирішувати, яке медичне втручання для них припустиме, в тому числі вибір протизаплідних засобів і безпечних абортів, а також багато інших суспільних змін.

Отже, завдяки активній позиції феміністів сучасне суспільство стало відноситися до феміністських принципів позитивніше, і в основному прийняло їх як невід'ємну частину суспільного устрою, багато питань, які вважалися в минулому виключно «феміністськими», перестали такими сприйматися. Деякі з виключно радикально-феміністичних поглядів тепер прийняті повсюдно як само собою зрозуміла, традиційна частина політичної думки.

Смик Ніна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 2
курс, 2 група*

ФЕНОМЕН ЛЮБОВІ У ТВОРЧОСТІ ХОСЕ ОРТЕГИ-І-ГАСЕТТА

Актуальність даної теми насамперед обумовлена невичерпністю можливостей для дослідження феномену любові. Ще за стародавніх часів розпочалися спроби пояснення цього чуттєвого явища, суперечливість якого спровокувала, на нашу думку, створення нових теорій надалі.

Хосе Ортега-і-Гассет присвятив проблемі любові роботу з красномовною назвою «Етюди про любов». У першому «етюді» він окреслює важливий аспект, який надає можливість зрозуміти, у якому полі має намір працювати автор: у даних розмірковуваннях не відбудеться зведення до розгляду «любовних історій» між чоловіком та жінкою, оскільки таким чином суттєво обмежився б простір для аналізу. Людина може та застосовує поняття «любов», коли мова йде про мистецтво, батьківщину, друзів та велику кількість інших речей, а з цього можна зробити проміжний висновок про те, що любов має багато проявів. Автором за-

значається, що ускладнення нашого духовного світу зумовлює неможливість застосування старих теорій пояснення тих чи інших почуттів, розроблених за часів, до прикладу, Стародавньої Греції.

Ортега-і-Гассет формулює ті відмінності та схожості, що є, по-перше, між любов'ю та бажанням, а по-друге, між любов'ю та ненавистю. Процес розуміння феномену любові розпочинається у нього з аналізу вислову Томи Аквінського: «Любов та ненависть – два прояви бажання, потягу, прагнення, однак у випадку любові – це потяг до чогось хорошого, до хорошого у ньому, ненависть, або ж антипрагнення, – неприйняття чогось злого у ньому». Вже на цьому етапі аналізу проблеми можна зазначити, що Ортега-і-Гассет мав протилежну позицію: для нього бажання, думки, вчинки, що йдуть до любові, є не самими по собі втіленнями цього явища, вони лише слугують його підтвердженням. З цієї позиції автором робиться перша вказівка на те, що у бажання та любові спільний предмет, який діє, як збудник. Однак у першому випадку людина буде пасивно прагнути заволодіти об'єктом, включити його до своєї життєвої сфери, а в другому – стати частиною того простору, що є навколо об'єкта. Пасивність бажання полягає в тому, що вона перешкоджає активній діяльності зі сторони того, хто бажає. Задоволеність бажаним, спрямування об'єкта до суб'єкта – це мета, яка ставиться. Із цього слідує нетривалість дії бажання у часі, оскільки воно вичерпується у момент реалізації наміру. На нашу думку, це є одним з проблемних місць у поясненнях Ортеги-і-Гассета: по-перше, заволодіння, як явище, містить в собі елементи активного діяння суб'єкта по відношенню до об'єкта, по-друге, воно не виключає подальшого розвитку відносин між суб'єктом та об'єктом, бо отримання бажаного, наприклад, може породжувати відчуття вдячності, яке за своєю суттю є духовним феноменом і сприятиме утворенню певних позитивних наслідків.

Другою умовною частиною першого «етюду» є порівняння любові та ненависті. Їхня спільність полягає у наступному: передусім потік бажання йде до об'єкта, частиною простору якого прагне стати суб'єкт, також цей потік тривалий у часі та є, на думку Ортеги-і-Гассета, однорідним. Відмінність зводиться до того, що в любові відбувається злиття з об'єктом: він у думках поміщається людиною у найприємніше оточення, відбувається заперечення такої світобудови, де об'єкт є відсутнім. Ненависть передбачає ж оточення об'єкта атмосферою, що шкодить йому, і це, як зазначає автор, може відбуватися не виключно на рівні діяння, але й на рівні наміру. У цьому випадку злиття не виникає, навпаки, утво-

рюється символічна прірва, що унеможливило його. Ортега-і-Гассет звертає увагу, що подумки людина прагне знищувати, має намір «вбивати [об'єкт] безперервно».

Підбиваючи підсумки можна зазначити, що цінність роботи Хосе Ортеги-і-Гассета «Етюди про любов» полягає у розмежування бажання та любові як явищ, що часто ототожнюються або розглядаються у взаємовідносинах роду та виду, а також в окресленні спільного знаменника для любові та ненависті, запереченні твердження, що ці поняття є протилежними відносно один до одного.

Тохташ Уляна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс, 7
група*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОМУ АСПЕКТІ

Стрімкий науково-технічний прогрес призвів до розвитку права інтелектуальної власності. Бурхливий розвиток ІТ – сфери, розвиток науки, літератури, мистецтва, об'єктів інтелектуальної власності в різних сферах та галузях потребують правового регулювання. Нині, в умовах розвитку інформаційного суспільства назріло нагальне питання щодо дослідження філософсько-правових аспектів власності на інформацію.

Торопова Наталія у статі «Філософсько-правовий аспект інтелектуальної власності» зазначає, що передумовою філософсько-правового аналізу є те, що інтелектуальна власність виступає як елемент володіння певними знаннями та інформацією.

Одним із різновидів інтелектуальної власності є патентне право, яке виникає у зв'язку з використанням авторства на винаходи. Зокрема одним із об'єктів патентного права є медицина, медичні препарати.

Патентне право постійно перебуває в конфлікті між суспільними інтересами. З одного боку є ті, хто володіє патентом і користується своїм правом розпоряджатися результатами інтелектуальної власності, а з іншого є інтереси суспільства з правом вільного доступу до найкращих медичних досягнень. Благо суспільства завжди на першому місці.

Одним із прикладів у сфері інтелектуальної власності щодо використання патентованих медичних препаратів, може слугувати поширення по всьому світу важко виліковної хвороби COVID-19, яка становить загрозу для населення світу і зараз. Постало питання щодо використання запатентованих ліків збіднілими верствам населення. Чи є потреба вводити якісь обмеження у сфері інтелектуальної власності з цього приводу?

Якщо говорити про патентне право, то можливість його обмеження в інтересах суспільства є дуже дискусійною темою. До цих пір неможливо досягти консенсусу щодо питання дотримання балансу інтересів між тими, хто володіє патентом, суспільством і державою, навіть на національному рівні, не кажучи вже про міжнародний.

Олена Піхурець у своїй статі «Значення суспільних інтересів в патентному праві» зазначила, що відомі громадські та міжнародні організації закликають провідні фармацевтичні компанії демонополізувати лікарські засоби (відкрити патенти), здатні допомогти у подоланні пандемії COVID-19. Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ відкрито звернулася до Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) із проханням застосувати всі наявні засоби для забезпечення доступу до інформації щодо лікування COVID-19 та лікувальних засобів.

Отже, досліджуючи інтелектуальну власність саме у філософсько-правовому аспекті ми мусимо визнати, що це питання є дуже дискусійним і неоднозначним, досягнувши балансу інтересів люди зможуть в повній мірі реалізувати свої права та свободи у всіх його проявах.

Фаринович Ліна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс,
Група*

ТЕМА ПЕНІТЕНЦІАРІО У ФІЛОСОФІЇ

Історично поняття «пенітенціарій» іменувало священика, що сповідував тих, хто кається, або духовну установу в Римі, якій дозволялося ім'ям папи відпущення гріхів; з XVIII століття – виправні установи (в'язниці) у Британії та США. Із розвитком філософії виникає потреба

переосмислення феномену пенітенціарію як одного із явищ культури, політики й соціального механізму. Не тільки пенітенціарна система зазнає впливу з боку цивілізації, але й само суспільство набуває ознак пенітенціарію.

Одним із теоретиків пенітенціарної проблематики у XVIII столітті був британський філософ і юрист І. Бентам, який у своїй праці «Теорія пенітенціарію» розвинув концепцію в'язниці як місця покарання, перевиховання та реабілітації злочинців. Однією з основних ідей Бентама була раціональна ідея паноптикуму – споруди виправної установи у формі циліндру, в центрі якого знаходилася вежа наглядача, а по колу були розташовані камери в'язнів, причому наглядач був прихований, а в'язні під постійним наглядом. Утилітаристський принцип своєї пенітенціарної концепції І. Бентам прокоментував словами: «Покарання, виправлення, економічна вигода».

В XX столітті ідея «паноптикуму» була підібрана й розвинута французьким філософом М. Фуко, який побачив в сучасному суспільстві відображення цієї пенітенціарної системи. Занурившись в теорію дисциплінарного суспільства, автор інтерпретує модель паноптикуму як символ сучасної ліберально-демократичної держави і механізму контролю в ній. Політична філософія влади контролює поведінку своїх громадян шляхом накладання нагляду і можливості нав'язування норми. Той факт, що спостереження є невидимим, тобто люди не можуть визначити, чи вони спостерігаються чи ні, робить індивідуальну поведінку контрольованою, навіть якщо в даний момент людину не контролюють. Агент, що припускає можливе спостереження намагатиметься постійно дотримуватися введених норм, щоб не бути санкціонованими. Така соціальна модель робить людину саморегульованою і покірною.

За Фуко, паноптикон може бути застосований не лише у в'язницях, а всюди, де потрібен контроль та влада над людьми: школах, лікарнях, підприємствах, ресторанах, компаніях та фірмах. За допомогою паноптикуму, влада може забезпечити безпеку та дисципліну в будь-якій сфері життя. Сьогодні механізми спостереження введені в органи і соціальні інститути, вони є частиною насильства, яке виражається в очікуванні оцінювання й покарання та порушенні приватності через тотальний контроль і моніторинг. Констатується поява самоконтролю суб'єктів у зв'язку з наявністю спостереження.

Отже, обидві паноптичні теорії Бентама і Фуко розглядають інституціональні форми насильства і владного контролю. Важливо розуміти,

що в'язниця (у буквальному чи символічному її значенні) – це не лише караюча установа, але й місце, де мають забезпечуватись права в'язнів, гарантуватись їх гідність. Тому, розвиваючи теорію в'язниці, необхідно звернути увагу на проблеми, пов'язані зі зловживанням владою та недостатнім контролем за діяльністю працівників «в'язниць», а також на проблему гарантованості й забезпеченості особистих прав людини.

Філіппова Дар'я, Климус Христина
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс, 16
група*

ПРОБЛЕМА ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ВИБОРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Проблема екзистенційного вибору завжди буде актуальною, як мінімум тому, що основною ознакою тут є відповідальність людини за наслідки її вибору, і особливо важливо це у період війни, коли від тих чи інших дій залежить доля. Поряд із цим питанням постає ряд переживань: страх, совість, тривога, рішучість чи любов. Людина постійно зіштовхується з різними випробуваннями, та долає їх через екзистенційне мислення, котре залучає всю духовно-фізичну сутність особистості.

Першими у своїх працях до даного напрямку звернулись філософи Сьорен К'єркегор та Фрідріх Ніцше. К'єркегор звертав увагу на внутрішній світ людини. У його філософії заперечувалась об'єктивність світу, він вважав, що людина пізнає навколишнє через власні відчуття, а ще, що рано чи пізно кожній особистості потрібно буде зробити певний вибір. Наприклад, у своїй праці «Або – або» К'єркегор пише про дві сторони: «Якщо на одній істина і справедливість, а на іншій – збочення, порочні нахили і пристрасті – правильний вибір необхідний». Одне рішення обов'язково буде впливати також і на подальші, тож це фактично визначить її життєвий шлях.

Щодо сьогодення хотілось би навести приклад такого екзистенційного вибору, як: йти в лави армії чи не йти? В умовах воєнного стану він може повністю змінити життя людини, її погляди на світ, вплинути на психіку. Це той переломний момент життя, коли від одного кроку за-

лежатиме доля людини, тому вибір здійснюється дорослою зрілою людиною, яка чітко усвідомлює всю відповідальність та розуміє наслідки, які можуть трапитись. Це говорить про готовність віддати своє життя задля своєї Батьківщини, задля свободи інших людей, їхнього майбутнього. Здійснюється певне переосмислення сенсу буття.

Варто звернути увагу і на ще один з основних акцентів описаної вище течії про те, що вона визнає людину здатною відповідати за власні дії лише в тому випадку, якщо вони були здійснені вільно, при свободі вибору навіть засобів їх реалізації. З цього положення випливає вже досить суперечливе для нашого етапу розвитку суспільства твердження, що до своєрідного обов'язку будь-кого протидіяти державі, середовищу і загалу, оскільки вони нав'язують власні бажання, мораль, інтереси та ідеали. Особливої гостроти згадана норма набуває в період, коли буквально функціонування всього офіційного апарату і найгучніші наративи громадянської спільноти спрямовані на те, щоб закликати до об'єднання та навіть примусового виконання повинності захищати власну країну, зважаючи на війну. Чи відбувається в такій формі тиск? Безперечно. Чи можна в такому випадку сказати, що будь-які вчинки, зроблені в даний період не є прямим волевиявленням людини? Відповідно до досліджуваної концепції так.

Лишаючи Батьківщину під обстрілами та емігруючи за кордон у намаганнях забезпечити власне життя, фактично людина обирає певний шлях, але чи робить вона це з огляду лише на власні бажання? Такого роду вчинки зумовлені нагальною потребою, тобто особа перебуває в рамках, а це є неправильним відповідно до екзистенціалізму. Та чи ж можна змінити ситуацію такого масштабу? Ні, в цьому і проявляються найбільш спірні моменти даного напряму філософії, котрий не є за своєю суттю ідеальним, як і все існуюче.

Зважаючи на все вищезазначене, можна зазначити, що в сучасних умовах війни, у людей відбувається повна переоцінка всього, що раніше здавалось істиною, відповідальність за вибір нести все тяжче, як і обирати, питання моралі стає спірним, цінності змінюються, а вибір робиться в першу чергу зважаючи на зовнішні фактори, і по-іншому просто неможливо. Так ми спостерігаємо над фактичним крахом чималої кількості тез екзистенціалізму, але в той же час бачимо підтвердження тому, що від вибору нікуди не подітись, а тому кожен має навчитись розуміти його важливість і вміти відповідати за наслідки, що з'являються як результат.

Чертил Анастасія
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет приватного права
та підприємництва,
2 курс, група 02е-21–01*

ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ КРИЗИ

На нашу думку, осмислення сучасної цивілізаційної кризи, крізь призму філософського аналізу дозволить виокремити її причини, історичний розвиток, а також запропонувати шляхи та перспективи подолання кризових явищ у майбутньому. Актуальність даної теми обумовлена необхідністю осмислення в контексті сучасних соціально-філософських теорій світоглядних та структурних підвалин кризового стану сучасного суспільства, пошуку шляхів виходу з духовної кризи, у яку потрапила людина «фінансової цивілізації». Зокрема, розглядаючи роль філософії для розв'язання економічних аспектів сучасної цивілізаційної кризи, С. Синяков та Е. Юрченко стверджують, що «...філософські ідеї та принципи завжди були механізмами з'єднання світогляду з вмістом і методологічними елементами економічного пізнання. Філософські знання обґрунтовують ідеали і норми, онтологічні принципи економічної науки, забезпечують включення суспільно-історичних уявлень в економічний контекст життя суспільства».

У цьому сенсі проблеми світової соціально-економічної системи провідні науковці розглядають як складову набагато глобальнішого явища – цивілізаційної кризи. Вона впливає на економічну сферу та на суспільне життя загалом. Таким чином центральною фігурою у сьогоднішній цивілізаційній кризі є людина, її діяльність та установки її свідомості. П. С. Гуревський у своїй праці «Філософія людини» підкреслював: «Сьогодні воля і почуття людини постають небезпечними. Чи не закладений в людині якийсь незнищений руйнівний імпульс? Вона зруйнувала природу, веде нескінченні братовбивчі війни. В ній сильні некрофільні тенденції, тяга до смерті». У свою чергу, відомий філософ М. Мамардашвілі зазначав: «... серед багатьох катастроф, якими славиться і загрожує нам ХХ століття, однією з головних і часто прихованою для ока є антропологічна катастрофа, яка проявляється зовсім не в таких екзотичних подіях, як зіткнення Землі з астероїдом, і не у вичерпаності її природних ресурсів або надмірному зростанні населення, і навіть

не в екологічній чи ядерній трагедії...». Філософ пояснював, що через відсутність гуманістичних основ життя, в людині може «зламатися» дещо життєво важливе, а звідси ми маємо незворотні зміни людської цивілізації загалом, а ось вже сукупність цих факторів призводить до того, що він назвав «антропологічною катастрофою».

Продовжуючи вищеозначену філософську традицію розуміння цивілізаційної кризи низка мислителів сучасності, аналізуючи соціокультурну ситуацію нинішньої Європи, звертаються до проблематики, що встигла стати вже особливим напрямом філософської науки – це філософія кризи. Недарма сучасну епоху стали цілком заслужено характеризувати у категоріях філософії кризи. Одним з фундаторів філософії кризи можна вважати Ф. Ніцше, який основним змістом своєї філософії визначив проблему саме кризи європейської культури. Перспективи подолання цієї глибинної цивілізаційної кризи часто оцінюються песимістично і навіть апокаліптично. Окремими вченими (починаючи з О. Шпенглера) висловлюється впевненість у скорому неминучому краху існуючих суспільно-політичних та економічних систем, якщо не почати активно запроваджувати антикризове регулювання, а це в свою чергу є складовою ефективною діяльністю уповноважених органів влади. Песимізм певною мірою спричинений складністю та неоднозначністю процесів, що відбуваються, а також проблематичністю їх адекватного пояснення за допомогою традиційних методів суспільних наук.

Отже, сучасна цивілізаційна криза проявляється у всіх сферах людської діяльності і людського буття. Наш сучасник живе під постійним тягарем та невпинним тиском соціальних змін та змушений пристосовуватись до нових вимог, стандартів й гештальтів. Філософське осмислення сучасної цивілізаційної кризи дозволяє нам більш глибоко проникнути у її сутність у онтологічному й антропологічному вимірах.

Chekh Maryna

*Yaroslav Mudryi National Law University
(Visiting researcher of University
of Liege, Belgium)
Department of Philosophy
(Law, Political Science and Criminology)*

STATE PARTICIPATION IN CYBERSPACE

Information sovereignty is considered a part of a state sovereignty's part. This is indeed true in the sense that the information content of the state

is important for national interests, state independence and supremacy of state power. This idea is laid down in some researchers created by international groups.

Report of the group of Governmental Experts on Developments in the Field of Information and Telecommunications in the Context of International Security provides that chapter 3 point 20 State sovereignty and international norms and principles that flow from sovereignty apply to State conduct of ICT-related activities, and to their jurisdiction over ICT infrastructure within their territory [1, p.8].

Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations Rule 1 point 4 provides that sovereignty implies that a State may control access to its territory and generally enjoys, within the limits set by treaty and customary international law, the exclusive right to exercise jurisdiction and authority on its territory. Tallinn Manual Rule 1 point 3 provides that it is the sovereignty that a State enjoys over territory that gives it the right to control cyber infrastructure and cyber activities within its territory. Accordingly, cyber infrastructure situated in the land territory, internal waters, territorial sea (including its bed and subsoil), archipelagic waters, or national airspace is subject to the sovereignty of the territorial State [2, p.25].

Consequently these points, information sovereignty originates from state sovereignty based on the independence and supreme power within its territory and equality of states in accordance with international norms and principles. It is a conclusion from the existing doctrine of sovereignty, however, the online world has a different nature of existence from the offline one. Thus it is important to clarify who has the actual power and real technical efficiency in the Internet space?

In the early 20th century, Robert Lansing wrote: «Sovereignty is *real* (or *actual*) only when the possessor can compel the obedience to the sovereign will of every individual composing the political state and within the territorial state. Such complete power to compel obedience necessarily arises from the possession of *physical force superior* to any other such force in the state» [3, p.110].

Viewing sovereignty in terms of power and superiority remains relevant today. If in the past real sovereignty meant physical superiority, the power of the army in international relations, now sovereignty as an effective tool for exercising one's will is becoming increasingly technological. With scientific progress, power changes its masters. During World War II, the development of new weapons, the first programmable, electronic, general-purpose digital computer and the decryption machines showed advantage.

In the 21st century wars have a hybrid form where advanced technology has one of the essential meanings. People with information technology backgrounds can gain significant capabilities and influence, though they may not realize it. A recent example is the Pentagon leaking classified military documents involving Jack Teixeira who managed computers and communications systems, a function similar to providing tech support [4]. Theoretically and empirically, this proves the existence of real sovereignty in whoever has the real ability to execute his will. This can be an individual or a group of people as well as states or commercial organizations.

Thus, the state does not have sufficient technical capability to fully regulate cyberspace. The authors of the book «Information Sovereignty: Data Privacy, Sovereign Powers and the Rule of Law» put forward: «The principle of *impossibilium nulla obligatio est* makes invalid those legal rules that are objectively impossible to implement, i.e. it gives, in a case of ultimate conflict of a rule and natural necessity, the priority to 'is' over 'ought'. This principle seems relatively straightforward and very reasonable because it says that rules should (at least) make some sense. It also implies that whenever an impossible rule is made, it should be regarded as a mistake of the lawmaker or the result of some defect in the law-making procedure» [5, p.8].

In other words, every law must have the possibility of being implemented. There is no point in spending financial and human resources on a law that cannot exist in reality.

The article «Lex Informatica: Foundations of Law on the Internet» states: «States wishing to impose a set of laws must ensure the integrity of their boundaries to keep illegal activities and illegal actors out» [6, p.214]. However, boundaries in cyberspace are difficult to establish, and the question of jurisdiction arises. If in private cases it is a choice of law when entering into a contract, in public affairs it is the boundary between one's own jurisdiction and the obligation of non-interference.

The article also states: «Rather, Cyberspace can and ought to be treated as a separate and discrete jurisdiction with its own rules and its own laws that reflect its unique character» [6, p.222]. The author proposes a legal system of Lex Informatics, similar to Lex Mercatoria, which is based on custom. Custom will prove the validity of such regulation in a practical way, both substantively and technically.

While «Coercive force, to a large extent, still rests with the state and therefore a Lex Informatica must still deal with physical world legal jurisdictions.

The decisions of physical world arbitrators and virtual arbitrators that apply the Lex Informatica most likely can be enforced within a state» [6, p.231].

Thus, states do not have sufficient sovereignty to regulate cyberspace on their own, but they remain a monopoly on the use of coercion. Information state sovereignty remains part of state sovereignty in the online dimension of the obligation to protect national interests. But it does not have the full technical capacity to manifest its will.

References

1. Stokes, D. et al. (2013). Report of the group of Governmental Experts on Developments in the Field of Information and Telecommunications in the Context of International Security. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/753055>
2. Schmitt M. N. et al. (2017). Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations. New York: Cambridge University Press. URL: www.cambridge.org/9781107024434
3. Lansing, R. (1907). Notes on Sovereignty in a State. *The American Journal of International Law*. Vol. 1, 1. 105–128. URL: <https://www.jstor.org/stable/2186286>
4. Rosenzweig-Ziff, D. (2023). Why a 21-year-old had a top-secret security clearance. *The Washington post*. URL: <https://www.washingtonpost.com/national-security/2023/04/16/classified-documents-leaked-security-clearance>
5. Polcak, R., Svantesson, D. J. B. (2017). Information Sovereignty: Data Privacy, Sovereign Powers and the Rule of Law. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing. doi: <https://doi.org/10.4337/9781786439222>.
6. Mefford, A. (1997). Lex Informatica: Foundations of Law on the Internet. *Indiana Journal of Global Legal Studies*. Vol. 5, 1,, 211–237. URL: https://ir.lawnet.fordham.edu/faculty_scholarship/42/

Чухно Марія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
19 група*

ЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ АРТУРА ШОПЕНГАУЕРА

Філософія Артура Шопенгауера є однією з перших, що належать до неklasичної парадигми. Він розробив оригінальну філософську кон-

цепцію, яку можна охарактеризувати як песимістичний ірраціоналізм, що означає, що в основі буття лежить деяке нераціональне начало (Світова Воля), яке визначає багатоманіття світу.

Етична програма А. Шопенгауера достатньо послідовна. Зважаючи на те, що Світова Воля є джерелом зла, її самознищення виглядає цілком моральним та необхідним. Оскільки знищення її можливе лише через певну діяльність людей, які чітко уявляють сутність Світової Волі, їм треба спростувати власну волю до життя. В цьому полягає їх етичний обов'язок. Але філософ засуджує будь-яке моральне зобов'язання стосовно цього і вважає, що посилення на обов'язок призводить лише до «рабської моралі», в той час як сам не може апелювати до зобов'язання в рішення людини стосовно своєї поведінки. Сенс морального імперативу Шопенгауера полягає в тому, що треба стримувати в собі волю до життя чи, принаймні, поступово все більше і більше послаблювати її дію в собі. Як і Кант, при оцінці вчинків людей Шопенгауер виходить не із характеру самих вчинків, а з аналізу мотивів. Погоджуючись із Кантом з приводу визнання свободи волі людини обов'язковою передумовою моралі, він вважав, що свобода волі співпадає з необхідністю потойбічного буття.

Мораль, за Шопенгауером, складається з таких елементів, як: покірне прийняття страждань, аскетична позиція стосовно до власної персони, альтруїстична настанова стосовно інших та повне знищення егоїстичних тенденцій. Це означає, що насправді моральна людина досягає свого роду «атеїстичної» святості. Вона не вірить в Бога, хоча поводить так, якби варила і дотримувалась Його заповідей.

На досягнення мети позбавлення душі від страждань має бути спрямоване й мистецтво, яке наближає душу до ідеалу атараксії давніх греків. Але не в тому значенні, яке їй надавали епікурійці (приємний безтурботний стан душі, рівновага та гармонія психічного й тілесного життя). І не в значенні, що цьому поняттю приписували стоїки (звільнення від страху і мужнє примирення з бідами). Скоріше «атараксія» розуміється в її скептичному варіанті, адже вона співпадає з орієнтиром на повну байдужість до благ та тягот. Але не кожна людина здатна досягти морального стану в його естетичному значенні, а лише художньо просвітлена.

В той же час, мистецтво покликане приносити його споживачам дещо більше, ніж просто звільнення від страждань через досягнення аскетичного ставлення до життя. Воно повинно втішати, тобто виконувати

ту роль, яку приписували філософії мислителі періоду кризи Античної цивілізації. Але, втішаючи, воно має при цьому приносити певну духовну насолоду.

Предметом мистецтва є найвищі ідеї. Естетичні переживання і спостереження, роблячи своїм змістом ідеї краси і збудження, повинні залучати цим людину в світ, що є проміжним між природою і Світовою Волею. Цей світ, як і сама Воля, знаходиться поза часом і простором. Але лише залучати, адже скульптура і живопис вже існують поза простором, оскільки вони містять в собі свій власний простір, а поезія й музика поза простору неможливі. Іншого шляху крім мистецтва для пізнання світу ідей не існує. А оскільки задля цілей пізнання сутностей слугує філософія, відповідно й філософію слід визнати видом мистецтва.

Посилення уваги до філософії А. Шопенгауера в наш час цілком виправдане. Адже локальні війни, розбіжності в розумінні моральності, що обумовлені релігійними переконаннями, міжнародний тероризм – все це є яскравим проявом деструктивних тенденцій Світової Волі. Все це свідчить про необхідність перегляду життєвих позицій, розробки нових систем відношення до оточуючого світу людьми нової інформаційної доби, котрі могли б стримати деструктивний розвиток того безіменного, яке великий німецький мислитель назвав вічно голодною Світовою Волею.

Шарович Дмитро

Національний юридичний університет

Імені Ярослава Мудрого

аспірант кафедри Європейського

Союзу

1 курс, 1 група

ГЕНДЕРОЛОГІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ

Загальнофілософська думка XX – XIX століть показала зовсім новий погляд на питання проблем природи статі, сексуальності та «жіночого питання». Проблема сутності людини, її сенс та призначення знайшли своє відображення у філософській гендерології, яка визначається як вчення про стать, а саме питання сутності статі та його еволюцію, та являє собою мислення про гендерну ідентичність та його природу.

Досить широко поширився термін «гендер», від якого утворилася гендерологія. Гендерологія постає ширше, оскільки крім дій щодо зрів-

нювання становища носіїв статей, враховує соціальні наслідки перетворень. У сучасних соціальних науках посилюється тенденція дослідження теоретичних основ взаємозв'язку людини як родової істоти, суспільства та природи, історичної еволюції гендерних основ, аспектів гендерного аналізу внутрішніх та зовнішніх факторів, що впливають на життєдіяльність статей та їх статуси.

Філософія гендерології корисна для вирішення проблем гендерології та її досліджень, гендерології як науки, що прагне поліпшення статусів статей. Філософія гендерології може бути визначена як раціональне критичне мислення про шлях людини як суб'єкта, природу гендера у Всесвіті, розуміння істини [1, с.101].

Освоєння сутностей гендерології та її філософії допомагає вирішити гендерні питання суспільного та індивідуального життів, розвитку статі. Так, вони допомагають розглянути світоглядну сторону цілей гендерної діяльності людини в соціальній сфері.

Можливості та межі гендерного пізнання, процес розуміння істини вивчається в теорії пізнання філософії гендерології. Процес гендерного пізнання є особлива форма духовної та предметно-практичної діяльності. Гендерне пізнання характеризує процес освоєння, збереження, розвитку та уточнення гендерних знань. Вивчення гендерної реальності є метою гендерного пізнання.

Освоєння сутностей гендерології та її філософії допомагає вирішити гендерні питання суспільного та індивідуального життів, розвитку поняття «стать». Так, вони допомагають розглянути світоглядну сторону гендерології в соціальній сфері. Світоглядне начало гендерології починається ще там, де з'являється поняття гендерної ідентичності, що стосуються усіх людей та зачіпають усі сторони їх життєдіяльності протягом їхнього життя. Питаннями світогляду відносно природи гендеру, в першу чергу, є питання гендерних знань жінки і чоловіка у різних сферах, важливу роль в освоєнні яких грають категорії формальної логіки – судження та умовиводи [1, с.104]. Умовивід щодо розуміння сутності певного гендеру полягає в міркуванні, в процесі якого з одного чи більше суджень (оцінок) породжується нове судження (ставлення). Тому, такий умовивід є більш високим рівнем пізнання гендерологічного питання, аніж звичайне судження (оцінка) [2, с.32].

Крім того, власне суб'єктивне сприйняття індивіда також бере участь у формуванні гендерних ідеалів, цінностей та переконань, що складаються в ході розвитку соціуму, які містять елементи світоуявлення щодо

гендеру. Гендерні уявлення є важливими для мислення, адже вони відкладаються в ціннісній сфері світогляду кожного індивіда [3, с. 68].

Так, ціннісна сфера світогляду складає гендерну культуру, про що свідчить гендерна етика, завдяки якій можна охарактеризувати сучасну модель сучасної культурної людини в гендерних цінностях. Такій людині характерні всі якості культурної людини попередніх століть, однак зараз вона доповнюється поняттям глобального еволюціонізму. Культурна людина нашого століття розуміє життя і живе як його сучасний елемент, притримуючись частини гендерної культури – сімейної, батьківської та дитячої.

Тож гендерні цінності є базисом сучасного культурного життя та захисту індивідуальних основ існування індивіда. Вільний розвиток особистості та її гендерної культури є умовою сучасного прогресу людського існування та розуміння людиною значення її вільного розвитку. Як в минулому, так і сучасному житті саме гендерні цінності забезпечують суспільний розвиток і є основою загальнокультурного розвитку сучасного суспільства.

Література:

1. Бурдьє П. Символічне насильство. Про рівність статей. Київ, 2007. С. 100–106.
2. Фуко М. Історія сексуальності.: монографія. Харків: Критика, 2000. С.10–45.
3. Шпак Н. Подолання сексизму в мові. Рівність жінок і чоловіків: «Світові тенденції та українські реалії». Київ : Просвіта, 2001. С. 66–70.

Шевчук Михайло

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс,
1 група*

ЛЮДИНА У СТАТУСІ «РЕСУРСУ»: ФЕНОМЕН САМОЕКСПЛУАТАЦІЇ

Постіндустріальне суспільство стало кінцем ери масового виробництва і масового споживацтва. Нову альтернативу промисловому капіталу

як продуктивній силі та як ресурсу становить людина – суб'єкт ринку й самопідприємництва. Критерій оцінки праці, який раніше базувався на закладених фізичних зусиллях та затраченому часі, тепер змінився, становлячи індивідуальні здібності людини-виробника, зокрема її креативність і знання. Людина поступово розчиняється у техносфері, комунікаційні технології стають дедалі розвинутішими, а також загальнодоступними. Інтернет є платформою, яка покриває усі сфери життя – від самовираження до комерції. Пізній капіталізм набуває форми «когнітивного» капіталізму. Усе це змушує людину звертатись до самої себе як до основного ресурсу власного збагачення й саморозвитку.

Робітник більше не розглядається як знеособлене знаряддя виробництва, а постає у своїх людських якостях. Потреба у цьому з'являється тоді, коли виробничий надлишок обертається у потребу надлишку участі робітника. У ХХ столітті дисциплінарні міри у трудових відносинах набували радикальної суворості, вимагаючи від робітника абсолютної субординації, у той час як сьогодні виробничий процес стає індивідуалізованим – від працівників чекають здатності імпровізувати, гнучкості розуму та адаптивності. Таким чином, з'являється такий стан організації підприємства – «товарний гуманізм» – який переходить від «заперечення людини» до «виробничої людяності».

Деякі підприємства вирішують проблему ініціативності робітників тим, що скасовують систему фіксованої ставки, таким чином вимагаючи від працівника самому нести відповідальність за доходність своєї праці. Це призводить до того, що пошук та утримання роботи перетворюються на постійну погоню людини за ринком, створюється необхідність успішного маркетингу в справі самопродажу. Замість найманого робітника, який отримує фіксовану зарплатню, компанії шукають «працівника-підприємця», що повинен сам турбуватися про актуальність своїх навичок, підвищення кваліфікації, навчання тощо. Відтепер, для помітності на ринку праці найманцю потрібно не тільки бути професіоналом в своїй сфері, а й мати набір загальних та ситуативних якостей та навичок, наприклад, знати декілька мов, бути вродливим, сильним, володіти комунікативними навичками, ораторською майстерністю тощо. Як приклад можна привести сферу модельного бізнесу, спорту, шоубізнесу та кіноіндустрію. Це ускладнюється паралельно зростаючими темпами технологічного розвитку, який вимагає адаптації до безперервних змін [1].

У багатьох сферах вже не працює принцип «отримав професію – пішов працювати», все частіше від потенційного працівника, незалежно

від специфіки діяльності й посади, очікують трудового досвіду, а також стає все більш розповсюдженою практика позаакадемічного отримання професії, курсів та тренінгів. На місце класового поділу стрімко приходить поділ професійний. У цій парадигмі людські здібності стають товаром, який використовується в якості засобу самореклами та самозбуту. А особистість вже не підкорена зовнішньому примусу, бо вона стала власним роботодавцем та власним продавцем. Тобто вона повинна постійно інвестувати у свій людський капітал, щоб бути конкурентоздатною. На місце експлуатації робітника роботодавцем приходить самоексплуатація та самопідприємництво [2].

Усе зазначене, разом з тотальною роботизацією підприємств, призводить до необхідності пошуку нових способів трудової реалізації людини. У цьому пошуку людина створює «штучне виробництво» – сектор нематеріальних послуг, який відкриває нове простір для самоексплуатації [3]. Як приклад, можна привести сферу програмних забезпечень та відеоігор, відеоблогерство, студії мистецтва та дизайну, спорт та шоу-бізнес. Відтепер ефективність накопичення капіталу залежить не стільки від обсягу виконаної праці, скільки від тілесного потенціалу виробника. Іноді тіло, в буквальному сенсі, стає біологічним ресурсом, про що свідчить донорство органів або сурогатне материнство. Це призводить до фактичного збільшення об'єму праці, бо різноманітність поставлених задач та постійний тиск з боку замовника (роботодавця) призводить до того, що працівник повинен, по суті, присвячувати їх виконанню не тільки свій робочий, але й вільний час. Ефективність такої праці неможливо регулювати звичними методами. Наслідком цього є те, що де-факто об'єм необхідної праці зростає, а її вартість залишається незмінною, плюс постійна необхідність самовдосконалення. Сучасний ринок праці потребує безперервних інвестицій робітника у самого себе, що по суті, є добровільними й неоплачуваними зусиллями, спрямованими на задоволення потреб підприємств [1].

Розцвітає «культура фрілансу», де відносини між робітником та роботодавцем обмежуються виключно обміном послуги на грошову винагороду, що здійснюється на тимчасових договірних умовах ситуативної виправданості. Компанії починають формувати свої штаби на основі дистанційної праці та постійного потоку кадрів. Усе значнішою у виробництві стає самоорганізація, самоврядування, самореклама та самопродаж. Кількість самозайнятих осіб експоненціально зростає. Так, наприклад, в США у річному обчисленні кількість самозайнятих людей у 2021 році зросла на 7,8%. А дані Світового банку за 2023 рік показують, що 46,4% усіх працівників у світі є самозайнятими.

Отже, ми живемо в епоху, коли життя людини перетворилося на бізнес, а її тіло – на капітал. Усе життя стає частиною роботи, а не робота частиною життя. Розвиток особистості трактується як розвиток власного виробничого потенціалу, як підприємницький ресурс. Людина-підприємець стає символом сучасної епохи трудових відносин, а самоексплуатація всебічно позиціонується як «крок до свободи» та суспільної еволюції під егідою автономного соціального статусу індивіда.

Література:

1. Андре Горц. Нематериальное. Знание, стоимость и капитал / пер. с нем. и фр. М. М. Сокольской. Москва: Изд. дом Гос. ун-та Высшей школы экономики, 2010. 208 с.
2. Musio A. Human capital and self-entrepreneurship. The concept of robbed time. *Cuadernos de Bioetica*. 2018. Vol. 29, Issue 96. P. 193–201.
3. Дебор Г. Э. Общество спектакля. Пер. с фр. С. Офертаса и М. Якубович. Москва: Издательство «Логос», 1999. 224 с.

Юрченко Карина

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет адвокатури, 1 курс,
1 група*

ТЕНДЕНЦІЯ РОЗШИРЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСГУМАНІЗМУ

Трансгуманізм – суспільно-політична позиція і науково-філософська концепція, що спрямована на поліпшення фізичних і розумових здібностей людини та покращення її життя за допомогою новітніх технологій, а саме генетичних модифікацій, кібернетики, біоніки, кріоніки, штучного інтелекту. В свою чергу, тенденція фізіологічного вдосконалення людини обумовлює перегляд її юридичного статусу, суттєве розширення особистих прав. Саме правовий аспект трансгуманізму виявляє значну протирічливість феномену «антропологічного покращення».

Еволюція, яка триває, загрожує на практиці цілим рядом проблем:

- ступінь доступності вдосконалюючих технологій;
- пов'язане з цим питання соціальної нерівності;

- етична сторона використання допінгу й стимуляторів фахівцями різних сфер діяльності: освіти, науки, спорту;
- небезпека зростання рівня корупції;
- аспект відповідальності за можливі негативні наслідки;
- питання особистої безпеки і недоторканості людини;
- технологічний прорив може мати страшну моральну ціну, на зразок створення «армії клонів»;
- загроза використання біотехнологій для контролю еволюції людського виду тощо.

Проте трансгуманізм несе людству й багато переваг:

- можливість імплантації штучних (біонічних, роботизованих) органів як компенсація обмежених фізичних властивостей людини, інвалідності;
- штучний інтелект;
- копіювання свідомості на цифрові носії;
- створення універсальної загальнолюдської мови думок, що усуне всілякі перешкоди спілкування;
- зростання когнітивних та сенсорних здібностей;
- відновлення слуху й зору;
- уповільнення процесу старіння;
- іморталізм;
- підвищення ступеня комфорту й рівня життя людини.

Як висновок, слід зазначити, що уникнути глобальних протиріч між негативними і позитивними ефектами поліпшення людини неможливо, як і відмовитись від науково-технічних досягнень в принципі. Прогрес з невблаганним. Отже, найбільш вдалою перспективою уявляється повний контроль над розробками, який полягав би у застосуванні на практиці тільки життєво необхідних речей. Загалом, використання технологій трансгуманізму має вплинути на розширення прав людини, що також стає предметом серйозних дискусій щодо етики, безпеки та приватності. Важливо розуміти, що використання технологій має бути здійснене з повагою до прав людини, а тому супроводжуватись створенням етичних стандартів та рекомендацій щодо використання технологій. Це можна здійснити через співпрацю міжнародних культурних і медичних асоціацій, правозахисних організацій та наукових спільнот. Розширення прав людини в контексті трансгуманізму потребує детального опрацювання з метою встановлення меж дозволеного. Технологічний прорив може тягнути за собою низку реакцій в суспільстві, які неможливо передбачити

Якименко Сергій
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
9 група*

АНТРОПОЛОГІЯ ПРАВА ЯК ЧАСТИНА ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

У всі часи питання про суть та природу людини було одним з основних та найбільш важливих для людства, і залишається таким донині. Вивчення антропології права має особливе значення, позаяк дозволяє нам осягнути фундамент, на якому ґрунтується вся правова наука: чинники формування правової реальності.

У статті «Антропологія права як складова філософської антропології», дослідник О. Бандура звертає увагу на особливість предмета: «Правова антропологія виявляється такою органічною складовою правової філософії, так тісно взаємопов'язаною з іншими її складовими, що фундаментальне антропологічно-правове дослідження здатне призвести до побудови філософії права в повному обсязі».

Правова антропологія є предметом дослідження багатьох вчених, зокрема це питання вивчали В. Кузьменко, О. Бандура, В. Гришук, В. Завальнюк та інші.

Головне питання антропології: «Що є людина», є фундаментальним для гуманітарних наук, однак як окрема дисципліна філософська антропологія сформувалась у кінці XVI століття,

У XVIII ст. значний вплив на утворення правової та соціальної філософії в контексті антропологічного сенсу мав Шарль-Луї де Монтеск'є. Він стверджував, що закон є не лише продуктом розуму, але й формується низкою соціальних, культурних та історичних факторів. Він наголосив на важливості вивчення звичаїв, традицій та інститутів різних суспільств для розуміння їх правових систем. Монтеск'є також підкреслював важливість вивчення взаємозв'язку клімату, географії та культури, тобто різні географічні середовища спричинили різні культурні практики та правові системи, і що на це необхідно зважати при вивченні законів суспільств.

Історія антропології права, як наукової дисципліни, починається у кінці XIX століття. Важливою для ранньої антропології права є діяль-

ність таких дослідників як Е. Дюркгейм, Б. Малиновський, Макс Глакман та інших. Їх діяльність у цій сфері, передусім, характеризувалась дослідженням правових систем примітивних суспільств.

Вони наголошують на головних концептах, навколо яких формуються основні підходи до філософії права. Еволюціонізм розглядає правові системи як такі, що еволюціонують з часом через етапи розвитку. Існує однолінійний та багатолінійний еволюціонізм, різниця між ними полягає у тому, що перший стверджує, що цивілізації розвивають за одними законами, другий заперечує можливість створення універсальних законів, ґрунтуючись на паралелях у розвитку різних суспільств. Дифузійонізм наголошує на поширенні відмінних юридичних практик та інститутів серед різних суспільств через торгівлю, завоювання та міграцію. Функціоналізм стверджує, що правові системи є адаптивними, розвиваються та змінюються з часом, аби відповідати мінливим потребам суспільства. Структуралізм зосереджується на основних соціальних і культурних чинниках, які формують структуру правових систем.

Ці концепції досліджують фактори, що зумовлюють формування правових процесів та причини розходження у правових практиках різних народів. Знання контексту, у якому відбуваються процеси, є невід'ємною частиною розуміння природи права та задач, які стоять перед ним. Це розуміння можна здобути лише емпіричними методами, для чого нам необхідна антропологія.

Таким чином, антропологія права, як частина філософії права, дозволяє нам розглянути право через призму культурного контексту суспільства, даючи нам змогу сформувати більш глибоке та комплексне розуміння природи права.

Якушев Ярослав
Університет Палацкого
м. Оломоуц, Чехія
факультет інформатики, 1 курс

КЛІПОВА СВІДОМІСТЬ ЯК КУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ

Феномен кліпової свідомості виник як закономірна реакція на нову хвилю розвитку цивілізації і посідає провідне місце серед проблем сучасної філософії. Проблематику фрагментованого сприйняття світу,

а також буття в світі досліджували такі вчені як Е. Тоффлер, М. Маклюен, Ф. Гіренок, К. Фрумкін, Дж. Мартін та інші.

В першу чергу, варто зазначити, що поняття «кліпова свідомість» абсолютно відповідає сьогоденній дійсності та темпам розвитку інформаційних технологій. При розгляді проблеми слід врахувати як переваги, так і недоліки даного роду мислення. До мінусів вчені відносять: зниження рівня показників концентрування, а також погіршення стану довготривалої пам'яті, повна або часткова неспроможність до аналізу, послаблення почуття емпатії до інших, тенденція мовного спрощення, що доходить до мінімалізму засобів спілкування, піддатливість людини до впливу ЗМІ, складнощі у засвоєнні знань. Проте водночас кліпове мислення робить людину здатною до мультизадачності, прискорює її емоційні та розумові реакції, захищає від перевантаження шляхом фільтрації інформаційних надходжень.

Вчені вживають термін «кліпова свідомість» як синонім до інформаційної залежності, але сьогодні існує надзвичайно багато актуального матеріалу, який постійно оновлюється, тому кліпова свідомість нам просто необхідна для адаптації в умовах частоті зміни інформації, яка подається нашому мозку. Сучасна людина потребує спрощення матеріалу задля економії свого часу. Існує необхідність у настільки великій кількості даних, що не вистачить сил поступово аналізувати весь її обсяг, щоб виділити необхідне. Отже переробку вторинного матеріалу неможливо відносити виключно до негативних явищ.

Технологічний розвиток також звинувачують у залежності від нових яскравих образів, які легше зберігати в свідомості, не використовуючи аналітичних здібностей. Але в умовах віртуалізації звернення до нових форм запам'ятовування є цілком природним процесом еволюції засобів сприйняття. Тепер людина може одночасно виконувати набагато більше справ, ніж раніше. Культуролог К. Фрумкін вважає, що навколишній світ перетворюється на мозаїку, де інформація постає у вигляді розрізнених, мало пов'язаних між собою фактів, що полегшує для людини відбір головного. Тут діє «ефект заголовку», коли читацька увага зацікавлюється найбільш привабливим. Відповідно, тепер інформація подаватиметься у скороченому варіанті, тому що людська свідомість самостійно не виокремлює важливе серед загального потоку і через це їй необхідні зовнішні регулятори, які призводять до мінімізації застосованих слів та логічних ланцюжків.

Дослідник впливу кліпового мислення на розвиток мовної культури учнів старших класів Ф. Гіренок вважає, що стислість забирає «глибину» прочитаного. Варто розуміти, що корисність мінімілізації полягає в тому, що людині легше сприймати більше аспектів одного питання одночасно, що можна віднести до проявів багатофункціональності. Згідно дослідженням психолога Дж. Палладіно, внаслідок кліпового мислення ми поступово втрачаємо здатність до довготривалої концентрації уваги. У своїй книзі «Максимальна концентрація» автор звинувачує цифрову епоху в перевантаженні уваги, що призводить до втрати ефективності будь-якого результату. Можливо, вже готова інформація має недоліки в порівнянні з тією, яку ми споживаємо внаслідок власного висновку, але проте значно зростають показники обсягу тієї інформації, яку ми можемо отримати на виході. Таким чином, продуктивність виправдовує зміни у сприйнятті навколишнього світу і засоби, якими цей ефект досягається.

Отже кліпова свідомість сьогодні постає не тільки як психічне явище, але й як онтологічний феномен – стан свідомості й актуальний симулятивний спосіб буття людини в світі.

ЛОГІКА І ПРАВО

Вітовецька Єлізавета
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет юстиції, 1 курс, 10 група*

ЗАКОНИ ЛОГІКИ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ

Це досить актуальна тема на сьогоднішій день. Адже, неможливо уявити цей світ без логіки та законів логіки. Жеребкін В. Є. писав, що вимоги основних законів мають настільки важливі значення для судового пізнання, юридичної практики, дотримання законності, що вони спеціально закріплені у процесуальних законах. Робота юриста потребує точного мислення, обґрунтованості висновків. Мислити логічно – це значить мислити точно і послідовно, не допускаючи протиріч в своїх міркуваннях, вміти викривати логічні помилки. Міркування, в яких відсутня логіка, непослідовність і протиріччя, ускладнюють справу, і, навіть, можуть стати причиною судової помилки.

За словами Титова В. Д. юридичне мислення підкоряється основним логічним принципам. Навіть професійні логіки і математики, не говорячи вже про інших фахівців, не приділяють доведенням стільки часу і сил, як юристи. Без будь-якого перебільшення можна стверджувати, що техніка доведення – головна зброя юриста. Закон тотожності. У процесі міркування значення понять і тверджень не слід змінювати. Вони повинні залишатися тотожними самим собі. Закон несуперечності. Міркування має бути не тільки зрозумілим, чітким та визначеним, але й послідовним та несуперечливим. Саме юристам найчастіше доводиться зустрічатися з суперечливістю між думкою та справою, яку помітив ще Сократ: «Людина знає, що таке добре, але робить те, що погано». Закон виключеного третього формулюється таким чином: про будь-який предмет думки можна або щось стверджувати, або заперечувати те ж саме – третього не дається. Порушення принципу виключеного третього полягає у ствердженні одночасної хибності двох суперечних суджень та у пошуках третього істинного судження (якоїсь середини). Закон достатньої

підстави або доказів. Будь-яка думка, виражена привселюдно, повинна мати достатню підставу. Будь-яке доведення має спиратися на якусь підставу, причому не на будь-яку підставу, а на достатню підставу. Прикладом застосування цього закону є постанова Верховного Суду (прийнята колегією суддів Касаційного адміністративного суду) від 15.03.2019 у справі № 686/11314/17. В межах цієї справи Верховний Суд розбирав питання про законність притягнення водія до адміністративної відповідальності у разі ненадання документів на вимогу співробітника Національної поліції. В результаті колегія суддів встала на сторону водія, вказавши, що для накладення штрафу в подібній ситуації необхідно довести наявність порушення ПДР, що дає підстави вимагати надання документів.

Отже, можна дійти висновку, що логічні закони в процесі юридичного аналізу повинні використовуватись в їхній системній єдності, бо тільки у своїй сукупності вони охоплюють усі головні формальні напрямки розумової діяльності юриста. Титов В. Д. вважав, що дотримання законів логіки в юридичній діяльності – правильна юридична оцінка подій. Кожен досвідчений юрист повинен вміти застосовувати логічні закони у своїй практичній діяльності. Дотримання основних законів сприяє одержанню несуперечливих, обґрунтованих висновків у справі, спрямованих на правильну юридичну оцінку подій, встановлення судової істини.

Дягілєва Єлизавета
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно – правовий факультет ,
1 курс , 2 група

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ»

Найбільш актуальною соціальною проблемою України, як і багатьох країн світу є запобігання та протидія корупції у всіх сферах функціонування влади. З моменту проголошення незалежності України корупція розглядається як пряма загроза національній безпеці, стабільності та економічному зростанню держави. Негативні наслідки корупції полягають у тому, що вона розвиває такі важливі конституційні засади, як принци-

пи соціальної справедливості та рівності всіх перед законом. Таким чином, проблема протидії корупції в Україні сьогодні є надзвичайно актуальною.

Серед науковців вагомий внесок у дослідження зазначених питань зробили: О. М. Бандурка, Л. В. Багрій-Шахматов, В. І. Василичук, О. М. Джу́жа, О. О. Дудоров, Д. Г. Заброда, В. С. Зеленецький, О. Г. Кальман, С. М. Клімова, І. В. Коруля, В. І. Литвиненко, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, С. В. Невмержицький, Д. Й. Никифорчук, Ю. Ю. Орлов, М. А. Погорецький, С. С. Рогульський, В. Я. Тацій, М. І. Хавронюк, О. В. Шевченко та інші.

Мета роботи полягає у логічному аналізі поняття корупція, її сутності, обсягу та розгляд актуальних проблем протидії корупції в Україні.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі завдання:

- дати визначення поняттю корупція;
- дослідити правові основи боротьби з корупцією та корупційними правопорушеннями;
- розглянути основні проблеми та перспективи розвитку державної Антикорупційної політики в Україні.

Як атрибутивне явище корупція виникла одночасно з утворенням та розвитком владних і грошових взаємовідносин у суспільстві. Отже, корупція – злочинна діяльність у сфері політики чи державного управління, яка полягає у використанні посадовими особами доручених їм прав та владних можливостей для особистого збагачення. Безпосередньо корупційне правопорушення – це умисне діяння, злочин, який містить в собі ознаки корупції, вчинений особами, визначеними законом. За корупцію встановлюється кримінальна, адміністративна, цивільно-правова та дисциплінарна відповідальність. Серед видів корупції найбільш всього виділяються такі види як хабарництво, розкрадання, шахрайство, вимагання, зловживання, та інше.

А вчинення корупційних правопорушень особи притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності в установленому законом порядку. Перша згадка про корупцію міститься в найстарішому з відомих людству історичних пам'яток державності: архіві стародавнього Вавилону, що датується другою половиною XXIV ст. до н.е. В епоху шумерів і семітів цар Лагаша..

Можна сказати, що виникнення корупції стає можливим тоді, коли державний чиновник починає викривувати своє службове становище не на користь суспільства, а в своїх інтересах.

Важливим кроком на шляху боротьби з корупцією для сучасної України стало прийняття ВРУ ЗУ «Про запобігання корупції» від 14.10.2014р. Новий антикорупційний закон передбачав такі нововведення: утворення Національного агенства з питань запобігання корупції, яке забезпечуватиме формування та реалізацію антикорупційної політики та буде підконтрольне ВРУ і підвітне Кабінету Міністрів України. Наступним кроком стало прийняття ЗУ «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 року, який визначає правові основи організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України. Основним і останнім пунктом щодо боротьби з корупцією стало створення нового антикорупційного органу Вищого антикорупційного суду, відповідно до ЗУ «Про Вищий антикорупційний суд» від 7 червня 2018 року.

Аналізуючи поняття корупція, а також визначаючи основні прояви корупції в Україні сформульовано висновки: теперішній стан корупції багато в чому обумовлений тенденціями, що давно намічались, і перехідним етапом від тоталітарної форми правління до демократичної. Проблеми протидії корупції мають свій довгий історичний процес становлення та формування. Правовою основою запобігання корупції є система державних законодавчих і підзаконних актів, що визначають суспільно-правову необхідність проведення комплексу передбачених законом заходів, їх правові, організаційно тактичні основи, гарантії законності їх застосування.

Єлсуков Кирило

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс, 16
група*

ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ «ПРАВА ЛЮДИНИ» (ЛОГІКО-ІСТОРИЧНИЙ ПІДХІД)

Після повномасштабного вторгнення РФ на територію України, війська армії РФ порушують норми міжнародного права та нормативні акти про права людини, у тому числі. Права людей пройшли через багаторічні страждання, розвивалися століттями, роблячи внесок у розвиток

людства, як фундаменту будь-якого сучасного суспільства, держави, але з вторгненням держави-агресора, їх нібито не існувало взагалі.

У сучасному світі права людини продовжували розвиватися і розширювати свій зміст (додавання нових ознак у поняття) та виходити на новий обсяг. Необхідно сказати, що за обсягом поняття «права людини» є загальними та збірним. За змістом поняття «права людини» є абстрактним, позитивним, безвідносним поняттям.

І. Л. Бородін вважав, що генезом прав людини є історія прогресуючого розширення правового визнання в якості людини тих або інших людей для того або іншого кола відносин. Практичним відображенням даного принципу було закріплення прав і свобод за ознаками належності до тієї чи іншої суспільної групи. Це підтверджується такими нормативними актами, як: «Велика Хартія Вольностей» (1215р), «Петиція про право» (1623р), «Декларація права» (1688р), «Білль про права» (1689р), «Декларація прав людини і громадянина» (1789р), «Загальна декларація прав людини» (1948р) та іншими нормативними актами про права людини.

Петришин О. В. вважає, що походження прав людини починається з ідей природних прав, які виникли в давні часи, і зміст яких розвивається разом з людською цивілізацією.

Термін «права людини» вперше вжито у Французькій «Декларації прав людини і громадянина» (1789 р.). До загального міжнародного лексикону цей термін вийшов лише після Другої світової війни. Саме з прийняттям Статуту Організації Об'єднаних Націй розпочалися комплексні зусилля міжнародного співтовариства у сфері визнання та захисту прав і свобод людини. У ній, однією з багатьох найважливіших цілей, об'єднані нації проголосили: «Знов утвердити віру в основні права людини, в гідність і цінність людської особистості, в рівноправність чоловіків і жінок та в рівність прав у великих і малих націй», цей факт навіть О. О. Майданник у своєму підручнику «Конституційне право України».

Із точки зору часу і конкретно-історичних умов виникнення тих чи інших прав людини прийнято відокремлювати 4 покоління прав людини. Видатні українські юристи: Петришин О. В., Погребняк С. П., Смородинський В. С. у своїх роботах відокремлюють покоління прав людини.

Перше покоління – це права людини, засновані на ліберальних цінностях, що гарантують індивідуальну автономію від державної влади та визначають межі втручання у сферу індивідуальної свободи (право

на життя, свободу та недоторканність особи, на свободу думки, совісті і релігії). Ці права були визнані у XVIII–XIX ст. під час європейських буржуазних революцій.

Друге покоління пов'язане з боротьбою за поліпшення соціально-економічного становища і культурного рівня. На межі XX ст. у деяких європейських країнах формується ідея соціальної держави, в якій законодавчо визнані основні соціально-економічні права (право на працю та відпочинок, право на соціальний захист, соціальне страхування). У другій половині XX ст. права були включені Організацією Об'єднаних Націй до міжнародних стандартів прав людини, а також визнані в конституціях багатьох країн.

Третє покоління формується після Другої світової війни. До нього належать колективні права, носієм яких виступає не окремих індивід, а група осіб. До таких прав належать: право на самовизначення, право на користування загальною спадщиною людства, на сталий розвиток, право на мир, на здорове і безпечне навколишнє середовище. Третє покоління також виділяє права для окремих груп осіб (права жінок, дітей, осіб з інвалідністю, мігрантів, біженців), які потребують більшого юридичного захисту.

Четверте покоління прав людини, яке сформувалося вже в наші часи, пов'язане з наслідками науково-технічного прогресу в галузі медицини, мікробіології, комунікаційних технологій тощо (право не піддаватися медичним експериментам, заборона клонування людини, заборона використання генетичного матеріалу людини без її згоди, право на доступ до Інтернету).

В сучасному розумінні «права людини» – це основні можливості та вимоги для людського існування та розвитку, визнані універсальними, невідчужуваними та рівними для всіх і гарантовані державами в рамках міжнародних стандартів. Права людини сприймаються як природні, невідчужувані та невід'ємні.

Права людини є універсальними і мають бути рівними для всіх. Вони належать усім, незалежно від статі, віку, національності, віросповідання, стану здоров'я, політичних чи інших переконань та інших факторів, які вважаються забороненими підставами для дискримінації. Права людини також повинні гарантуватися державою в межах міжнародних стандартів.

Підбиваючи підсумок, хочу сказати, що дослідивши поняття «права людини» в історичному й логічному аспектах, можна зробити висновок, що вони становлять одну з довічних проблем існування і соціально-куль-

турного розвитку людства. Права людини були концептуально розроблені та нормативно врегульовані у відповідь на історичний досвід порушення свобод людини державами та їх інституціями. Вони закріплені в міжнародних актах, нормативно-правових документах та Конституціях, і мають велике значення у міжнародному праві.

Зараз війна змусила замислитися над цим питанням весь світ, але не державу-агресора, якій все одно не тільки на міжнародне право, але й на права людини, за що має бути покарана. Тому ми повинні пам'ятати, яким шляхом здобувалися права людини і через які страждання вони пройшли.

Кликов Олександр
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
аспірант кафедри філософії, 1 курс*

РІЗНОМАНІТТЯ ЛЮДСЬКИХ ЗНАНЬ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ

Нові інформаційні технології перевели питання специфіки людського знання, особливостей взаємозв'язку його основних рівнів у площину практичних проблем, зв'язаних з перетворенням особистісного знання у формалізоване (комп'ютерне). На початку розвитку інформаційних технологій комп'ютери використовували лише в тих галузях, де можна було вирішувати коректно поставлені на формальному рівні задачі, а також здійснювати процеси, пов'язані з пошуком, збереженням, обробкою великих масивів даних. Поява штучних інтелектуальних систем висвітила проблеми витягу, подання і використання знань. Особливо актуальними ці проблеми є для фахівців у галузі права, яка визнана слабкоформалізуємою.

У сучасній філософії паралельно з технологічним підходом зміщуються акценти в трактуванні феномена знання. На місце безсуб'єктного і абстрактно – суб'єктного теоретико – пізнавальних підходів до проблеми наукового знання приходять інші концепції, що враховують складну суб'єкту організацію пізнання, включаючи й особистісний рівень.

З кінця ХХ ст. зі зростанням досліджень в галузі побудови штучних інтелектуальних систем світ людських знань постав начебто у вигляді піраміди, яка містить 4 прошарки. В її основі знаходиться самий значний за обсягом прошарок, що вміщає знання і навички, індивідуально накопичені майстрами, які не можуть бути передані, наприклад, в таких професіях, як tea taster (професійна дегустація чаю). До таких знань практично немає доступу, тому що їхні носії не можуть пояснити те, як вони це роблять.

Другий за обсягом прошарок містить знання, які, хоча і можуть бути передані, але лише в процесі тривалої спільної роботи за принципом: «роби, як я». Як справедливо зазначав М. Полані, в самому серці науки існують галузі практичного знання, що через формулювання передати неможливо.

Третій прошарок містить знання, що передаються в рамках традиційної педагогічної процедури за підручником. Його умовно представляють двоохрiвневим: 1) явне знання, що виникає, якщо увага суб'єкта, що пізнає, переміщується у фокус свідомості, яке піддається експлікації і виразне в логіко – вербальних конструкціях; 2) неявне знання – «сховане», периферичне, тобто таке, що знаходиться на периферії свідомості, «неартикульований інтелект», «мовчазне знання». Між неявним, що не піддається експлікації, і явним існує відношення додатковості: неявне знання – атрибут процесу пізнання. Саме цей компонент передається в процесі навчання, коли майстер – знавець демонструє своє уміння, а учень наслідує. Неявне знання як «периферичне знання» елементів деякої цілісності не усвідомлюється суб'єктом, тому що його базисом виступають неусвідомлювані відчуття – «німі» інтелектуальні акти. Роль останніх у пізнанні значна – здійснюючи ці акти, особистість формує особистісне знання, визнаючи універсальне значення власного досвіду.

Верхівка піраміди містить формалізовані знання, тобто інформацію, на яку посилаються або використовують у процесі висновлення.

Приведена вище класифікація людських знань – це визнання того факту, що є не тільки наукові знання, але й інші його види, у тому числі і життєва практична мудрість «фронезис» у термінології Аристотеля, який вважав, що це є найбільш адекватна форма знання про скороминучий світ, тому що знавці вирішують деякі питання краще, ніж носії книжкової вченості. Таким чином, у сферу автоматизації проникла ідея різноманіття людських знань.

ВИКОРИСТАННЯ ДІАГРАМ ЕЙЛЕРА-ВЕННА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Кримінальне право містить у собі велику кількість понять. Метою цієї статті є зобразити логічний зв'язок між цими поняттями за допомогою діаграм Ейлера-Венна, які показують всі можливі логічні відношення для скінченного набору множин.

Професор В. Я. Конопельський та професор В. О. Меркулова дають таке визначення поняття: «Кримінальне право – це система юридичних норм, що закріплює сукупність певних загальнообов'язкових, встановлених у суспільстві правил поведінки особи за наявності відповідних життєвих обставин. Ці норми загальної, обов'язкової дії. Передусім (за деякими винятками) це норми заборони, які забороняють окремі дії, бездіяльність під загрозою застосування державних примусових заходів – кримінального покарання.» Наприклад, покарання передбачене за вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі (ст. 115); за крадіжку – таємне викрадення чужого майна (ст. 185), грабіж – відкрите викрадення чужого майна (ст. 186). До речі, поняття «вбивство» та «умисно протиправне заподіяння смерті» – є однаковими. Завдяки діаграмам ми побачимо, що кола будуть накладатися одне на одне, тобто це буде відношення тотожності. Звернімо увагу, що поняття «грабіж» і «крадіжка» не є однаковими, вони будуть зображені на колах у відношення супідрядності.

Завданням кримінального права є охорона найважливіших суспільних цінностей від крайніх форм їх порушень. Воно передбачає покарання за будь-яке правопорушення. Поняття «правопорушення» не є однозначним, воно може поділятися на злочини та проступки. Якщо розглядати ці поняття за допомогою діаграм, то побачимо, що вони є супідрядними і відносяться до більш загального поняття – «правопорушення». Кримінальне право передбачає такі покарання за вчинення правопорушень, як: штраф, позбавлення спеціального права, наданого особі, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадські роботи, виправні роботи, арешт. Ці поняття хоч і несумісні між со-

бою, але на діаграмах Ейлера-Венна будуть зображені у відношенні супідрядності, тобто загальним поняттям для них буде – «покарання».

Щодо злочинів, то вони можуть поділятися на злочини проти життя та здоров'я; проти власності; проти волі, честі та гідності; проти конституційних прав і свобод; проти громадської безпеки. Якщо розглядати ці поняття на діаграмі Венна, то вони будуть зображені способом супідрядності, тобто ті, які входять у більш ширше поняття – «злочин». За предметом поділу у кримінальному праві злочини поділяють на предметні та безпредметні. Відношення між цими поняттями буде суперечне. Предмет злочину – це будь-які матеріальні речі, за допомогою яких або через які здійснюється злочин. Наприклад, злочин проти власності, тут предметом буде будь-яке майно чи проти громадської безпеки, предметом є зброя, боєприпаси. Безпредметні – це коли не вказано предмет. Прикладом може слугувати зловживання владою або службовим становищем (ст. 364) чи порушення законів та звичаїв війни (ст. 438). Зрозуміло, що ці злочини, наведені у прикладах, між собою несумісні, але завдяки діаграмі Ейлера-Венна ми можемо встановити відношення супідрядності між ними, тобто вони відносяться до одного спільного поняття – «злочин».

Отже, використання діаграм Ейлера-Венна допомагають нам графічно та більш ясно зрозуміти відношення між різними поняттями в кримінальному праві та побачити, який саме зв'язок є між цими поняттями.

Ковбасюк Єлизавета

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет,
I курс, 3 група*

ЛОГІЧНЕ ДОКАЗУВАННЯ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ

Актуальність розгляду теми «логічне доказування в судовому процесі» полягає у тому, що логічні засоби є одним з основних аспектів надійного та екологічного доказування у правозастосовчій діяльності. Адже, для забезпечення справедливого, дійсно незалежного вердикту від психологічного та емоційного станів учасників процесу, зокрема суддів та прокурорів – тобто представників як судової гілки влади, так і представників правоохоронної державної влади, апелюючи логічними висно-

вками. Логіка – це інструмент, який формулювання чіткі причинно-наслідкові докази вини, або навпаки невинуватості, обвинуваченого у тому чи іншому процесі.

Існує чи мало робіт, присвячених вивченню теми логічного доказування та зокрема логічної юридичної акредитації. Це роботи таких видатних авторів, як М. Й. Штефана, М. А. Вікут, М. С. Шакарян – усі вони здійснили вагомий внесок.

Також важливо зазначити праці таких українських вчених, які Т. М. Кучер, Т. В. Цюра, В. Д. Андріцьо тощо.

Мета цієї роботи полягає у дослідженні та окресленні основних обставин логічного доказування в судових процесах. Завданням є обґрунтування широких можливостей застосування логічних умовиводів та функцій логіки, як науки для окреслення важливого значення процесуальної аргументації.

Взагалі термін «доказування» полягає у тому, що потрібно переконати учасників судового процесу задля отримання у результаті певного потрібного висновку. Тобто під час здійснення судових процедур суть юридичної аргументації полягає у потребі наведення правильних, об'єктивних та переконливих доказів для вирішення певної проблеми. Потрібно розуміти, що докази повинні ґрунтуватися на об'єктивно-логічних принципах і законмірностях, аби таке доведення не викликало жодних сумнівів.

Логічне доказування у судовому процесі відбувається за допомогою умовиводів. Оскільки, умовивід – це найскладніша форма мислення, бо до його складу входять судження, то через нього ми отримуємо нові умовиводи, а отже нові висновки. Докази, які засвідчують свідки та використовують під час судового процесу, є не що іншим як судженнями: висновок певного експерта, матеріальні докази, листування, пояснення сторін, аргументи адвокатів тощо. Отже, докази – це інформація, особисті судження про певні факти.

Судження, які формуються у процесі судового розгляду, завжди складаються із суб'єкта та предиката. Суб'єкт – це поняття, тобто предмет думки, а предикат – це поняття чи властивість предмета думки, яку стверджують або заперечують.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що логічне доказування – це процес, де розумова діяльність здійснюється за допомогою логічних форм, а саме умовиводів. Оскільки, це найскладніша форма мислення, бо вони оперують судженнями та поняттями. У логіці доказування у судових процесах формує не один, а цілий ланцюжок таких умовиводів, виходячи із предмета доказування.

ОСОБЛИВОСТІ АПАГОГІЧНОГО ДОВЕДЕННЯ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ НА ПРИКЛАДІ EFFET UTILE У ПРАКТИЦІ СЕС

Доведенням називають обґрунтування істинності положення з використанням логічних засобів. Як прийнято, воно є найсильнішим видом аргументації. Правову аргументацію не можна просто класифікувати за змістом використаних аргументів, для прикладу посилаючись на конкретні норми, принципи чи політику (спираючись на термінологію Рональда Дворкіна). Висвітлюючи цю тему насамперед варто зазначити, що є два їх види: пряме та непряме доказування, які визначаються за своїм змістом, тобто вони використовуються безпосередньо (явно) для захисту певної позиції чи інтерпретацію або опосередковано (апагогічно) оскаржити її. Непряме доказування може навіть виходити з гіпотетичної альтернативи швидше ніж з позиції яку фактично захищає інша (супротивна, конкуруюча) сторона. До множини непрямого доведення і належить апагогічний вид, назва якого походить з грецької («aragogos» – той, що відводить чи той, що відходить), також має назву «доказ від супротивного». Інколи апагогічне доведення називають доведенням від протилежного, тому що цей тип обґрунтування тези базується шляхом встановлення хибності антитези на підставі виведення із антитези наявних аргументів протиріччя (легше кажучи, шляхом зведення до абсурду). Обґрунтування базується на виводі наслідку із антитези, що суперечить дійсності або наявним істинним і договірним положенням. Як висновок: антитеза – хибна, теза – істинна.

Effet utile (франц. юр. термін) – в міжнародному праві означає принцип тлумачення та застосування норми так, щоб договірна мета могла бути досягнена найкращим і найлегшим способом. . В англійських перекладах цей принцип позначається як «Practical effectiveness of European Community law», однак це та сама концепція. Спираючись на дослідження Яна Блокса, юридичне доказування не можна класифікувати лише за змістом використаних аргументів (посилаючись на конкретні правила чи принципи). Аргументи розрізняють, як ті, які використовуються без-

посередньо (явно) для захисту певної позиції, або тлумачення, або опосередковано для їх оскарження. Для визначення використання даного терміна у доказуванні Суду Європейського Союзу (далі СЄС), було проведено емпіричний аналіз. Хоча й використовуються обидва види доведення, та все ж таки оцінивши «important pre-accession case law» СЄС можна дійти висновку, що «effet utile» аргументація є переважно непрямою. СЄС вказує, що певне тлумачення права ЄС підриває і знижує його ефективність, тому слід, спираючись на висновки СЄС, навпаки дотримуватися протилежного тлумачення.

Таке апагогічне міркування тягне за собою потенційну помилку, якщо не бути уважним щодо ризику помилкових дилем. Альтернативне тлумачення, яке відкидають СЄС через непряме використання «effet utile» аргументу може створити (можливо помилкове) враження, що немає остаточно підтриманого СЄС альтернативного тлумачення. Той факт, що апагогічне доведення створює більше можливостей для приховування причин, на яких ґрунтуються висновки, потенційно збільшує можливість помилкових міркувань.

Те, що «effet utile» є здебільшого непрямым видом доказування, може здатися протилежним твердженню, що СЄС використовує максималістський (все і відразу, навіть якщо немає на це потреби) та активний способи. Проте непрозорість апагогічного доведення та його ймовірність помилки також розкриває перевагу активному, хоча водночас недоречно робити висновок, що таке доведення є завжди проблемним. Також важливим є те, що СЄС аргументував підтримку своєї позиції щодо важливості «effet utile» доказування у практиці СЄС.

Кулик Аріна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет юстиції, 1 курс, 4 група*

ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ У СЛІДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Помилка – ненавмисне, забудькувате відхилення від правильних дій, вчинків, думок, які супроводжують прийняття рішень. Вони мають місце бути в слідчій діяльності, а тому знижують ефективність відповідних

органів. Як зазначав О. Пуцьков: «Помилка – завжди відступ від норми» [1, с. 3].

Розслідування злочинів є складним, великим за обсягом процесом і вимагає від правоохоронних органів багато зусиль у здійсненні досудового слідства. Ця робота пов'язана з відтворенням події минулого, а тому потребує значних логіко-інтелектуальних, емоційних і фізичних зусиль. У процесі розкриття злочину слідчий стикається з неупорядкованою інформацією, протидією як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів і чинників. Дослідження помилок при розслідуванні кримінальних справ у слідчій діяльності здійснюється відповідно до різних стадій розслідування та судочинства.

Легковажність, халатність та самовпевненість слідчого може призвести до істотних порушень прав і свобод особи, що випадково потрапила в орбіту кримінального судочинства. Наслідком можуть бути такі обмеження невинної особи, як помилкове затримання, домашній арешт, проведення обшуку накладання арешту на майно, тощо.

Виділяють наступні підстави, які можуть призвести до помилок: неправильне застосування статті кримінального закону, її визначення; однобічність / неповнота – тобто неповне використання статей відносно справи; порушення кримінального процесуального закону, тощо.

Види помилок, які мають місце бути при кримінальному розслідуванні:

- Помилка розпізнавання – помилкове ототожнення або бачення схожості там, де її немає.
- Помилкова трансформація – спотворення явища, дії, явища, хронології подій, тощо.
- Помилкова перестановка – заміщення реальних ознак, явищ, дій іншими, зміщення в часі або просторі.
- Помилкове розуміння сказаного в процесі мовного контакту.
- Помилкове дроблення, розчленування цілісного об'єкта на незв'язані між собою частини.
- Помилкове об'єднання незв'язаних між собою частин в одне ціле.
- Помилкова гіперболізація параметрів об'єкта.
- Помилкове применшення параметрів об'єкта.
- Помилкове опущення значущих деталей в описі подій.
- Поверхневий, неповний аналіз фактів.
- Поспішне узагальнення.

Щоб уникнути помилок при розслідуванні, потрібно зробити такі умови, щоб подібні помилки не допускалися, а допущені виявлялися

та усувалися [2]. До таких заходів запобігання належать: вдосконалення законодавства, особливо потрібно акцентувати увагу на кримінальному законодавстві; проведення заходів підвищення рівня кваліфікації слідчих; матеріальне забезпечення учасників процесу, тощо.

Отже, розслідування кримінальних справ це складний логіко-інтелектуальний процес, який потребує передовсім досвіду слідчого, його значних інтелектуальних здібностей, витримки та навіть мужності. Щоб досконало проводити розслідування, потрібні роки, а то і десятиріччя. Від роботи слідчого залежить правопорядок нашої країни, захист прав громадян та їх безпека.

Література:

1. Ряшко О. В. Логіко-гносеологічні помилки при розслідуванні кримінальних справ у слідчій діяльності: (філософсько-правовий аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ* . 2009. Ст. 2–8;
2. Булукуков О. Ю. Помилки при прийнятті тактичних рішень. Х., 2015. Ст. 64–66.

Кусмарова Катерина

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет юстиції, 1 курс, 1 група*

ФІЛОСОФІЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Існує точка зору про те, що розум важливіший за емоції. Але в умовах масштабної діджиталізації, завдяки якій можна знайти інформацію в мережі Інтернет за лічені хвилини, стає все меншим значення кількості фактів і законів, що вивчив юрист. Перевага надається тому спеціалісту, який швидко мислить, здатний до аналізу. Також важливим є аспект розуміння інших (клієнта, опонента, судді) і здатність знайти до них підхід. Суспільство стрімко віддає перевагу новому варіанту взаємодії – проєктній команді. Емоційний інтелект грає тут більшу роль, ніж навіть ментальний: генії, що діють самостійно, вже не мають великого успіху.

IQ відповідає за логіку та раціональне мислення. EQ – за інтуїтивне мислення та емоційність. Якщо проаналізувати поняття «емоційний інтелект», можна зробити такі висновки: емоційний інтелект є вагомою ознакою особистості, що включає можливість розуміти власні почуття та узагальнювати їхній зміст, відокремлювати емоційний підтекст у міжособистісних відносинах, навички ладнати емоції як власні, так і інших таким способом, щоб сприяти успішній праці за допомогою позитивних емоцій і переборювати негативні емоції, що мають поганий вплив на спілкування або досягнення успіху; емоційний інтелект можна формувати через навчання.

Ознака емоційного інтелекту – це насолодження від розуміння емоцій іншого. Когнітивного – радість усвідомлення логічних зв'язків, здатності робити висновки. Для юриста важливо не тільки обробляти інформацію, а й комунікувати з клієнтами, іншими учасниками судового процесу. Необхідним є стан емоційної стабільності юриста у протидії різним маніпуляціям клієнтів і опонентів та професійна емоційна стриманість, як умова уникнення фінансових та репутаційних втрат.

Для встановлення рішення у судочинстві є важливим логічно правильне мислення. Для логічного шляху встановлення істини необхідні мисленнєві операції. Правильність здобутого висновку залежить не тільки від істинності встановлених фактів, а й від дотримання правил і законів логіки і самоконтролю. Самоконтроль з розуміння власних емоцій, як пазли певної інформаційної картини, емоції розказують нам про самих себе. Їх засвоєння і контроль допомагають приймати конструктивні рішення. А ось в умовах стресу, коли людина не знаходиться у власній зоні комфорту, вона може бути переповнена почуттями та загубити контроль над собою.

Відомий науковець С. Рубінштейн зазначав, що мислення є сукупністю емоційного та раціонального. Емоція розуміється вченим як «єдність переживання та пізнання». Інтелектуальний процес, за словами С. Рубінштейна, також не може існувати без участі емоцій, бо судження у різній мірі супроводжується емоціями. Б. Зейгарник слідкує за принципом спільності афекту та інтелекту, зауважуючи, що не можливе мислення, відірване від мотивів, прагнень, настановлень, почуттів людини, можна сказати від особистості загалом. Звичайні ситуації у житті, моменти що відбуваються з індивидом, здатні в різноманітних умовах життя трактувати різні значення для особистості, хоча їх знання про них

і є чимось незмінним. Переміна емоцій, афективних реакцій людини може стати причиною того, що у неї відбудеться зміна значення предметів та ставлення до них.

Отже, варто зазначити, що індивіди, що мають високий рівень розвитку емоційного інтелекту, здатні розбирати свої власні емоції і емоції людей, такі особистості вміють панувати над своїм емоційним станом. Високий рівень розвитку емоційного інтелекту дозволяє індивіду швидко взаємодіяти з іншими, тому забезпечує ефективну адаптацію в нових умовах. Отже, добре розвинені логіка і пам'ять (IQ) разом із вмінням знаходити спільну мову з людьми, відкритість до нового (EQ) є ознакою приємного здобування знань.

Лисенко Аліна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс, 16
група*

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНУ ВИКЛЮЧЕНОГО ТРЕТЬОГО У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

По відношенню до суджень, які мають суперечності, але потребують використання у практичній діяльності з метою досягнення визначеності як один із законів юридичної логіки може застосовуватися закон виключеного третього. Зазначений закон логіки відомий ще з часів Риму, а в науковій літературі, зокрема в працях Бандурки О. М., Тягло О. В. йменується принципом *tertium non datur* – третій варіант відсутній.

Як зазначає В. П. Жижченко, сутність вказаного закону полягає в тому, що він вказує на неможливу хибність двох суперечливих думок одночасно, оскільки в будь-якому випадку одна з них буде хибною, а інша істиною, що ж до третього варіанту, то він взагалі відсутній. Варто підкреслити, що аналізований закон актуальний у разі застосування до думок, що суперечать одна одній. Застосування вказаного закону відоме ще з часів Аристотеля, який вказував: «Однозначно не може бути нічого тимчасового між двома протиріччями, відносно одного з них має бути істинне твердження, а відносно іншого твердження спростування».

Закон виключення третього має схожі ознаки із законом протиріччя, а саме також відображає послідовність мислення та аналогічним чином заперечує можливість двох протилежних суджень бути одночасно істинними чи хибними. Виходячи зі змісту вказаного закону завжди з двох суджень необхідно обрати одне вірне. Використання аналізованого закону логіки досить часто застосовують суди та суб'єкти політичної діяльності у разі обмеження досліджуваних варіантів до декількох альтернативних.

Доцільно мати на увазі, що вказаний закон конкретно не вказує на окреме судження з двох суперечливих як на істинне. Вказане питання має бути вирішене на практиці.

Характеризуючи застосування аналізованого закону у практичній судовій діяльності професор Бліхар В. С. згадує про Нюрнбеський процесі. Так, в ході зазначеного судового процесу, склад суду мав обирати з двох суперечливих одне одному суджень – всі чи деякі з представлених перед судом німецьких військовослужбовців винні у відповідних військових злочинах фашиського режиму. Вибір був за судом та реалізовувався в ході судового процесу, який мав характер змагальності між стороною обвинувачення та стороною захисту.

Особливості використання закону виключення третього в судовій практиці обумовлюють наступні обставини: по перше, об'єктивність існування об'єктів між якими необхідно робити вибір; по друге, виникнення та особливостями існування об'єктів між якими необхідно робити вибір; по третє, намаганнями протилежної сторони приховати дійсні наміри своїх вчинків.

Необхідно приймати до уваги, що закон виключення третього допускає зміну змісту речей в процесі існування. Наведена обставина свідчить, що в такому разі відбувається і зміна істинності суджень.

Висновок. Закон виключення третього зазвичай використовується в судовій практиці в тих випадках, коли застосувати традиційну логіку не можливо, тоді суддя змушений відносити сумнівні обставини або до брехні, або до істини. Щоб обрати «або або», необхідно проаналізувати відповідну ситуацію, виділити певні критерії. Визнавати обидва судження хибними чи істинними одночасно за суттю даного закону неможливо. Якщо обрати щось одне, то судді необхідно провести аналіз відповідних обставин повторно.

ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ, ДОПУЩЕНІ НЕНАВМИСНО

У повсякденному житті, усі люди здатні на помилки, і поширеним видом цих помилок виступають логічні. У процесі мислення відбувається формування певних думок, що підлягають логічним законам, при порушенні яких виникають помилкові висновки. Проблема є поширеною в різних науках зокрема юриспруденції: судді можуть ухвалювати рішення з порушенням процесуального або матеріального права. Органи досудового розслідування, також можуть неефективно забезпечувати передбачені законом заходи. Все це нерідко через порушення принципів і положень формальної логіки в процесі застосування закону, що впливає на правосуддя.

Помилки виникають через логічні недоліки у судженні, що робить судження невірним. Коли ми маємо справу з незбігом між нашими думками і справжнім станом речей, можна зазначити про наявність певних помилок в наших думках. Помилки поділяють на фактичні і логічні. А. І. Уемов пояснив різницю між ними та причини виникнення. Фактичні помилки відносяться до думок які не пов'язуються між собою. Якщо такі думки не відповідають істинності і не вказують на реальний стан речей, вони вважаються фактичними. Прикладом може послугувати студент, котрий не правильно назвав дату тієї чи іншої події з історії, що вважається фактичною помилкою, а якщо студент не буде зразу відповідати, а постарается поєднати свою думку з іншими відомими фактами, він встановить в розумі певне відношення між думкою про дану подію і думками про ті факти, з якими він хоче пов'язати цю подію, однак, якщо в процесі свого міркування він встановить не правильний зв'язок між думками про дану подію, де певні факти не є істинними, він дасть не правильну відповідь. Через що виникає порушення в міркуванні, яке призводить вже не до фактичної помилки, а логічної.

Часто ненавмисні логічні помилки виникають через відсутності або неповноті знань у різних науках, чи людської діяльності. Матеріал, який нами вивчений у певній сфері знань, ми зробимо менше помилок, чим де почуваємо себе невпевнено. Внутрішній стан людей: любов, страх, ненависть, що викликають в збудженні почуттів, під впливом якого люди

дуже легко роблять логічні помилки. Через родинні відносини, людина може не повірити в скоєний злочин свого родича, через що робиться не правильний висновок, який приводить до логічної помилки.

Слід зазначити, що вивчення логічних помилок потребує їх вирішення. Зокрема, дослідженнями таких помилок займалися такі науковці як: Конверський А. С., Руденко К. П., Тофтул М. Г. Закони логіки допомагають передбачити та не допустити їх виникненню. Розвиток знань допоможе в різних галузях людської діяльності допускати у майбутньому все менше логічних помилок. В ході розумового процесу повинна бути визначеність думки, щоб предмет міркування зберігався протягом всього процесу. Закон суперечності допомагає нам встановити, що з двох протилежних висловлювань одне завжди хибне «Ця людина є співучасником даного злочину», «Ця людина не є співучасником даного злочину». Питання про встановлення про хибність одного з суджень розв'язує конкретна наука та практика. Закон достатньої підстави впливає на встановлення істинності думки, «Ця людина є співучасником даного злочину» це судження повинно бути обґрунтованим, щоб було визнаним істинним, тобто потрібне ще ряд суджень, щоб стверджувати, що певна людина є співучасником злочину. Усі наведені правила пов'язані між собою, застосування яких допоможе зменшити ненавмисні логічні помилки.

Отже, у боротьбі з ненавмисними логічними помилками має важливе значення використання законів логіки. На перший погляд, помилки в міркуванні можуть здатися незначними, але на практиці, логічні помилки здатні призвести до плачевних наслідків. У цьому зв'язку, визначити істинність чи хибність думки, уникнути логічних помилок, ненавмисних, у тому числі, може лише та наука, предметом якої є правильне мислення. Такою наукою є логіка.

Мартинова Каміла
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет,
1 курс, 3 група*

АКСІОМИ У ПРАВІ

Актуальність обговорення теми «аксіом у праві» полягає, насамперед, у недосконалості вітчизняної юридичної системи; вченню про аксіоми

як правовому явищу приділяється, на мій погляд, замало уваги, що пояснюється невизначеністю категоріального статусу правових аксіом і труднощами оперування ними як поняттями. Їхнє застосування у праві є, з першого погляду, очевидним, а з іншого – дуже важко визначити межі у розпливчастого поняття, що породжує собою низку питань: від самого охарактеризування і до розмежування близьких за значенням термінів, таких як, наприклад, юридичних аксіом і класово спрямованих ідей права.

Мета цієї роботи полягає у з'ясуванні чітких меж поняття правових аксіом. Завданням є аналіз двох основних трактувань предмету дискусії. У першому випадку аксіома є більш масштабним і важливим явищем. Сама ідея виділення таких правових положень, які «успадкоковуються» правом різних історичних епох і національних систем, має величезне філософсько-правове значення. Другий випадок дозволяє розглядати аксіому строго з юридичної точки зору як елементарне, просте за своєю структурою правове становище, яке не передбачає виключень і не підлягає спростуванню.

Дослідженню цієї теми присвятили свої роботи такі видатні вчені як С. Алексєєв, В. Кудрявцев, В. Комаров, Г. Манов, А. Ференс-Сороцький, Н. Чечина, Л. Явич. Висновки, які вони зробили під час аналізу матеріалів, мають велике значення для розвитку вчення про правові аксіоми.

Можливо, для термінологічного розмежування цих категорій більш доречним буде використання понять «аксіома в праві» і «юридична аксіома».

Щодо перших, то головною особливістю є те, що такі аксіоми є загальноновизнаними і встановленими в різних правових системах. Моральні аксіоми – ширше поняття, яке включає в себе всі або майже всі правові аксіоми та інші прийняті у світовій практиці правові положення, які можуть створювати ідеологічну та моральну основу права. Більшість загальноприйнятих у сучасній правовій системі були сформульовані ще в римському праві: «немає суду без позивача», «позивач повинен довести свої вимоги» тощо.

Тим часом на юридичних (правових) аксіомах базується юридична наука та всі теоретичні уявлення про право. Не заглиблюючись у проблему існування теоретичних, наукових аксіом, зауважимо, що зміст та напрямки розвитку юридичної науки зумовлені змістом і рівнем розвитку чинного права. Тому найбільш стійкі, універсальні, загальноновиз-

нані правові положення завжди будуть мати не тільки практичне, але й теоретичне значення.

У вітчизняній та зарубіжній юридичній літературі увага дослідників традиційно прикута до питання співвідношення аксіом права та принципів права.

Відповідно до точки зору, висунутої С. С. Алексєєвим, співвідношення між ними полягає у тому, що правові аксіоми – це найважливіші правові засади, закріплені в нормативно-правових актах. Дійсно, в цьому випадку принципи та аксіоми є еквівалентними. Різниця лише в тому, що не всі правові принципи стають аксіомами, а лише найважливіші та найвагоміші з них, що склалися у світовій практиці.

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що правові аксіоми, як і будь-які аксіоми, мають досвідне походження. Протягом століть свідомість людини звикла до повторення тих чи інших правових положень, і вони набули значення само очевидних істин, які приймаються без доказів, і здобувають офіційне закріплення. Завдяки цьому правові аксіоми набувають регулятивного значення і не можуть бути відкинутими; як правило, вони близькі принципам права, додають їм особливий зміст і значення.

Попова Карина
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
16 група*

ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ ЩОДО ТЕЗИ В АРГУМЕНТАЦІЇ

Починаючи звертати увагу до тієї чи іншої теми, кожен науковець в першу чергу звертається до визначення поняття, виходячи з надання точних ознак терміну. У сучасному світі досконале визначення логічної помилки досі відсутнє. На мій погляд, таке явище можна пояснити певними особливостями становлення логіки. Мені більш імponує визначення поняття зі сторони традиційної логіки, відповідно до якої до логічних помилок відносять непорозуміння. Так на думку науковців «логічна помилка» і «сміслова помилка» необхідно застосовувати

як синоніми. За думкою Тофтула М. Г. це можуть бути аргументований доказ, інтелектуальний розум, полемічна суперечка тощо.

Смислові зв'язки набагато складніше проявляються при доведенні до певного автоматизму сприйняття, проте логічні помилки не можна помітити так би мовити «на поверхні». Крім того вони не так явно себе проявляють, а тому виявляючи їх потрібно більше уваги та зосередженості.

В свою чергу підміна тези може здійснюватися з одного боку- свідомо, з іншого- не свідомо. В цьому випадку на заміну тези обґрунтовують більш ширше або навпаки вужче положення, тобто таке, яке не має нічого спільного з тезою. Яскравим прикладом такого явища є популізм.

Також трапляються випадки коли відбувається зміщення з однієї теми в іншу. В такому випадку можна казати про порушення послідовності думок, що є досить загальною та найбільш розповсюдженою логічною помилкою. Людство постійно стикається з новими проблемами, які необхідно розв'язувати, наслідком чого є формування все нових і нових тез. Слід враховувати, що одні положення є тезами, тобто такими, що потребують обґрунтування для всього людства, а інші- для окремих груп людей, як наприклад, для певної аудиторії. При порушенні цього правила, як зазначає Бандура О. О., «обґрунтовують обґрунтоване».

Неможливо не зазначити про недотримання закону несуперечності, відповідно до якого протилежні думки про один і той самий предмет, викладені в один і той самий час і в однакових співвідношеннях, не можуть бути істинними одночасно. В. Я. Свінцов розрізняє такі протиріччя: контактні-виразні (юрист і адвокат виходили мовчки, про щось перемовляючись між собою), контактні-імпліцитні (перемогу здобув студент другого курсу, який отримав 10 балів, отримавши 3 перемоги у партію в шашки внічию) та дистантно-виразні суперечності (мистецтво не знає обмежень. А через кілька абзаців: Мистецтво має різні обмеження, зумовлені християнською етикою, законами жанру тощо).

Отже, ми бачимо що логічні помилки є досить розповсюдженими явищами щодо тези, і виникають частіше за все через недотримання послідовності думок, закону суперечності та неправильної аргументації. Але слід звернути увагу, що правильно висловлювати думку не досить важко, якщо знати основні логічні помилки та працювати над власними інтелектуальними здібностями.

ПОБУДОВА СОФІЗМУ І МЕТОДИ ЙОГО ВИКРИТТЯ

Софізми – це міркування, засновані на навмисному порушенні законів логіки, на вживанні помилкових аргументів. Вони існують і обговорюються більше двох тисячоліть, причому гострота їхнього обговорення не знижується з роками. Хоча софізми й були розкриті та виведені на чисту воду ще Арістотелем – засновником формальної логіки та одним з перших дослідників цього питання – проте вони продовжують активно використовуватися в сучасному світі для того, щоб вводити в оману опонентів та таким чином перемагати у інтелектуальних суперечках. Типовою сферою використання є політика і особливо політичні дебати. Кандидати усілякими хитрощами, тим паче софізмами, намагаються принизити опонента в очах електорату. Також часто можна софізми почути у залі суду, оскільки майстерно сконструйований та використаний він означає відповідно перемогу чи поразку, волю чи ув'язнення, життя чи смерть. Тому, аби не дати опонентам заплутати нас, нам потрібно навчитися визначати, розуміти та боротися з софізмами, а для цього слід детально розглянути саму їхню структуру та методи викриття.

Софізм складається з набору суджень, при чому частіше за все кожне окремо судження є істинним за законами логіки та здорового глузду, проти їх комбінування приводить нас до типового хибного висновку. Це нагадує умовивід у якому з вихідного знання у засновках виводиться, здавалося б, правильне висновкове знання, проте обґрунтовуюче знання вказує нам на очевидну помилку. До цього слід додати, що з високою вірогідністю софіст намагатиметься завуалювати очевидно помилкові речі шляхом підміни виразів на синонімічні, проте не тотожні, і ми отримаємо типовий драгітливий софізм. Візьмемо для прикладу «з медом»:

– Скажи, – звертається софіст до молодого любителя суперечок, – може одна і та ж річ мати і не мати якусь властивість одночасно?

– Очевидно не може.

– Побачимо. Мед солодкий?

– Так.

– І жовтий теж?

– Так, мед солодкий і жовтий. Але що з цього?

– Значить, мед солодкий і жовтий одночасно. Тобто жовтий – це солодкий, чи ні?

– Звичайно, ні. Жовтий – це жовтий, а не солодкий.

– Значить, жовтий – це не солодкий?

– Звичайно.

– Про мед ти сказав, що він солодкий і жовтий, а потім погодився, що жовтий – це не солодкий, і тому як би сказав, що мед є солодким і несолодким одночасно. Але ж спочатку ти твердо говорив, що жодна річ не може і володіти і не володіти якоюсь властивістю.

За рахунок чого створюється видимість переконливості даного міркування? Вона пов'язана з підміною софістом виразу «Бути жовтим не завжди означає бути солодким» виразом «Бути жовтим значить не бути солодким». Але це зовсім різні вирази. Вірно, що жовте не обов'язково є солодким, але невірно, що жовте – неодмінно несолодке. Тут і викривається основна хитрість утворення софізмів – порушення основних законів логіки. Наприклад тут софіст намагається довести опоненту несправджуваність закону тотожності, але ж шляхом використання проти любителя суперечок скоєної ним логічної помилки амфіболії коли використовує двозначний вираз «жовтий – це не солодкий».

Таким чином ми можемо зробити висновок, що структура софізму в основному подібна до звичайного, але хибного умовиводу, у якому майже завжди присутнє спеціально хибне судження яке і веде нас до спеціально хибного висновку, а тобто тут завжди існує умисне порушення законів логіки, створення логічних помилок, таких як амфіболія, еквівокація та логомахія, з метою ввести в оману неосвіченого, недосвідченого опонента. Основним методом викриття софізмів у мовленні є розуміння, використання законів логіки та відслідковування їх дотримання співрозмовником.

Пушна Кристіна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс
16 група*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГІПОТЕЗИ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Гіпотеза – це, у першу чергу, певне припущення, яке нами сприймається як істинне, задля того, щоб виокремити з нього бажані нами на-

слідки, які ще й погоджені з дійсними фактами або з іншими перевіреними положеннями.

Попри свої нюанси у розумінні, гіпотезі притаманна складна структура, серед якої можна виокремити п'ять етапів побудови та подальшого доведення висунутої гіпотези. Даний ланцюг дій починається зі збирання фактів, інформації, що може перегукватися із непоясненим явищем і вибудованою гіпотезою навколо нього. Після цього відбувається процес логічного уточнення з чітким формулюванням виниклої гіпотези. Потім з останньої вираховуються наслідки, які далі мають бути перевірені практикою. І як результат отримана інформація переформовується у висновок, який містить інформацію про істинність чи хибність даної гіпотези.

В юриспруденцію гіпотеза називається версією. Версією в слідчій практиці та судовому дослідженні називається одне з можливих припущень, які пояснюють юридично значущу подію в цілому або окрему їх обставину. Чим більше версій, тим ефективніше йде розслідування.

Звернувшись до норм того ж КК України, ми можемо побачити, що деякі з норм мають не лише диспозицію, чи санкцію, а й гіпотезу. У даному значенні, Сухонос В. В. окреслює її як елемент структури, що вказує на конкретні життєві обставини (умови), за наявності або відсутності яких і реалізується норма права. Як приклад, беремо до уваги статті 185–186 КК України. Основною обставиною, яка дасть змогу інкримінувати діям правопорушника ту чи іншу, з наведених у прикладі, статтю, є визначення, як було вчинене викрадення чужого майна – «таємно» чи «відкрито». Дана обставина і буде нашою гіпотезою.

В кінематографі дуже часто зображується сенс роботи адвокатів. А саме те, що, в фундаменті кожної позиції захисту клієнту безумовно перебуває виведена версія. Вона має свою доказову базу, яка ґрунтується на вивчених раніше матеріалах справи, проведених співбесід із учасниками судового процесу, проаналізованих версіях обвинувачення. Потім розвивається через умовно-категоричний силізізм: «Якщо А, то В». Адвокат, припускаючи істинність твердження, виводить дедуктивним методом певну кількість наслідків, які в кінцевому етапі ланцюжку мають підтверджуватися на практиці і, тим самим, відповідати дійсності. Таких версій може бути безліч, проте професіонал своєї справи має обрати найбільш дієву для свого клієнта.

На схожий манер гіпотеза виокремлюється і «по ту сторону барикади», а саме, якщо ми аналізуємо прокурорську діяльність. Так, для по-

будови сильного обвинувачення прокурор повинен: по-перше, проаналізувати всі можливі висунуті відповіді та частини промови у відповідь на позицію обвинувачення; по-друге, опрацювати виявлені прогалини для того, щоб мінімізувати такі ризики за тією ж схемою через умовно-категоричний силогізм.

Виходячи з усього вищевказаного, можна зробити висновок, що гіпотеза – це багатогранне явище, яке має місце і у нормотворчій діяльності, і у процесуальній. Головне те, що це певна виявлена обставина, щодо якої висунуте припущення про її істинність з подальшим підтвердженням. А якщо дану схему перенести на судовий процес, то, як у сторони захисту, так і у сторони обвинувачення виникає дуже багато версій, тільки одна з них буде дієвою.

Саснко Олег

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет юстиції, 1 курс, 4 група*

КОЛІЗІЇ ЩОДО УЧАСТІ ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ЛОГІКО-ПРАВОВІ ВИСНОВКИ

Роль прокурора в цивільному процесі є однією з визначальних у забезпеченні прав і законних інтересів громадян та інтересів держави. Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131–1 Основного Закону України прокуратура у виняткових випадках і в порядку, встановленому законом, здійснює представництво *інтересів держави* в суді [3]. Водночас чинний Закон України «Про прокуратуру», який було прийнято у 2014 році у п. 2 ч. 1 ст. 2 та ст. 23, передбачає можливість прокурора також захищати *інтереси громадянина* в суді [4]. Така ситуація породжує колізію в законодавстві, яка обговорюється у наукових дослідженнях та потребує практичного вирішення.

Прокуратура має здійснювати лише ті функції, які визначені Конституцією України, з метою дотримання принципів верховенства права та положень проголошення правової, демократичної, соціальної держави. Законодавцю слід провести послідовну роботу щодо передачі окремих повноважень прокуратури іншим державним установам [7, с. 8]. Конституція України чітко визначає, що прокурор лише представляє державу в суді. Практика

прокурорів свідчить, що таке представництво є доцільним та ефективним. Водночас функції представництва інтересів громадян у суді відповідно до ч. 2 ст. 56 Цивільного процесуального кодексу України здійснюється Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини [2, с. 90].

Завданням прокурора при представництві інтересів громадян у цивільному судочинстві є захист прав і законних інтересів громадянина і держави, а також сприяння виконанню вимог закону щодо всебічного, повного та об'єктивного розгляду справ і ухвалення заснованих на законі судових рішень, керуючись принципами законності, незалежності суддів, рівності громадян перед законом і судом. Представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді полягає у вчиненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших правових дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених чинним законодавством України [5, с. 70].

Наявність конфліктів є результатом протиріччя та тягне за собою втрату довіри до справедливості з боку населення, позбавляє його захищені верстви ефективного захисту з боку державних органів, яким має бути надано право в окремих випадках звертатися до суду замість прокурора. З логічної точки зору це є порушенням закону непротиріччя. Також поняття про представництво прокурором інтересів як держави, так і інтересів громадянина є несумісними, бо належать до різних родових понять. Крім того, це породжує низку проблем процесуального характеру в силу підміни положення (становища) прокурора в цивільному процесі та представника у справі, функції яких збігаються. Отже, чинне законодавство України в питанні участі прокурора в цивільному процесі потребує узгодження з положеннями Конституції України. Для посилення гарантій запобігання подібних колізій необхідно законодавче закріплення логічної експертизи як на стадії підготовки законопроектів, так і для постійного моніторингу нормативної системи України загалом.

Література:

1. Булигін Є. Норми права, логіка та істина. *Філософія права і загальна теорія права*. 2015. № 1–2. С. 298–311.
2. Гнатів О., Троян В. Прокурор у цивільному процесі. *Актуальні проблеми правознавства*. № 2(22). 2020. С. 89–93;
3. Конституція України. Закон України 254к/96-ВР. Ухвалено 28 червня 1996. URL: <https://zakon.radagov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>;
4. Про прокуратуру. Закон України 1697-VII. Ухвалено 14 жовтня 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>;

5. Світлична Г. О. Функція представництва та процесуальний статус прокурора в умовах реформування системи правосуддя та судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. №4. 2020. С. 69–72;

6. Тимошевська І. Правовий статус прокурора в цивільному процесі в умовах сучасного законодавства. *Теорія і практика правознавства*. №2(16). 2019. С. 1–12;

7. Юридична аргументація. Логічні дослідження : монографія / О. М. Юркевич, В. Д. Титов, С. В. Куцепал та ін. ; за заг. ред. О. М. Юркевич. 2-ге вид., переробл. та допов. Х. : Право, 2015. 336 с.

Свіридов Нікіта

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет адвокатури, 1 курс,
1 група*

ТЕОРЕМА ГЕДЕЛЯ ПРО НЕПОВНОТУ

Теорема Геделя про неповноту є загальновизнаним досягненням наукової думки ХХ ст., що заклали фундамент математичної логіки. Методи, створені Геделем, були одним з вирішальних факторів, що призвели до точного математичного визначення алгоритму і до створення комп'ютерів. Теорема Геделя зачіпають питання, які далеко виходять за межі власне математики і пов'язані з такими темами, як загадка природи людського розуму. Теоремам Геделя про неповноту присвячено значну кількість наукових праць, серед яких виділяють: «Godel, Escher, Bach: The Eternal Golden Braid» Дугласа Хофштадтера, «The Emperor's New Mind» і «Shadows of the Mind» Роджера Пенроуза.

Найпростіше формулювання першої теореми про неповноту Геделя говорить про те, що існує пропозиція, яка недоведена і незаперечна в рамках розглянутої теорії. Тобто в будь-якій несуперечливій формальній теорії існує твердження, яке засобами цієї теорії не може бути ні доведено, ні спростовано. Відповідно до цієї теореми, якщо формальна система, що містить арифметику, несуперечлива, то в ній існують істинні, але не виведені з аксіом цієї теорії вирази. Звідси випливає, що формальна теорія, засобами якої можна побудувати арифметику, істотно неповна, тобто жодне розширення її системи аксіом не зробить її повною, так як в новій системі все одно знайдуться істинні, але не виведені її засобами вирази.

Інший результат Геделя полягає в тому, що не можна довести несуперечність формальної теорії першого порядку, що включає формальну арифметику, засобами цієї теорії. Для доказу несуперечності необхідне залучення засобів, що виходять за рамки формальної арифметики.

Згідно з другою теоремою про неповноту, несуперечливість певної теорії не може бути доведена засобами цієї теорії. З цього витікає, що вся математика не може бути розміщена в рамках однієї єдиної дедуктивної системи. Крім того, при спробі Геделя звести несуперечливість аналізу до несуперечності арифметики, а доказовість – до істинності, були отримані парадокси.

А. Тарським незалежно від К. Геделя було отримано результат, який для логіки в широкому значенні аналогічний результату К. Геделя для математики чи принципу невизначеності В. Гейзенберга для фізики. А. Тарський довів, що для будь-якої достатньо могутньої формальної системи істинність висловлювань системи невизначена в рамках самої цієї системи. Окрім того, на думку А. Тарського, в природній мові неможливо побудувати правильне семантичне визначення виразу «істинне висловлювання», оскільки в ній не можливо уникнути семантичних антиномій, тобто парадоксальних висловлювань на зразок «Я брешу».

На шляху доказовості був досягнутий той результат, що парадокси теорії множин не породжують ніяких парадоксів в теорії чисел. У зв'язку з цим визначають, що основи арифметики заслуговують більшої довіри, ніж основи теорії множин. Великий інтерес мало би обґрунтування теорії множин в арифметиці, або в розширенні арифметики до системи нескінченних ординальних чисел.

Сердюк Анастасія

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
16 група*

ЛОГІКА В ЕКСПЕРТИЗИ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

У ХХІ столітті, коли наука і техніка досягли високого розвитку в галузі людської діяльності як боротьба зі злочинністю, правоохоронці все більше і більше використовують спеціальні уміння для розкриття зло-

чинів. Ці знання за Кримінально-процесуальним кодексом України (надалі КПК України) можна використовувати двома способами: за допомогою спеціаліста і шляхом проведення експертизи.

Починаючи розгляд даного питання вважаю за потрібне зрозуміти, що ж в собі представляє саме поняття експертиза. Експертиза – це дослідження, яке проводиться спеціально підготовленими експертами, щоб одержати дані про факти, які допоможуть у правильному вирішенні справи.

Експертиза має тісний зв'язок з логікою, бо логіка – це наука, яка вивчає форми міркувань людей. І тому без логіки з'єднати всі факти та докази, які знайшли під час розгляду справи, майже неможливо.

Провадження експертиз в кримінальному судочинстві регулюється: Конституцією України, Законом України «Про судову експертизу», КПК України, відомчими Правилами та інструкціями Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України з питань проведення експертизи.

Наприклад, у 242 статті КПК України (стаття 242 щодо підстав проведення експертизи) зазначено, що «експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, ... якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання».

Керівник відділу детективів НАБУ Іван Смілий зазначив, що крім звичайної експертизи існують її особливі процесуальні види: комісійна, комплексна, додаткова і повторна. Коли призначають експертизу, то в постанові обов'язково записують, який саме вид призначається. Наприклад, комісійна експертиза – це експертиза, яку проводять експерти однієї спеціальності у випадку, коли вона має особливу складність. Згідно з відомчим нормативним актом Мінздраву, комісійно проводяться всі судово-психіатричні і деякі з видів судово-медичних експертиз. Комплексна експертиза – це експертиза, яку проводять декілька експертів, що мають різну спеціальність. Наприклад, проводяться медико-балістичні експертизи, які встановлюють механізм пострілу: напрямок, дальність, де стояла особа, яка стріляла та в яку стріляли; медико-трасологічна експертиза, щоб встановити механізм заподіяння тілесних ушкоджень. Додаткова експертиза – це експертиза, яка призначається у випадку недостатньої ясності чи повноти висновку. Деякі експерти формулюють висновок досить розпливчато та нечітко, і тому цей недолік усувають шляхом допиту. Повторна експертиза – це експертиза, яка призначається для дослідження тих же об'єктів і вирішення тих же питань, коли по-

передній висновок експерта недостатньо обґрунтований чи його правильність викликає сумнів.

У статтях 75, 76 КПК України вказано, що експертиза потрібна тільки тоді, коли для роз'яснення певних питань треба використати наукові, технічні або інші спеціальні знання. У статті 196 КПК України визначений порядок проведення експертизи.

Щоб заключення експерта мало якийсь сенс, потрібно його підкріплювати переконливими аргументами. Аргументація за формою може бути дедуктивною (це аргументація, яку будують за формами дедуктивних міркувань. Простіше кажучи, дедукція – перехід від деяких загальних посилок до приватних результатів-наслідків) та правдоподібною (аргументація, яку будують за формами правдоподібних міркувань. Характерною рисою правдоподібною аргументації є те, що теза тут завжди має ймовірний характер і потребує подальшої перевірки).

Також між різними думками і дослідженнями експертів на основі експертизи, можуть виникати суперечки. Відрізняються декілька класифікацій суперечок. За формою вони можуть бути: дискусією, диспутом, полемікою та дебатами. Під час цих суперечок експерт наводить приклади до його аргументів, щоб досягти істини та заради переконання.

Якщо слідчі органи й суд не призначають експертизу, то є ймовірність, що справу повернуть на додаткове розслідування. І вже тоді експерти проводять нові експертизи, шукаючи докази, які потім групують у сенсовий ланцюжок.

Логіка в експертизі кримінального судочинства є основою всієї справи, бо саме вона скріплює всі факти та будує ланцюжок доказів, які в результаті стають важливим аргументом у розкритті справи.

Сисоєв Валерій
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет приватного права
та підприємництва, 1 курс, група 2*

ЗНАЧЕННЯ ЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА

Тлумачення норм права використовується, для розуміння всіма членами суспільства змісту та призначення норм права. Право має логічну

природу, що зумовлює необхідність і можливість аналізу логічних питань правознавства, за ствердженням Володимира Кравця. Об'єктивна причина тлумачення – загальний характер правової норми, а отже, неможливість указати в ній абсолютно всі конкретні життєві ситуації. Суб'єктивна причина тлумачення-пошук первинного змісту законодавчого положення, наміру чи думки законодавця. Така практика необхідна, через абстрактний характер і багатоманітність законодавства. Про це говорив Микола Молибога. При цьому можна стверджувати, що необхідність тлумачення зумовлена не тільки багатоманітністю, а й технічною недосконалістю зовнішньої форми правових норм, їх незрозумілістю і неоднозначністю. Недосконале та неадекватне використання законодавчої техніки, відсутність якісної, точної і зрозумілої мови нормативно-правового акта, що викликає неконкретність та неоднозначність формулювань тексту норми права.

Способи тлумачення норм права – сукупність методів і засобів, що використовуються для встановлення змісту, базуючись на даних лексики, граматики, логіки та філології. Кожний спосіб тлумачення дозволяє по-своєму, підійти до аналізу норми права. Способи не відокремлюються один від одного, а доповнюють один одного. Поєднані разом усі способи тлумачення дають повне уявлення про закон або окрему норму права. Основні способи: філологічний, системний, спеціально – юридичний, функціональний, історичний, теологічний. Логічний аналіз – це виявлення відношень, що виникають між властивостями, та надання їм особливого значення. Аналіз понять полягає в дедуктивному знаходженні наслідків з передумов, які виражають істотні властивості поняття. Він полягає у розгляді прикладів конкретних об'єктів, які підпадають під досліджуване реальне поняття.

Логічне тлумачення норм права – це дослідження або роз'яснення логічної структури окремих норм права, яке базується на використанні законів та правил формальної та діалектичної логіки. Саме за допомогою зазначеного способу встановлюється весь зміст та обсяг норми, усуваються наявні в ній неясності. У цьому способі предметом аналізу постає сукупність слів, їх співвідношення між собою. Логічні закони, принципи та категорії використовуються самостійно, поряд із засобами лінгвістичного аналізу тексту нормативно-правового акту. За ствердженням Олександра Москалюка, частіше всього використовують такі прийоми, як логічне перетворення, виведення вторинних норм, висновки з понять, висновки за аналогією, висновки від протилежного, доведення до абсурду,

проста дедукція. Наприклад стаття 307 ЦК України: «Фізична особа може бути знята на фото чи відеоплівку лише за її згодою. Згода особи на знімання її на фото, кіно, теле чи відеоплівку припускається, якщо зйомки проводяться відкрито на вулиці. Тепер доведемо ситуацію до абсурду, згода особи потрібна, якщо зйомка відбувається не на вулиці, а на проспекті, площі, провулку. Тобто зйомка забороняється на проспекті, бульварі, будь-де, крім вулиці. Хоча в контексті статті 307 ЦК України, вулиця – це відкритий простір.

Скотницька Єлизавета
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет приватного права
та підприємництва, 1 курс, 2 група

ЗНАЧЕННЯ ЛОГІКИ У ПРАВІ

Мислити логічно – здатність мислити точно й послідовно, не допускаючи протиріч у своїх міркуваннях, вміння викривати логічні помилки. Насамперед, володіння навичками логічного мислення має велике значення для правової діяльності, специфіка роботи якої полягає в постійному застосуванні логічних прийомів: визначень, класифікацій, поділів, аргументацій, аналізів, спростувань тощо. Говорячи про юридичну логіку можна зазначити, що це наука про закономірності застосування логічних положень у правотворчості, правореалізації та в юридичній науці. Як наголошував авторитетний юрист і філософ права Б. Н. Чичерін: «Юридична логіка визначається найістотнішим елементом правознавства».

В діяльності юристів логіка має особливе значення. Ще Цицерон, говорячи про судові справи, радив ораторові, які б справи він не узявся вести, «ретельно і ґрунтовно в них розібратися». Він підкреслював, що на судовому форумі документи, свідчення, договори, угоди, зобов'язання, споріднення, властивість, укази магістратів, висновки правознавців, усе життя, нарешті, тих, чия справа розбирається, і усе це повинне бути розібрано.

Слід зазначити, що мислення юриста має певну специфіку – це особливий вид професійного мислення, який не обмежується чіткими рам-

ками й визначається своїм предметом, тобто правом. Знання логічних правил забезпечує грамотність, визначеність, послідовність, обґрунтованість, системність мислення в будь-якій області наукової і практичної діяльності, в тому числі і в юриспуденції. Таким чином, логіка в теоретичному та практичному значенні допомагає юристу підготувати структуровану й аргументовану промову, викрити суперечності, будувати умовиводи, висувати гіпотези, знаходити аргументи та парировати їх контраргументами; використовувати субсумцію, чи застосування конкретної правової норми до певного випадку, послідовно й обґрунтовано складати та тлумачити офіційні документи і т.д. Усе це має важливе значення в роботі юриста, яка спрямована на закріплення законності й порядку.

Більшість сучасних вчених-юристів у своїх працях також підкреслюють тісний зв'язок логіки і права. Так, В. М. Кудрявцев зазначає, що «немає ніякої іншої царини суспільного життя, де порушення законів логіки, побудова неправильних міркувань спричиняє таку суттєву шкоду, як у царині права. Логічність міркувань, суворе дотримання законів правильного мислення при розгляді і вирішенні справи – це елементарна необхідна вимога для кожного юриста».

Отже, усі юридичні дослідження вимагають повноти дотримання логічної форми, законів і правил міркування, вони надають логіці виняткової актуальності, що має юридичну значущість. Логіка, її закони й правила входять до предмета юридичної діяльності. Насамкінець варто констатувати, що істотним завданням юридичної освіти є виховання юристів із серйозною логічною підготовкою. Логічна грамотність – необхідна риса освіченості.

Соценко Денис
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
аспірант I курсу (кафедра філософії)*

ЛОГІКО-ГЕРМЕНЕВТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА

У сучасній науці зростає значення методологічних досліджень, актуальним постає розвиток традиційних методів й розробка нових методів

наукового дослідження. Це безпосередньо стосується й методології філософії права. Зокрема, у правознавстві та юридичній практиці все більшого значення набувають логіко-герменевтичні методи. Серед проблемних питань залишаються: точність формулювань, однозначність тлумачення правових текстів, що досягається, зокрема, шляхом використання правил і законів логіки. Крім того, філософія права також ставить питання про сенс, розвиток правосвідомості, що досліджується за допомогою герменевтичної логіки.

За мету дослідження було прийнято висвітлення основних характеристик герменевтичної логіки, її значення у логічному комплексі методології філософії права.

До традиційних логічних методів відносяться: аналіз і синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування, моделювання тощо. До сучасної неформальної логіки, зокрема, відносяться юридична логіка і герменевтична логіка.

Особливістю юридичної логіки порівняно з традиційною й класичною є припущення винятків зі строгих логічних правил. Герменевтична логіка розвивалась у контексті історії герменевтики. Починаючи від трактату Аристотеля «Про тлумачення» з його теорією висловлювання, пізніше герменевтична логіка постала як особлива теорія завдяки розвитку семіотики та діалектики. Семіотика дала можливість розробити методи тлумачення Біблії. А діалектичний підхід представив тлумачення через структуру «герменевтичного кола» у Фрідріха Шлейєрмахера, згодом й «логічного розуміння» за А. Н. Уайтхедом. Завдяки цьому соціально-гуманітарні науки, зокрема, правознавство, отримали своє логіко-методологічне підґрунтя.

У практичному значенні поняття «герменевтична логіка» передає структурно-процесуальний порядок герменевтичної практики, у сенсі «логіки герменевтичної процедури». Таким, наприклад, є праворозуміння в процесуальному праві, що реалізується у певному порядку процесуальних дій.

Юридична герменевтика, як мистецтво тлумачення в праві, є системою правил тлумачення законів. Правотлумачення відрізняється від юридичної інтерпретації тим, що тлумачення потребують переважно норми загального значення, а конкретні юридичні факти вимагають інтерпретації, бо мають залежність від контекстів.

Згідно концепції О. М. Юркевич, розрізнення логіки загальнонаукового значення та герменевтичної логіки, як двох парадигм логічного

знання, здійснюється на підставі розрізнення множин. Для абстрактного мислення, яким опікується загальна логіка, основою є математична множина зі співвідношенням роду і виду. Для конкретного мислення основою є емпірична множина зі співвідношенням частини й цілого. А діалектика співвідношення частини і цілого концептуально відображена у абстрактній фігурі герменевтичного кола.

Дійшовши висновків, потрібно відзначити, що герменевтична логіка є логікою соціально-гуманітарного пізнання в цілому і, зокрема, необхідною складовою методології досліджень права. Використання різних логіко-теоретичних систем у юридичній методології свідчить про сполучення різних наукових парадигм логічного мислення, як теоретичного, так і практичного, як абстрактного, так і конкретного, що обумовлено специфікою юридичного знання та соціальною практикою.

Філіппова Дар'я

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
16 група*

ПРЕЗУМПЦІЇ ТА ФІКЦІЇ У СФЕРІ ПРАВА

Найважливіші моменти виникнення суспільства та держави, обов'язково мають зв'язок з розвитком законодавства. Звідси впливає необхідність аналізу окремих правових категорій, куди й відносяться презумпції та фікції.

Отже, презумпції – це припущення, котрі зазначають роль юридичних фактів. Інакше їх принцип дії можна сформулювати так – якщо певний фактор відбувається систематично, то логічно, що при створенні використовуваних раніше умов, він повториться.

Визначний науковець сучасності Завальний А. М., за вірогідністю класифікує припущення на спростовні і неспростовні. Суть перших – вони застосовуються доти, доки не буде встановлено інше (наприклад, за цим принципом працює презумпція невинуватості особи : ст. 62 КУ, ст. 2 ККУ, ст. 7 КУпАП, ст. 15 КПКУ, тощо). Другий тип – в припущеннях можна не сумніватись (презумпція недієздатності неповнолітньої особи).

Якщо за основу поділу в даній класифікації взяти сферу обігу, то викремлюються загальноправові і галузеві. Загально-правові актуальні у будь-якій сфері права (презумпція знання опублікованих законів). На думку Гуліної С., оглядаючи цей клас, буде слушно ще раз згадати про презумпцію невинуватості, оскільки вона формувалась лиш в рамках кримінально-процесуального права, але пізніше набирала значнішого поширення. Галузеві ж презумпції зосереджують дію у якійсь конкретній ділянці. Додають і міжгалузевий тип.

Виділяючи юридичні за ступенем обов'язковості, науковці робили акцент саме на тих, що є загальнообов'язковими – вони кодифіковані і їх порушення тягне за собою санкції. Говорячи ж про фактичні, дослідники мали на увазі незакріплені види (у свідомості не виникає сумнівів з приводу того, що особа може мислити, а отже необхідність регламентації відпадає).

Важливе значення має класифікація презумпцій на матеріально-правові і процесуальні. Якщо норма містить правило згідно з яким вирішують справу – це до матеріальної галузі; якщо вона передбачає порядок – норма процесуальна.

Доктор юридичних наук Пархоменко Н. М. знаходить зв'язок з логікою і зазначає, що в презумпції висновок про весь клас предметів робиться на підставі знання тільки деяких об'єктів цього класу. Так ми можемо припустити, що дитина є сином певного громадянина, звертаючи увагу на зовнішню схожість, матеріальну підтримку, співпадінням за групою крові та ім'ям по-батькові.

Правова фікція – це способи, за допомогою яких суб'єкту чи об'єкту приписуються риси, котрими він не володіє:

1. Штучне уподібнення. Простіше за все навести у приклад відомий кожному електронний цифровий підпис, котрий фактично не є реальним, але теж ідентифікує.
2. Заперечення існуючих обставин, та визнання неіснуючих дійсними: ст. 46 ЦКУ допускає визнання фізичної особи померлою, якщо за місцем її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років.
3. Засвідчення певних обставин такими, що існують, до їх фактичної появи. Наприклад в цьому ключі можна говорити про питання абортів, оскільки тут торкаються теми про законні інтереси ще ненародженої дитини.
4. Побудова з нуля фактів, котрі існували в певний момент (У кримінально-процесуальному праві інколи необхідно штучно відновити обставини якоїсь події).

Важливо підсумувати, що презумпції та фікції знайшли широке застосування в юриспруденції, при цьому маючи безпосередній зв'язок з логікою. Їх використання стає невід'ємною частиною правознавства, оскільки зручність та рівень користі зростає разом з впровадженням у практику.

Хижняк Ярослава
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
міжнародно-правовий факультет,
1 курс, 2 група*

ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЛОГІКИ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ

Перш за все, варто зазначити про те, що специфічною сферою застосування логічного знання є право. Високі вимоги до правотворчості, правозастосування та теорії права ставляться і до професійного мислення юриста. Оскільки юридична практика ґрунтується на чіткому знанні й однаковому застосуванні законів, вона стає суворо регламентованою, набуває раціонального стилю. Хочу підкреслити, що всі розглянуті нижче принципи і закони логіки є фундаментом професійного мислення працівника правоохоронних органів.

Порушена тема вже неодноразово досліджувалась до мене. Такі науковці як Р. М. Шестопалов та М. І. Панов класифікували злочини, використовуючи при цьому основні принципи логіки. Але в той же час зазначали, що специфіка пізнання правових явищ не досліджена достатньо глибоко, що в деяких випадках призводить до хибного або спрощеного уявлення про дійсність. Тому основною метою даної роботи є дослідження використання основних принципів логіки при кваліфікації злочинів.

Кваліфікація кримінального правопорушення охоплює логічний процес формування поняття вчиненого суспільно небезпечного діяння. Кваліфікувати кримінальне правопорушення – значить сформулювати, отримати нове поняття про його вчинення. У процесі кваліфікації кримінальних правопорушень робляться певні висновки про правовий, зокрема кримінально-правовий, характер дій та окремі обставини вчинення конкретного кримінального правопорушення.

Кваліфікація – це логічний процес переходу від початкових знань до вихідних через знання, що обґрунтовують.

Основними формами міркування є дедукція та індукція. Обидва вони тісно взаємопов'язані і взаємозалежні. У процесі правової кваліфікації відбувається перехід від одних знань (вихідних) до інших (загальних).

Отже, з точки зору логіки, кваліфікація – це висновок, поданий у вигляді простого категоричного силогізму, де головна посилка містить знання про правову норму, менша посилка містить знання про кваліфікуючі дії, а у висновку встановлюється, що діяння підпадає (не підпадає) під ознаки закону.

Логічною основою кваліфікації кримінального правопорушення є умовивід.

Доцільно навести кілька прикладів використання логіки при кваліфікації кримінальних правопорушень:

1) встановлено, що М. шляхом обману свого сусіда А. заволодів майном. Заволодіння чужим майном або набуття права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство), тобто кримінальне правопорушення, передбачене ст. 190 Кримінального кодексу України. Будемо умовивід: дія М. також відноситься до шахрайства.

2) встановлено, що А., перебуваючи на посаді лікаря, умисно розголошував лікарську таємницю щодо свого пацієнта Р. Незаконне розголошення лікарської таємниці, тобто кримінальне правопорушення, передбачене ст. 145 Кримінального кодексу України. Робимо висновок: діяння А. також відноситься до незаконного розголошення лікарської таємниці.

Оскільки процедури встановлення фактичних обставин у кримінальному провадженні та їх правової оцінки часто збігаються, правомірно аналізувати кваліфікацію кримінальних правопорушень за процесом і результатом доказування, виділивши в ній кримінально-процесуальну складову.

Логічна сутність кваліфікації кримінального правопорушення полягає в тому, що кваліфікуюча дія (як окреме положення) отожднюється з діяльністю (як загальним положенням), що входить до поняття складу кримінального правопорушення, зазначеного в кримінально-правовій нормі.; на це діяння поширюється правова оцінка кримінального правопорушення, а також усіх пов'язаних з ним наслідків.

Тому знання основних положень логіки дозволяє юристу висловлюватися точно й аргументовано, помічати суперечності в показаннях по-

терпілих, свідків, підозрюваних, а також у наявних письмових джерелах, допомагає переконливо спростовувати неправдиві свідчення опонентів, переконливо спростовувати неправдиві свідчення опонентів. правильно скласти план роботи, а також безпосередньо оцінювати та правильно кваліфікувати кримінальні правопорушення.

Христофоридіс Костянтин
*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
міжнародно-правовий факультет, 1
курс, 2 група*

ЛОГІКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА І ВИКОРИСТАННЯ ХІМІКАТІВ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

У 2022 році світовий ринок хімікатів сягнув \$130 млрд. Чверть вироблених в Європі пестицидів продається на внутрішньому ринку, в тім за законами ЄС можна експортувати токсичні гербіциди, заборонені на континенті, в країни, що розвиваються, законодавство яких дозволяє таку «хімію». Окремі держави ЄС вже замислилися над переоцінкою зобов'язань вдвічі скоротити використання пестицидів до 2030 року. Кожен рік в світі фіксується 11 000 людських смертей саме від застосування пестицидів. 385 мільйонів людей страждають від отруєння зазначеними хімікатами: 255 млн випадків сталися в Азії і більш як 100 млн – в Африці, 1,6 млн – в Європі. Використання пестицидів вже призвели до скорочення популяцій польових птахів і метеликів на 30% з 1990 року.

В розвинутих країнах світу виробництво хімікатів є однією з провідних галузей. Науковці постійно вдосконалюють різні хімічні речовини, для задоволення людських потреб, та винаходять нові. Це дає неабияке навантаження на екологічний стан в ЄС. Проте ще більше загрозу це несе країнам, де відбувається ринок збуту, де законодавством не передбачено захист та турботу про екологію – країнам Східної Європи, Латинської Америки, Азії та Африки. Це веде нашу планету до глобальної екологічної катастрофи, погіршення стану навколишнього середовища та збіль-

шення кількості людських смертей від хімічного отруєння. Тому сьогодні, як ніколи, ця тема є дуже актуальною.

Нове дослідження, проведене під керівництвом хіміка-матеріалознавця із Північно-Західного університету Бріттані Транг, може радикально змінити ситуацію. Команда розробила низькоенергетичний процес, який розкладає хімічні речовини при помірних температурах з використанням недорогих реагентів і залишає лише нешкідливі вуглецеві молекули та іони фтору. В найближчому часі очікується поступове впровадження на постійній основі цього методу розкладання хімічних речовин під час виробництва хімікатів.

Мета цього дослідження – сприяти запровадженню спільної відповідальності та узгоджених зусиль країн ЄС у переробці окремих небезпечних хімічних речовин з метою охорони здоров'я людини та навколишнього середовища від потенційного шкідливого впливу та заохочувати їх екологічно обґрунтоване використання, шляхом сприяння обміну інформацією щодо їхніх властивостей, запровадження процедури прийняття рішень щодо їхнього імпорту та експорту на національному рівні і розповсюдження цих рішень серед країн ЄС.

В екологічному законодавстві ЄС формування правової норми та оновлення існуючого правового механізму регулювання проходять завдяки керуванню усталеними законами формальної логіки: тотожності, несуперечливості, достатньої підстави, виключення третього. Нехтування цими фундаментальними законами приводить до не функціонування правових норм, а значить й до провалу екологічної політики щодо збереження, захисту і поліпшення якості довкілля.

Законодавство Європейського Союзу у сфері довкілля повинно бути також спрямоване на високий рівень захисту довкілля з урахуванням різноманітних ситуацій у різних регіонах Союзу.

При підготовці свого законодавства щодо довкілля, ЄС бере до уваги:

- Наявні науково-технічні дані.
- Умови довкілля в різних регіонах Союзу.
- Потенційні вигоди і витрати.

Економічний і соціальний розвиток Союзу в цілому і збалансований розвиток її регіонів .

Варто відзначити, що всі держави – члени несуть відповідальність за реалізацію ЄС природоохоронного законодавства. Формування політики Європейського Союзу у сфері охорони довкілля здійснюється по-

етапно, шляхом прийняття логічно обґрунтованих нормативно-правових актів, так званих Програм дій з довкілля, які хоча і носять рекомендаційний характер, але завдяки встановленню чітких напрямків, цілей і принципів екологічної політики Європейського Співтовариства, разом з їх детальним описом і графіком реалізації, сприяють розвитку та імплементації екологічного законодавства Європейського Союзу.

Використання екологічних стандартів є запорукою сталого функціонування екосистем у розвинутих європейських країнах.

Чала Аліна

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
факультет прокуратури, 1 курс,
16 група*

ПРАВИЛА І ПОМИЛКИ В ЮРИДИЧНІЙ АРГУМЕНТАЦІЇ

Правильне мислення має чітку визначеність, послідовність, а однією з неодмінних умов є послідовність і доказовість. Логічною основою необхідності доказового мислення є закон достатньої підстави, який не тільки дозволяє, але й змушує людину сумніватися в правдивості запропонованої їй думки. Відповідно до цього закону достовірними можуть вважатися лише обґрунтовані, перевірені думки, істинність яких встановлена.

Проблема юридичної аргументації має глибоке історичне коріння, що сягає глибокої давнини. Особливе значення для становлення політико-правового дискурсу (від лат. *discourse* – міркування) і початку вчення про них має зародження демократії, яка, як відомо, зародилася в Стародавній Греції. Важливим стає переконання людей у тому, що вміння навести обґрунтований аргумент проти опонента впливає не тільки на розум, але й на почуття та емоції аудиторії. Публічні політичні дискусії, судові процеси, засновані на конкуренції між сторонами, стимулюють інтелектуальну діяльність для аналізу та систематизації ідей, накопичених під час цих суперечок і судових дебатів, а також для вироблення відповідних правил і навичок для цих дискурсів.

Як правило, питання, що стосуються теорії юридичної аргументації, розглядаються в межах традиційної або юридичної логіки, яка представлена нині переважно логіками та філософами. Ними опубліковано низку ґрунтовних праць, серед яких слід відзначити розробки О. І. Гвоздіка, В. О. Жеребкіна, А. П. Політюк, В. Д. Титова, О. Ю. Щербини, О. М. Юркевич та ін. Наприклад, представники харківської школи логіки підготували монографію «Юридична аргументація. Логічні дослідження» за загальною редакцією О. М. Юркевич (2012 р., 2-ге видання – 2015 р.). У свою чергу О. Ю. Щербина опублікувала монографію «Логіка та юридична аргументація» (2013 р.).

У процесі аргументації в правовому полі існують певні правила та помилки, а саме, що аргументація має бути правдивою. Саме це правило є вимогою доведення. Автентичність паперу не може бути підтверджена неправдивими аргументами. Але це правило слід тлумачити ширше, оскільки аргументи не можуть бути не тільки хибними, але й можливими, сумнівними, здогадками. Порушення цього правила призводить до логічних помилок, які називаються: хибними аргументами або принципово хибними та обґрунтованими припущеннями. Логічні помилки «неправильні аргументи» або основні помилки полягають у використанні неправильних аргументів для підтвердження аргументу. Логічна помилка, від відносного, умовного сенсу до нерелевантного, абсолютного сенсу, полягає в тому, що деякі пропозиції, істинні за певних умов, дійсні за будь-яких умов як аргументи.

Таким чином, юридична аргументація не є простим додатком, розробленим логіками і філософами аргументативних методів, до інших практичних питань права. Юридична аргументація є спеціальним практичним мистецтвом, і може бути досягнута лише тими, хто може вибрати найкращі можливі методи аргументації, хто має мистецтво відчуття аудиторії, хто здатний створити найкращу і достатню конфігурацію аргументів для доказу тез. Козюбра М. І. зазначав, що у цьому відношенні варто пам'ятати, що основна складова юридичної аргументації як предмету дослідження полягає в тому, що є універсальним, але також ефективним завжди та всюди мистецтва полеміки не існує. Найчастіше у доказах трапляються такі помилки, пов'язані з їхньою побудовою, як почетверіння термінів, поспішне узагальнення тощо.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ НА ЛОГІКУ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ

Міжнародні стандарти та тенденції розвитку суспільства за своєю логікою в доказуванні в кримінальних провадженнях за своїми завданнями мають на меті дотриматись вимог у кримінальному судочинстві по захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений і жодна особа не була піддана не обґрунтованому процесуальному примусу.

У кримінально-процесуальній теорії норми кримінально-процесуального права, що регламентують цілі, порядок, засоби, способи, межі та зміст діяльності по доказуванню обставин, достовірно встановлення яких необхідне для правильного вирішення провадження, іменуються – доказом. Докази- це єдність фактичних даних (відомостей про факти) та їх процесуальних джерел, це відомості, отримані в порядку, встановленому КПК з дотриманням міжнародних стандартів, про наявність чи відсутність фактів і обставин, які мають значення для кримінального провадження.

Відповідно до вимог міжнародних стандартів в національне законодавство було імплементовані вимоги які відобразились:

1. у ч. 4 ст. 95 КПК ідеться про те, що суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них. У п. 2 ч. 3 ст. 374 КПК наголошується, що у мотивувальній частині вироку зазначаються докази на підтвердження встановлених судом обставин і досліджені безпосередньо в суді.

2. Докази, одержані на досудовому розслідуванні, можна використовувати лише для прийняття рішень у цій стадії. Судові ж рішення обґрунтовуються доказами, дослідженими і визнаними лише судом. Відтак,

докази за КПК поділяються на досудові і судові. Важливо, що ст. 252 КПК вперше офіційно визначає процесуальний статус доказів, отриманих під час проведення негласних слідчих дій, зокрема протоколів, аудіо- або відео записів, фотознімків, результатів, здобутих за допомогою застосування технічних засобів, що тепер зможуть використовуватися у доказуванні на тих же підставах, що і результати проведення інших слідчих дій під час досудового розслідування, за виключенням тих даних, розголошення яких є недопустимим.

3. Запропонований у КПК спрощений порядок доказування за окремими категоріями злочинів (інститут спрощеного провадження по кримінальних проступках, можливість укладання угод про примирення та визнання винуватості, провадження у формі приватного обвинувачення, тощо) покликаний зменшити навантаження на слідчих і водночас підвищити ефективність правосуддя (цим шляхом успішно йдуть більшість європейських країн).

4. Важливою гарантією реалізації принципу змагальності є запровадження додаткових можливостей щодо участі в доказуванні для потерпілого, права якого набуває як заявник (до початку розслідування) так і особа, що зазнала шкоду від злочину. Право особи реалізувати на досудовому провадженні свої права як потерпілого має виникати з моменту подання заяви про вчинення відносно неї злочину. Правильним, з точки зору дотримання принципу змагальності в кримінальному процесі, є віднесення слідчого до сторонни обвинувача. Цей підхід усуває ваду чинного КПК, відповідно до якого слідчий має збирати докази як з боку обвинувачення, так із боку захисту (адже відомо, що де-факто слідчий завжди перебуває на боці обвинувачення та його діяльність має обвинувальний ухил). Таким чином, КПК позбавляється «подвійних стандартів».

5. Особливого статусу на сьогодні в зв'язку з євроінтеграцією набувають докази, одержані в рамках міжнародної правової допомоги. Україна є учасником майже всіх багатосторонніх конвенцій ООН у галузі прав людини та учасником багатьох міжнародних договорів, які регулюють питання надання міжнародної правової допомоги.

Міжнародна правова допомога у кримінальному провадженні є основним механізмом збирання та перевірки доказів за межами України, що відображає у сукупності повну логіку доказування та носить завершений характер.

ЛОГІЧНЕ ЗНАННЯ ЯК ПІДґРУНТЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Логіка – наука про закони та різновиди мислення, способи пізнання та методи правильного міркування. Її завдання – формування культури мислення.

Про важливість логіки для юристів знали завжди. Було б прикро, якби той, хто визначав долю людей, робив помилки, які пов’язані з логікою. Тому під час підготовки правників-юристів, значну увагу звертають на вивчення основ формальної логіки.

Правознавцям ця наука потрібна для того, щоб на практиці виявляти гостроту розуму, уміти формулювати й висловлювати думку, вивчати і опрацьовувати велику кількість матеріалу, розуміти середовище, у якому вони працюють.

Сьогодні на практиці юристи використовують багато логічних засобів: визначення (наприклад, юридичних термінів), розподіл (класифікація злочинів та покарань), версія (версія правоохоронних органів), доказ (під час слідчого розгляду). Для того, щоб їх правильно використовувати, треба ними володіти.

Наприклад, логічна діяльність слідчого та судді підпорядкована законам і правилам логіки. Їх дотримання є важливою умовою для того, щоб встановити істину та розкрити кримінальну справу. Слідчий повинен зрозуміти хіт справи й дати відповідь на такі питання. Чи відбувся злочин? Хто насправді його скоїв? Злочин умисний чи з необережності? Без дотримання правил логіки встановити істину в судовому провадженні буде неможливо.

Потрібно врахувати також і мислення юриста – вид професійного мислення, чітко не визначений своїм правом. Предметом його є точність. Мисленню юриста характерний особливий зміст, який можна розкрити за допомогою: підходів до задачі, аналізу засобів розумової діяльності. За допомогою нього законодавець розв’язує різні завдання у сфері юриспруденції.

Уміння мислити юридично означає цілеспрямовано оперувати поняттями на практиці. Мислення законодавця на кожному етапі пов'язано з визначеними практичними проявами. На відміну від розумової діяльності інших науковців, у юриста-практика зовсім інший шлях мислення: від абстракції до живої дійсності.

Важливу роль у діяльності законодавця відіграє формальна логіка – це логіка, що вивчає структуру мислення. Також вона досліджує закони, за якими людина будує міркування.

Знання формальної логіки допомагають правникам розвивати їх розумові здібності та професійну мову, правильно розуміти колег та складати офіційні документи, розробляти слідчі версії та впевнено проводити допит, встановлювати кваліфікації правопорушень.

Юристи наголошують на необхідності посилення логічних вимог у законодавстві. Логіка права дає змогу покращити логіко-правову підготовку юристів. Її вивчення підвищує рівень розумового мислення, вдосконалює інтелект майбутнього фахівця. Серед прийнятих МОН України загальних професійних здібностей правознавців велику увагу звертають на вивчення логіки та розвитку критичного мислення. Виховання правознавця, який отримав серйозну логічну підготовку, – основне завдання юридичної освіти.

Якушев Олександр

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
факультет юстиції, 1 курс, 10 група*

ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «ГІБРИДНА ВІЙНА», «ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА» ТА «ЕКОНОМІЧНА ВІЙНА»

Війна і досі залишається частиною сучасної політики, хоча і менш застосовуваною. Цивілізаційний розвиток приніс і нові форми міждержавних конфліктів, які проте в багатьох аспектах трансформувалися з традиційних історичних рис збройного протистояння. Зокрема, поставало таке явище, як війна гібридна, та суміжні з ним – інформаційна й економічна. В юридичній сфері така тенденція ускладнює врегулювання нових конфліктів та додає численних задач для найкращих правників

часу, особливо з огляду на те, що самого поняття гібридної війни не існує в жодному міжнародно-правовому документі. З точки зору логіки, ми можемо лише дослідити наведені поняття стосовно їхніх обсягу та змісту, а також визначити відношення між ними.

Перш за все, доцільно вказати на виникнення поняття «гібридна війна» та розглянутих дотичних до нього. Оцінюючи праці та погляди різних мислителів, які займалися пропагандою та управлінням за останні 3000 років, можна виявити, що гібридна війна не є новою концепцією, як вважають багато дослідників у царині різних наук та вчень сьогодні. Так, ще Персидська держава Ахеменідів після своїх поразок у війнах з Грецією активно застосовувала різні методи впливу для розхитування ситуації в Елладі протягом Пелопонеської війни та в інших конфліктах грецьких полісів. Досліджуване нами поняття «гібридна війна» виникає в другій половині ХХ ст. у рамках дискурсу, започаткованого американськими дослідниками Р. Волкером і В. Неметом. Також значного поширення поняття набуло завдяки праці Ф. Гоффмана «Конфлікт у ХХІ столітті. Поява гібридних війн» (англ. «Conflict in the XXI century. The emergence of hybrid wars») (1958; США). Поняття «інформаційна війна» можна назвати найсучаснішим з огляду на закономірності розвитку інформаційних технологій протягом ХХ-ХХІ ст., що неминуче призводить до їхнього використання з метою розпалення ворожнечі. Канадський мислитель ХХ ст. Герберт Маклуен приділяв багато уваги впливу медіа на різні соціальні групи та вважав, що в умовах, коли війни набули рис тотальних, інформаційна війна є визначальною рисою всіх глобальних конфліктів. Водночас найглибше історичне коріння має поняття «економічна війна». Ще монах-францисканець Фідентій Падуанський ХІІІ ст. у своїй «Книзі про відновлення Святої Землі» окреслив основні ознаки економічної війни, яку необхідно вести проти султанату мамлюків Єгипту на підтримку хрестових походів.

Стосовно суттєвих ознак, що визначають якісну характеристику, можемо зазначити наступне змістовне наповнення поняття «гібридна війна»: 1) «різновид ескалації конфліктів», 2) «поєднує застосування державних та недержавних, традиційних і нетрадиційних засобів підривної діяльності», 3) «має на меті досягнення певних політичних цілей». Поняття «інформаційна війна» визначають наступні ознаки: 1) «форма протиборства між різними суб'єктами», 2) «передбачає інформаційний вплив на населення», 3) «має на меті формування відповідної суспільної думки». В цьому ж розрізі поняття «економічна війна» передбачене та-

кими ознаками, як: 1) «економічна стратегія», 2) «використовується певними державами», 3) «спрямована на послаблення економіки інших держав».

Об'єктом думки, що буде відповідати усім трьом досліджуваним поняттям будуть матеріальні соціальні явища. Обсяг поняття «гібридна війна» буде включати всю сукупність відомих історичній науці конфліктів, що узгоджуються з наведеними ознаками такого явища. Так само будуть визначені обсяги й понять «інформаційна війна» та «економічна війна»: до них віднесемо всю низку конфліктів, що визнані істориками як такі за своїм спрямуванням. Тут варто зазначити, що обсяг поняття «гібридна війна» буде включати й обсяги інших двох понять, але не навпаки.

Повний логічний аналіз понять сприятиме висновку про те, що всі 3 поняття («гібридна війна», «інформаційна війна», «економічна війна») будуть непорожніми, загальними, нересуючими, незбірними, конкретними, позитивними та безвідносними.

Говорячи про відношення між досліджуваними поняттями, можемо зазначити, що поняття «гібридна війна», «інформаційна війна» та «економічна війна» є порівнянними (співвідносними) і несумісними, оскільки їх обсяги не збігаються, але поняття «інформаційна війна» та «економічна війна» належать спільному родовому поняттю «гібридна війна». Таким чином, маємо супідрядні (співпідпорядковані) поняття «інформаційна війна» та «економічна війна» стосовно спільного родового поняття «гібридна війна».

ЗМІСТ

Вступне слово.....	3
--------------------	---

ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Авраменко Т. НІЦШЕАНСЬКА НАДЛЮДИНА ЯК ЧИННИК ПРОГРЕСУ ЛЮДСТВА	4
Allakhverdova A. LANGUAGE ISSUE IN UKRAINE – PHILOSOPHICAL DISCOURSE.....	6
Андрущенко О. ВСТУП ДО ЄС ЯК ДЕТЕРМІНАНТА НОВИХ ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД В УКРАЇНІ	7
Антонова Є. СИМВОЛІЗМ КОМУНІКАТИВНОЇ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ.....	9
Базасєв О. СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВОСВІДОМОСТІ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ.....	12
Baranytska Y. CYBERAGGRESSION AS A PHENOMENON OF MODERN CULTURE: A CINEMATOGRAPHIC REPRESENTATION.....	13
Бацман Ю. ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА ТА ПРАВ ЛЮДИНИ	15
Bobrus Y. DISCURSIVE THINKING AS A PATH TO THE SACRED: ANCIENT SPECIFICITY.....	16
Буліч А. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРАВОВУ СФЕРУ	18
Буркун В. СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ ТА КОНЦЕПЦІЯ НАРОДОВЛАДДЯ У ВЧЕННІ ЖАН-ЖАКА РУССО	19
Бурма І. ВИЗНАННЯ ЯК НЕОБХІДНІСТЬ ДЛЯ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СУБ'ЄКТОМ ПРАВА.....	21
Varybrus M. PHILOSOPHY OF GRIGORY SKOVORODA: CONCEPTUAL FOUNDATIONS	24

Васільєва В.	ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ ЯК ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА	25
Volkovych E.	TO THE ISSUE OF THE CYBER ARTS PECULARITIES.....	27
Ворона А.	ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ.....	29
Galustyan K.	ON FREEDOM OF CONSCIENCE IN MEDIEVAL PHILOSOPHY	30
Гапчук Н.	ПОНЯТТЯ «ДИНІЗМ»: ІСТОРІЯ І АКТУАЛЬНІСТЬ.....	32
Горбенко Д.	ПРОБЛЕМА ІСТИНИ У ФІЛОСОФІЇ	35
Гришин Д.	ТЕНДЕНЦІЯ АНОНІМНОСТІ СУБ'ЄКТА У СИМВОЛІЧНІЙ РЕАЛЬНОСТІ.....	36
Губа О.	УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	39
Дзюба К.	ЕВОЛЮЦІЯ СВИТОГЛЯДНИХ ПАРАДИГМ: ВІД УРОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ ДО НОВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ.....	40
Дорошенко П.	ПРОБЛЕМАТИКА ФІЛОСОФІЇ ПРАВА СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ.....	42
Доши Е.	ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ.....	44
Дубовик М.	ЗМІСТ СВОБОДИ У ФІЛОСОФІЇ ЕКЗИСТЕНЦІАЛІЗМУ	45
Євтушенко О.	ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА СЕНСУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ	47
Піпа А.	ABOUT THE METAPHOR OF THE HOUSE IN THE WORKS OF M. HEIDEGGER	48
Івашенко Ю.	РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ СТОЇЦИЗМУ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ.....	50
Ільєнков М.	ПРИНЦИПИ ВИХОДУ ІЗ КРИЗИ – СІНГАПУРСЬКИЙ ФЕНОМЕН	52

Ісіченко К.	ФІЛОСОФСЬКИЙ СВІТОГЛЯД І. ФРАНКА ТА ЙОГО ІДЕАЛ ЛЮДИНИ.....	53
Казенний П.	ПЕРЕТВОРЕННЯ ЛЮДИНИ-КОНСЬЮМЕРА НА ЛЮДИНУ-ПРОСЬЮМЕРА В УМОВАХ ПІЗНЬОГО КАПІТАЛІЗМУ	55
Ковбасюк О.	РОЛЬ НЕСВІДОМОГО В БУТТІ ЛЮДИНИ.....	58
Kozlova T.	BIBLE AS A PRECEDENT TEXT (IN LITERARY MATERIAL OF G. CHESTERTON).....	60
Колчанов Е.	СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ МАТЕРІАЛІЗМУ: ІДЕЙНІ ВИТОКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ	61
Kokhanova O.	ABOUT THE PHENOMENON OF PLAY IN PHILOSOPHY JEAN BAUDRILLARD	63
Крамаренко М.	SOFTWARE AS AN OBJECT OF MODERN CULTURE	64
Кудінов В., Хопта О.	АНТИЧНІ ВИТОКИ ІДЕЇ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	66
Кудрик В.	ДУХОВНЕ ПІДГРУНТЯ ОСОБИСТИХ ПРАВ ЛЮДИНИ У КОНФУЦІАНСЬКІЙ ТА ІСЛАМСЬКІЙ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ	68
Курман О.	ПРАВО ЛЮДИНИ НА САМОВИРАЖЕННЯ: ПЕРФОРМАТИВНИЙ АКЦІОНІЗМ У МИСТЕЦТВІ ТА ПОЛІТИЦІ....	70
Липчанська М.	КОНЦЕПТ «СПРАВЕДЛИВА ВІЙНА» У «DE JURE BELLI AC PACIS» ГУГО ГРОЦІЯ.....	72
Попова К., Лисенко А.	НІГЛІЗМ У ФІЛОСОФІЇ НІЦШЕ	74
Лук'янова А.	ФІЛОСОФІЯ ТРАНСГУМАНІЗМУ	76
Малсі А.	ПРОБЛЕМА МІСЦЯ ТА СУТНОСТІ ЛЮДИНИ: ФІЛОСОФСЬКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ.....	77

Мельниченко В.	
ЗНАЧЕННЯ АНТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДЛЯ СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ	79
Москаленко О.	
СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК СУТНІСНИЙ ПРИНЦИП ПРАВА.....	82
Назаров В.	
ПРЕКАРІАТ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН	83
Nedolivko A.	
HIGH TECHNOLOGIES IN THE PERSPECTIVE OF TRANSHUMANISM: PHILOSOPHICAL REFLECTION.....	86
Ніколенко В.	
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПРАВОСУДДІ	88
Oliyarska A.	
ON SOME PRINCIPLES OF MODERN HUMAN RIGHTS PHILOSOPHY	89
Палетич Д.	
ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ: ВІД ЗАГАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИХ ПРОБЛЕМ ДО ЛОГІКИ ПРАВА.....	91
Панасюк О.	
СУТНІСТЬ РЕЛІГІЇ ЗА ПОГЛЯДАМИ ЛЮДВІГА ФЕЙЄРБАХА	93
Панчук К.	
ОНТОЛОГІЧНИЙ СТАТУС ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ	95
Пархоменко А.	
СВОБОДА І ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ПРАВІ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ.....	96
Піголенко О.	
РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ У ДУХОВНОМУ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ ТА СУСПІЛЬСТВА	98
Підлуська М.	
ПРАВО І РЕЛІГІЯ: ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ	100
Плескач В.	
ПРОБЛЕМА САМООБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ ЛЮДИНИ І НАРОДУ ЧЕРЕЗ ПРИЙНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЇ І ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ.....	101
Плотницький В.	
ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ДЕМОКРАТІЇ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ДИСКУРС.....	104
Проценко С.	
NETIQUETTE ЯК НОВА ФОРМА ЮРИДИЧНОГО ЕТИКЕТУ В ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЯХ	105

Сердюк В.	ВПЛИВ ФІЛОСОФІЇ НА ЕВОЛЮЦІЮ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА СВІТОВІ ЦІННОСТІ	107
Сердюк А., Єлсуков К.	САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ ПОСТМОДЕРНУ	110
Сікан Є.	ПАРАДОКС ПРОТАГОРА І ЕВАТЛА ТА СУЧАСНІСТЬ.....	112
Скотницька Є.	ЗНАЧЕННЯ ФІЛОСОФІЇ ДЛЯ ПРАВА.....	114
Скрипаль П.	ГЕНЕЗА ФІЛОСОФСЬКИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРАВЛЯЧУ ЕЛІТУ ...	115
Плюсаренко О.	ФЕМІНІЗМ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ.....	117
Смик Н.	ФЕНОМЕН ЛЮБОВІ У ТВОРЧОСТІ ХОСЕ ОРТЕГИ-І-ГАСЕТТА.....	119
Тохташ У.	ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ У ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОМУ АСПЕКТІ.....	121
Фарінович Л.	ТЕМА ПЕНІТЕНЦІАРІЮ У ФІЛОСОФІЇ.....	122
Філіппова Д., Климус Х.	ПРОБЛЕМА ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО ВИБОРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	124
Чергил А.	ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР СУЧАСНОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ КРИЗИ.....	126
Шех М.	STATE PARTICIPATION IN CYBERSPACE.....	127
Чухно М.	ЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ АРТУРА ШОПЕНГАУЕРА.....	130
Шарович Д.	ГЕНДЕРОЛОГІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ.....	132
Шевчук М.	ЛЮДИНА У СТАТУСІ «РЕСУРСУ»: ФЕНОМЕН САМОЕКСПЛУАТАЦІЇ	134
Юрченко К.	ТЕНДЕНЦІЯ РОЗШИРЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСГУМАНІЗМУ	137

Якименко С.	АНТРОПОЛОГІЯ ПРАВА ЯК ЧАСТИНА ФІЛОСОФІЇ ПРАВА	139
Якушев Я.	КЛІПОВА СВІДОМІСТЬ ЯК КУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ.....	140

ЛОГІКА І ПРАВО

Вітовецька Є.	ЗАКОНИ ЛОГІКИ У ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ.....	143
Дягілєва Є.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ».....	144
Єлсуков К.	ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ «ПРАВА ЛЮДИНИ» (ЛОГІКО-ІСТОРИЧНИЙ ПІДХІД)	146
Кликов О.	РІЗНОМАНІТТЯ ЛЮДСЬКИХ ЗНАНЬ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ В КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЯХ....	149
Климус Х.	ВИКОРИСТАННЯ ДІАГРАМ ЕЙЛЕРА-ВЕННА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ.....	151
Ковбасюк Є.	ЛОГІЧНЕ ДОКАЗУВАННЯ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ	152
Кошіль Я.	ОСОБЛИВОСТІ АПАГОГІЧНОГО ДОВЕДЕННЯ В ЮРИДИЧНІЙ ПРАКТИЦІ НА ПРИКЛАДІ EFFET UTILE У ПРАКТИЦІ СЕС	154
Кулик А.	ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ У СЛІДЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	155
Кусмарова К.	ФІЛОСОФІЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ЮРИСПРУДЕНЦІЇ....	157
Лисенко А.	ЗАСТОСУВАННЯ ЗАКОНУ ВИКЛЮЧЕНОГО ТРЕТЬОГО У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ.....	159
Лутай А.	ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ, ДОПУЩЕНІ НЕНАВМИСНО	161
Мартинова К.	АКСІОМИ У ПРАВІ.....	162
Попова К.	ЛОГІЧНІ ПОМИЛКИ ЩОДО ТЕЗИ В АРГУМЕНТАЦІЇ.....	164

Порхун Н.	ПОБУДОВА СОФІЗМУ І МЕТОДИ ЙОГО ВИКРИТТЯ	166
Пушна К.	ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ГІПОТЕЗИ В ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	167
Саєнко О.	КОЛІЗІЇ ЩОДО УЧАСТІ ПРОКУРОРА В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ЛОГІКО-ПРАВОВІ ВИСНОВКИ	169
Свірідов Н.	ТЕОРЕМА ГЕДЕЛЯ ПРО НЕПОВНОТУ	171
Сердюк А.	ЛОГІКА В ЕКСПЕРТИЗІ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА.....	172
Сисосв В.	ЗНАЧЕННЯ ЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ТЛУМАЧЕННЯ НОРМ ПРАВА	174
Скотницька Є.	ЗНАЧЕННЯ ЛОГІКИ У ПРАВІ	176
Соєнко Д.	ЛОГІКО-ГЕРМЕНЕВТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА	177
Філіппова Д.	ПРЕЗУМПЦІЇ ТА ФІКЦІЇ У СФЕРІ ПРАВА	179
Хижняк Я.	ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ЛОГІКИ ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ	181
Христофоридіс К.	ЛОГІКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИРОБНИЦТВА І ВИКОРИСТАННЯ ХІМКАТИВ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС	183
Чала А.	ПРАВИЛА І ПОМИЛКИ У ЮРИДИЧНІЙ АРГУМЕНТАЦІЇ	185
Чижов В.	ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ НА ЛОГІКУ ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ.....	187
Шимоня К.	ЛОГІЧНЕ ЗНАННЯ ЯК ПІДҐРУНТЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	189
Якушев О.	ЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ «ГІБРИДНА ВІЙНА», «ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА» ТА «ЕКОНОМІЧНА ВІЙНА»	190

Наукове видання

ФІЛОСОФІЯ І ПРАВО

Тези доповідей
XIX Міжнародної наукової конференції
аспірантів та студентів
(18 травня 2023 року)

Відповідальна за випуск *Г. В. Коваленко*

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 24.05.2023.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Обл.-вид. арк. 11. Ум. друк. арк. 11,6. Тираж 50 прим.
Вид. № 3162.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
вул. Чернишевська, 80, м. Харків, 61002, Україна
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011

Виготовлено у друкарні ТОВ «ПРОМАРТ»,
вул. Весніна, 12, Харків, 61023, Україна
Тел. (057) 717-25-44
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 5748 від 06.11.2017